

Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

OHJE
30.12..2016

1/64
TEM/2565/03.01.04/2016

TYÖ- JA ELINKEINOMINISTERIÖN OHJE TE-TOIMISTON TEHTÄVISTÄ TYÖTTÖMYYSTURVAJÄRJESTELMÄN TOIMEENPANOSSA

Tämä ohje on voimassa 1.1.2017 alkaen toistaiseksi. Ohjeella kumotaan 31.12.2015 annettu työ- ja elinkeinoministeriön ohje TE-toimiston tehtävistä työttömyysturvajärjestelmän toimeenpanossa (TEM/2435/03.01.04/2015).

Sisälllys

1 TYÖTTÖMYYSETUUDEN YLEISET TYÖVOIMAPOLIITTISET EDELLYTYKSET	5
1.1 Kokoaikatyön hakeminen ja oikeus työttömyysetuuteen	5
1.2 Lomautus ja lomautukseen rinnastettava syy	5
1.2.1 Lomautus	5
1.2.2 Lomautukseen rinnastettava syy	6
1.3 Muun kuin Suomen kansalaisen oikeus työttömyysetuuteen	7
1.4 Ulkomaanmatka	7
1.5 Työnhakijan oikeus pitää lomaa	8
1.6 Vapaaehtois- ja talkootyö	8
2 YRITTÄJÄN TYÖTTÖMYYSETUUDEN TYÖVOIMAPOLIITTISET EDELLYTYKSET	11
2.1 Yleistä	11
2.2 Yrittäjän eläkelakiin ja maatalousyrittäjän eläkelakiin perustuva yrittäjänä pitäminen	11
2.3 Yrityksen osaomistaja	13
2.4 Päätoiminen ja sivutoiminen työllistyminen yritystoiminnassa	15
2.4.1 Enintään kaksi viikkoa kestävä yritystoiminta	16
2.5 Yritystoiminnan aloittaminen	16
2.6 Yrityksessä työskentelemisen päättyminen	17
2.6.1 Henkilön työkyvyn pysyvä ja olennainen alentuminen	17
2.6.2 Palkansaajaan rinnastettava yrittäjä	17
2.6.3 Kausiluonteinen yritystoiminta	18
2.7 Yrittäjän perheenjäsenen työskentelyn päättyminen	19
2.7.1 Satunnainen työllistyminen	19
2.7.2 Työskentely perheyrityksessä osana työllistymistä edistävää palvelua	19
2.7.3 Lomautus ja lomautukseen rinnastettava syy	19
2.7.4 Työn loppuminen tuotantosuunnan muutoksen tai vastaavan syyn johdosta	20
2.7.5 Yritystoiminnan edellytysten pysyväisluonteinen heikentyminen	21
2.8 Yritystoiminnan lopettaminen	21
2.8.1 Konkurssi	21
2.8.2 Selvitystila (vain osakeyhtiö ja osuuskunta)	21
2.8.3 Konkurssiin tai selvitystilaan asetetun yrityksen selvitysmiehenä toiminen	22
2.8.4 Yhtiömiesten sopimus yhtiön purkamisesta (muu kuin osakeyhtiö)	22
2.8.5 Tuotannollisen ja taloudellisen toiminnan päättyminen	22
2.8.6 Yksityisen elinkeinonharjoittajan yritystoiminnan lopettaminen	23
2.9 Markkinointia, laskutusta ja muita vastaavia tehtäviä hoitavat osuuskunnat ja muut yritykset ja yhteisöt	23
3 OPISKELUN VAIKUTUS OIKEUTEEN SAADA TYÖTTÖMYYSETUUTTA	25
3.1 Opintojen aloittamisesta	25
3.2 Lukio-opinnot	25

3.3 Tutkintoon johtavat korkeakouluopinnot	26
3.3.1 Yliopisto-opinnot	26
3.3.2 Ammattikorkeakouluopinnot	27
3.4 Laajuuden perusteella päätoimisina pidettävät opinnot	27
3.5 Työnantajan tarjoama koulutus	28
3.6 Opintojen pitäminen sivutoimisena työhistorian tai yritystoiminnan perusteella	28
3.7 Jaksotettu koulutus	29
3.8 Opintojen päätyminen	29
3.8.1 Opinnoista valmistuminen	29
3.8.2 Oppilaitoksesta eroaminen tai opinto-oikeudesta luopuminen yliopistossa	30
3.8.3 Oppiskeluoikeuden menettäminen tai sen peruuttaminen	30
3.8.4 Ammatillisen osatutkinnon suorittaminen	31
3.8.5 Työvoimakoulutuksen päätyminen	31
3.8.6 Näyttötutkintoon valmistavan koulutuksen päätyminen	31
3.8.7 Opintojen todisteellinen keskeytyminen	31
3.8.8 Lukio-opintojen päätyminen	32
3.9 Oppisopimus	34
3.9.1 Oppisopimussuhteessa olevan lomauttaminen ja lomautukseen rinnastettava syy	34
3.9.2 Oppisopimuksen tilapäinen keskeyttäminen	35
3.9.3 Oppisopimuksen purkaminen	35
4 KOULUTUSTA VAILLA OLEVAT ALLE 25 – VUOTIAAT NUORET	37
4.1 Velvollisuus hakea opiskelupaikkaa	37
4.2 Opiskelupaikan hakematta jättäminen	38
4.3 Koulutuksesta kieltäytyminen	38
4.4 Koulutuksen keskeyttäminen	39
4.5 Hakemisvelvollisuuden korvaaminen muilla toimilla	39
4.6 Pätevä syy jättää hakematta opiskelupaikkaa tai kieltäytyä koulutuksesta	40
4.7 Mahdollinen myöhempi moitittava menettely ja työttömyysetuusoikeuden palautuminen	41
4.8 Alle 17-vuotiaat	41
4.9 Työmarkkinatukea hakeva 17 -vuotias	41
5 TYÖTTÖMYYSTURVAN SEURAAMUSJÄRJESTELMÄ	42
5.1 Työnhakijan mahdollisen työvoimapolitiittisesti moitittavan menettelyn selvittäminen ja työvoimapolitiittisen lausunnon antaminen	42
5.2 Työstä eroaminen ja erottaminen	43
5.4 Työsopimuksen irtisanomisen tai purkamisen riitauttaminen	46
5.5 Virasta pidättäminen	47
5.6. Työstä kieltäytyminen	48
5.8. Ammattitaitosuoja	50
5.9 Työllistymissuunnitelman laatimistilaisuuteen saapumatta jääminen	52
5.10 Työllistymissuunnitelman laatimisesta kieltäytyminen	54
5.11 Työllistymissuunnitelman toteuttamisen laiminlyönti	54

5.12 Työllistymistä edistävästä palvelusta kieltäytyminen ja palvelun keskeyttäminen	56
5.13 Toistuva työvoimapolitiittisesti moitittava menettely	58
6 TYÖLLISTYMISTÄ EDISTÄVIEN PALVELUIDEN AJALTA MAKSETTAVA TYÖTTÖMYYSETUUS	60
6.1 Sopiminen palveluun osallistumisesta suunnitelmassa	60
6.2 Työllistymistä edistävän palvelun aloittaminen	60
6.3 TTL 2 ja 2 a lukujen soveltaminen sekä työllistymistä edistävän palvelun aikaiset tapahtumat	61
6.4 Työllistymistä edistävän palvelun päätyminen	62
6.5 Poissaolo työllistymistä edistävästä palvelusta	62
7 TYÖNHAKU TOISESSA EU- TAI ETA-MAASSA	63

1 TYÖTTÖMYYSETUUDEN YLEISET TYÖVOIMAPOLIITTISET EDELLYTYKSET

1.1 Kokoaikatyön hakeminen ja oikeus työttömyysetuuteen

Työttömyysetuuteen on oikeus kokoaikatyötä hakevalla työttömällä työnhakijalla. Kokoaikatyötä hakevana pidetään työnhakijaa, jonka työnhaun ja mahdollisen työllistymissuunnitelman tavoitteena on työllistyminen kokoaikatyöhön. Osatyökyvyttömyyseläkettä saavan työnhakijan ei tarvitse hakea kokoaikatyötä, vaan työkykyä vastaavan osa-aikatyön hakeminen on riittävää.

Jos työnhakija ilmoittaa TE-toimistolle, ettei hän hae kokoaikatyötä, hänellä ei ole oikeutta työttömyysetuuteen. Oikeus etuuteen alkaa uudestaan siitä päivästä, jolloin työnhakija ilmoittaa hakevansa kokoaikatyötä. Oikeus etuuteen ei palaudu takautuvasti.

1.2 Lomautus ja lomautukseen rinnastettava syy

1.2.1 Lomautus

Lomautuksella tarkoitetaan työnantajan päätökseen tai hänen aloitteestaan tehtävään sopimukseen perustuvaa työntöön ja palkanmaksun väliaikaista keskeyttämistä työsuhteen pysyessä muutoin voimassa. Työnantaja voi lomauttaa työntekijän joko määräajaksi tai toistaiseksi keskeyttämällä työntöön kokonaan tai lyhentämällä työntekijän työaika.

Lomautetut ovat työttömyysturvalain (1290/2002; TTL) 2 luvun 1 §:n mukaan työttömiä. Lomautuksella tarkoitetaan TTL 1 luvun 5 §:n mukaan työnantajan tuotannollisista ja taloudellisista syistä suorittamaa lomautusta. Tästä syystä esimerkiksi kurinpidollisista syistä lomautetuilla ei ole oikeutta työttömyysetuuteen.

TE-toimisto ei selvitä lomautuksen lainmukaisuutta tai työehtosopimuksen mukaisuutta, sillä nämä seikat eivät ole työttömyysturvajärjestelmässä selvittettäviä asioita. Toisin sanoen TE-toimisto ei selvitä esimerkiksi 14 päivän lomautusilmoitusajan noudattamista tai muuta lomautusmenettelyn oikeellisuutta tai luottamusmiehiä tai määräaikaisessa työsuhteessa olevia koskevien rajoitusten noudattamista. TE-toimisto ei selvitä tässä mainittuja seikkoja myöskään etuuden maksajan pyynnöstä.

Työsuhteessa olevan työntekijän lisäksi myös virkasuhteessa oleva voidaan lomauttaa. Virkasuhteesta tuotannollisilla ja taloudellisilla syillä lomautetun kohdalla toimitaan, kuten edellä on kerrottu.

Osakeyhtiön toimitusjohtaja ei ole työsuhteessa, eikä häntä voida lomauttaa TTL:ssa tarkoitetulla tavalla, koska ei ole työnantajaa, joka suorittaisi lomauttamisen. Toimitusjohtajan hakiessa työttömyysetuutta lomautuksen perusteella kyse ei TE-toimiston näkökulmasta ole lomautuksen lainmukaisuuden selvittämisestä vaan siitä, onko henkilö TTL:ssa tarkoitettu työtön lomautuksen aikana. TE-toimiston tulee selvittää asia ja antaa työvoimapoliittinen lausunto TTL 2 luvun 1 §:n perusteella.

Vako 31.3.2011 Dnro 3135/2010/1334. Henkilö oli lomautettu lyhennetylle työviikolle toimitusjohtajan tehtävästään 16.2.2009 alkaen. Koska osakeyhtiön toimitusjohtaja ei ole työsuhteessa yritykseen, ei toimitusjohtajan lomautus ole työsopimuslain tarkoittama lomautus. Näin ollen henkilö ei ollut työttömyysturvalain mukaan työtön. Henkilön mukaan hänen asemansa yrityksessä oli ollut epäitsenäinen ja toimitusjohtajan ammattinimike oli perustunut vain yrityksen luonteeseen pienyrityksenä ja toimitusjohtajan nimikkeen markkina-arvoon. Vaikka nimike oli vaihdettu projektipäälliköksi syyskuussa 2009, henkilöllä oli johtajasopimuksen mukainen asema ja määriteltä tehtäväkuvaus huomioon ottaen katsottava olleen siinä määrin määräysvaltaa osakeyhtiössä, ettei hän työ-

kennellyt työsuhteessa työnantajan johdon ja valvonnan alaisena työsopimuslain 1 §:n edellyttämällä tavalla. Siten henkilöä ei voitu pitää työttömyysturvalain tarkoittamalla tavalla työttömänä ja työttömyyspäiväraahakemus tuli hylätä 20.2.2009 lukien. (Työttömyysturvalaki 2 luku 1 §, työsopimuslaki 5 luku 1 §)

Osakeyhtiön toimitusjohtaja voi olla TTL 1 luvun 6 §:ssä tarkoitettu yrittäjä. Tällöin hänen oikeutensa työttömyysetuuteen ratkaistaan yritystoimintaa koskevien säännösten perusteella.

1.2.2 Lomautukseen rinnastettava syy

Lomautukseen rinnastettavalla syyllä tarkoitetaan TTL:ssä työnteon ja palkanmaksun keskeytymistä kokonaan työsopimuslain (55/2001) 2 luvun 12 §:n 2 momentissa tarkoitetun työpaikkaa kohdanneen tulipalon, poikkeuksellisen luonnontapahtuman tai muun sen kaltaisen työntekijästä ja työnantajasta riippumattoman syyn takia taikka työsopimuksen ehdon takia.

Työsopimuksessa voidaan sopia työnteon ja palkanmaksun keskeytyksestä esimerkiksi koulun loma-aikoina. Oikeus työttömyysetuuteen lomautukseen rinnastettavan syyn perusteella edellyttää, että keskeytyksestä on sovittu jo alun perin työsopimuksessa ja että keskeytys johtuu työnantajan vakiintuneista toiminta-ajoista. Jos alkuperäistä työsopimusta muutetaan sopimalla työsuopimuksessa työnteon ja palkanmaksun keskeyttämisestä, keskeytysajalta ei ole oikeutta työttömyysetuuteen.

Keskeytystä koskeva ehto voi olla sekä toistaiseksi voimassa olevassa että määräaikaisessa työsuopimuksessa. Jos työsuopimuksessa on keskeytystä koskeva ehto, työttömyysetuutta maksetaan lomautukseen rinnastettavan syyn perusteella myös siinä tapauksessa, että työntekijä lomautetaisiin ko. ajalle. Kun lomautukseen rinnastettava syy perustuu työsuopimuksen ehtoon, työnhakijalla ei ole keskeytysajalla ammattitaitosuojaa.

Perhepäivähoitajat voivat olla työsuhteessa kuntaan. Kun kunta varaa perhepäivähoitajalta hoitopaikkoja, asiasta tehdään varauspäätös. Varattuja hoitopaikkoja voidaan irtisanoa ilman, että tällä on vaikutusta työsuhteen voimassaoloon. Jos perhepäivähoitajalta ei ole varattu hoitopaikkoja, hänelle ei myöskään makseta palkkaa.

Perhepäivähoitajalla voi muiden edellytysten täytyessä olla oikeus työttömyysetuuteen lomautukseen rinnastettavan syyn perusteella, vaikka hänellä on voimassa oleva kokoaikainen työsuhte. Edellytyksenä on, ettei hänelle ole osoitettu lainkaan lapsia hoidettavaksi eikä hänelle sen vuoksi makseta palkkaa. Lisäksi työnteon ja palkanmaksun keskeytymisen tulee johtua muusta kuin perhepäivähoitajasta johtuvasta syystä. Tyypillisiä tällaisia tilanteita ovat esimerkiksi koulujen loma-ajat, jolloin vanhemmat hoitavat lapsiaan itse.

Perhepäivähoitajalla ei ole oikeutta työttömyysetuuteen lomautukseen rinnastettavan syyn perusteella esimerkiksi silloin, kun hoidettavaksi osoitettujen lasten määrä on vähentynyt työajan pysyessä edelleen kokoaikaisena eikä silloin, kun hän muuttaa toiselle paikkakunnalle eikä hänelle sen vuoksi voida osoittaa lapsia hoidettavaksi. Viimeksi mainitussa tilanteessa työnteon ja palkanmaksun keskeytyminen johtuu perhepäivähoitajasta itsestään.

Jos perhepäivähoitaja ei ole työsuhteessa, hänen oikeutensa saada työttömyysetuutta sovelletaan yritystoimintaa koskevia säännöksiä.

1.3 Muun kuin Suomen kansalaisen oikeus työttömyysetuuteen

Julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annetun lain (916/2012; JTYPL) 2 luvussa säädetään niistä edellytyksistä, joiden on täytyttävä, jotta ulkomaan kansalainen voidaan rekisteröidä työnhakijaksi. Näitä edellytyksiä ja ulkomaan kansalaisen työnhaun voimassaoloa käsitellään JYPL:n soveltamisohjeessa. Jos ulkomaalaista ei voida JTYPL:n mukaan rekisteröidä työnhakijaksi, hänellä ei ole oikeutta työttömyysetuuteen.

TTL 1 luvun 8 §:ssä ja 2 luvun 2 §:ssä säädetään ulkomaan kansalaisen oikeudesta työttömyysetuuteen. Pääsäännön mukaan oikeus TTL:n mukaisiin työttömyysetuuksiin on Suomessa asuvalla työttömällä työnhakijalla. Suomessa asumisen tutkii työttömyyskassa tai Kansaneläkelaitos.

TTL 2 luvun 2 §:ssä säädetään työmarkkinatukeen liittyvästä rajoituksesta. Säännöksen mukaan henkilöllä, joka ei ole Suomen kansalainen, ei ole oikeutta työmarkkinatukeen, jos hänellä on oikeus ansiotyöhön Suomessa tilapäisen oleskeluluvan perusteella. Tällaisella henkilöllä on oikeus työttömyyspäivärahaan, jos hän täyttää päivärahan saamisen edellytykset.

Joissakin tilanteissa ns. kolmannen maan kansalaisella ei ole oikeutta tehdä Suomessa lainkaan työtä oleskeluluvan puuttumisen takia (esimerkiksi EU- tai ETA-maan kansalaisen perheenjäsenet, joille ei vielä ole myönnetty oleskelulupaa) tai oikeus työntekoon koskee vain osa-aikatyötä (esimerkiksi sellaiset opiskelun perusteella oleskeluluvan saaneet, joiden opinnot ovat päättyneet, mutta uutta oleskelulupaa ei ole vielä myönnetty). Tällaisen henkilön oikeutta työttömyysetuuteen ei voida evätä TTL 2 luvun 1 §:n perusteella käyttäen syynä ainoastaan työntekooikeuden puuttumista tai rajoituksia.

1.4 Ulkomaanmatka

Työnhakijalla on oikeus työttömyysetuuteen myös ulkomaanmatkan ajalta, mikäli hän täyttää etuuden saamisen työvoimapolittiset edellytykset. Työnhakijan tulee olla työmarkkinoiden käytettävissä ja olla valmis vastaanottamaan kokoaikatyötä ja TE-toimiston tarjoamia palveluita matkasta huolimatta. Ulkomaanmatka ei ole pätevä syy kieltäytyä tarjotusta työstä tai palvelusta taikka keskeyttää palvelu. Työnhakija ei ole velvollinen ilmoittamaan ulkomaanmatkasta etukäteen TE-toimistolle.

Työnhakijana pidetään TTL 2 luvun 1 §:n mukaan henkilöä, joka ilmoittaa TE-toimistolle työtarjouksia ja muita yhteydenottoja varten postiosoitteensa ja mahdolliset muut yhteystietonsa, joiden avulla hänet voidaan viivytyksettä tavoittaa. Jos työnhakija on ilmoittanut matkan aikaisen osoitteen ulkomailla, työtarjoukset ja muut yhteydenotot tulee lähettää hakijan ilmoittamaan osoitteeseen. Työtarjousta ei tällöin lähetetä e-kirjeenä, vaan tavallisena kirjeenä. Työtä voidaan tarjota myös puhelimitse.

Työnhakija vastaa siitä, että hänet tavoitetaan hänen ilmoittamastaan osoitteesta. Työnhakijan tulee ulkomaanmatkankin aikana olla työmarkkinoiden käytettävissä Suomessa. Tämän vuoksi sillä, missä ajassa posti on perillä työnhakijan ilmoittamassa ulkomaan osoitteessa tai muilla postin kulkuun ulkomaille liittyvillä seikoilla ei ole merkitystä arvioitaessa mahdollisen työttömyysturvaseuraamuksen asettamista. Työnhakija ei voi vedota siihen, ettei ole saanut matkan vuoksi tietoa tehdystä tarjouksesta ajoissa. Työnhakijalle ei aseteta seuraamusta tarjotusta työstä kieltäytymisestä, jos hän on sopinut työnantajan kanssa työn aloittamisesta myöhemmin ulkomaanmatkalta palattuaan.

TTL 1 luvun 8 §:n mukaan oikeus työttömyysetuuteen on Suomessa asuvalla työttömällä, ellei Suomea sitovista kansainvälisistä sopimuksista johdu muuta. Suomessa asumisen ratkaisee työttömyyskassa tai Kansaneläkelaitos.

Työnhakijan oikeudesta työttömyyspäivärahaan EU- tai ETA-alueella tapahtuvan työnhauksen aikana kerrotaan jäljempänä tässä ohjeessa. EU-lainsäädäntöön perustuvan työnhakumatkan aikana henkilö on toisen EU- tai ETA-maan työvoimaviranomaisten valvonnassa.

1.5 Työnhakijan oikeus pitää lomaa

Työtön työnhakija, joka ei ole voinut lyhyen työ- tai virkasuhteensa aikana pitää lomaa, voi ilmoittaa haluavansa pitää lomaa työ- tai virkasuhteen päättymisen jälkeen. Työtön työnhakija päättää itse, pitääkö hän lomaa ja kuinka pitkän loman hän pitää. Loman pitäminen tarkoittaa sitä, ettei työtön työnhakija hae ilmoittamanaan aikana kokoaikatyötä eikä osallistu TE-toimiston palveluihin eikä hänellä ole oikeutta työttömyysetuuteen. Loma-aikana työnhakijalle voidaan tarjota työtä ja palveluita, mutta tarjoukset eivät ole työnhakijaa velvoittavia.

1.6 Vapaaehtois- ja talkootyö

TTL 2 luvun 4 §:n 1 momentin mukaan työnhakija voi tehdä palkatonta tavanomaista yleishyödyllistä vapaaehtoistyötä tai talkootyötä menettämättä oikeuttaan työttömyysetuuteen. Säännöksen tarkoituksena on mahdollistaa työttömän työnhakijan osallistuminen vapaaehtois- ja talkootyöhön vastaavalla tavalla kuin esimerkiksi työssä käyvän henkilön. Silloin kun on selvää, että kyse on vastikkeettomasta toiminnasta, johon voi tyypillisesti osallistua esimerkiksi työssäkäynnistä huolimatta, asiaa ei selvitetä TE-toimistossa eikä siitä anneta työvoimapolitiittista lausuntoa.

Vapaaehtoistyön tavanomaisuutta osoittaa ainakin se, että eri elämäntilanteissa olevat henkilöt (esimerkiksi työssäkäyvät ja opiskelijat) voivat osallistua siihen. Esimerkiksi urheilu- tai muissa yleisötapahtumissa tehtävä vapaaehtois- tai talkootyö sekä toimiminen vertaistukena erilaisissa vertaistukiryhmissä on TTL:ssa tarkoitettua yleishyödyllistä ja tavanomaista vapaaehtois- tai talkootyötä.

Vapaaehtoistyölle on tunnusomaista, että henkilö osallistuu siihen, kun hänelle sopii ja vapaaehtoistyön voi lopettaa halutessaan. Tavanomaista yleishyödyllistä vapaaehtoistyötä ei TTL:ssa määritellä päivittäisen tai viikoittaisen työskentelyn perusteella eikä TE-toimisto voi asettaa tunti-, päivä- tai muita aikarajoja vapaaehtois- tai talkootyöhön osallistumiselle.

Vapaaehtoistyön keskeinen tunnusmerkki on toiminnan tapahtuminen yleishyödyllisten päämäärien edistämiseksi tai taloudellista voittoa tavoittelemattoman yhteisön toiminnan tukemiseksi. Tavanomaista yleishyödyllistä vapaaehtoistyötä on esimerkiksi erilaisten yhdistysten kautta tapahtuva toiminta. Myös sellaisissa yhteisöissä, joissa hoidetaan julkisia hallintotehtäviä tai viranomastehtäviä (esimerkiksi kunnat, seurakunnat, Metsähallituksen luontopalvelut tai Suomen Riistakeskus) voidaan harjoittaa TTL:ssa tarkoitettua palkatonta tavanomaista yleishyödyllistä vapaaehtois- ja talkootyötä.

Talkootyöllä tarkoitetaan toimintaa, jota yhteiskunnassa yleisesti harjoitetaan palkatta kuten tavanomaista naapuriapua tai vastaavaa toimintaa, jossa apua työsuoritukseen annetaan sukulaissuhteiden tai muun henkilökohtaisen suhteen perusteella.

Keskeinen tunnusmerkki säännöksessä tarkoitettulle vapaaehtois- tai talkootyölle on toiminnan palkattomuus. Vapaaehtoistyöhön ja erityisesti talkootyöhön liittyvä tavanomainen kestitys ei estä pitämästä toimintaa palkattomana. Toimintaa pidetään palkattomana myös silloin, kun henkilölle korvataan vapaaehtois- tai talkootyöhön osallistumisesta aiheutuvia kustannuksia, esimerkiksi joukkoliikenteen matkalippu sekä kilometrikorvaus oman auton tai oman puhelimen käytöstä vapaaehtois- tai talkootyössä aiheutuneet kulut.

Vapaaehtoistyöhön tai talkootyöhön osallistuvalla työnhakijalle tehdään työtarjouksia ja tarjotaan JTYPL:ssa tarkoitettuja julkisia työvoima- ja yrityspalveluita kuten muillekin henkilöasiakkailla. Vapaaehtois- tai talkootyö ei ole TTL 2 a luvussa tarkoitettu pätevä syy esimerkiksi kieltäytyä tarjotusta työstä tai sovitusta työllistymistä edistävästä palvelusta tai keskeyttää palvelu.

Vapaaehtoistyöhön mahdollisesti liittyvää perehdyttämisjaksoa ei arvioida erikseen opiskeluna, vaan se on osa vapaaehtoistyötä. Eri tahojen järjestämät vapaaehtoistyön perus- ja jatkokurssit katsotaan harrastusluonteisiksi opinnoiksi. Vapaaehtoisille voidaan tarjota myös vapaaehtoistyön sisältöön liittyviä lyhyitä koulutuksia esimerkiksi hygieniapassikoulutusta. Myös tällainen koulutus voi olla harrastusluonteista. (Kts. tarkemmin ohjeen osa I/ 6 opiskelun vaikutuksesta oikeuteen saada työttömyysetuutta.)

TTL 2 luvun 4 §:n 2 momentin mukaan työnhakijalla ei ole oikeutta työttömyysetuuteen, jos hän palkatta työskentelee yrityksessä tai sellaisissa tehtävissä, jotka yleisesti tehdään työsuhteessa tai yritystoimintana. Säännös rajaa tavanomaisen yleishyödyllisen vapaaehtoistyön ja talkootyön ulkopuolelle palkattoman työskentelyn yrityksessä. Yrityksellä tarkoitetaan taloudelliseen tulokseen tähtäävää toimintaa, jota harjoitetaan juridisen yhtiömuodon kautta. Yritystoimintaa on elinkeinonharjoittajana, avoimen tai kommandiittiyhtiön sekä osakeyhtiön tai osuuskunnan muodossa harjoitettu toiminta.

Jos henkilö on aiemmin ollut vapaaehtoistyötä järjestävän tahon palveluksessa työsuhteessa ja siirtyy tekemään samoja tai samankaltaisia tehtäviä palkattomana vapaaehtoistyönä, kyseessä olevia tehtäviä pidetään yleisesti työsuhteessa tehtävinä. Tilanne on sama vaikka henkilö itse ei olisi aiemmin ollut vapaaehtois- tai talkootyön järjestäjän palveluksessa, mutta toimijan palveluksessa on jatkuvasti ja säännöllisesti työsuhteessa olevia työntekijöitä samoissa tehtävissä, joita tehdään myös talkoo- ja vapaaehtoistyönä. Jos toiminnan järjestäjän palveluksessa ei ole palkattuja työntekijöitä, toimintaan osallistuminen on TTL:ssa tarkoitettua tavanomaista yleishyödyllistä vapaaehtoistyötä.

Jos talkoo- ja vapaaehtoistyön järjestäjän palveluksessa on satunnaisesti ollut esimerkiksi palkatuella palkattuja työntekijöitä samoissa tai samankaltaisissa tehtävissä, kyse ei ole TTL 2 luvun 4 §:n 2 momentissa tarkoitetuista tehtävistä, joita yleisesti tehdään työsuhteessa. Esimerkiksi urheilu- tai kulttuuritapahtumissa taikka muissa yleisötapahtumissa voi olla sekä palkattuja työntekijöitä että vapaaehtoisia tai talkoolaisia ilman, että kyse on tehtävistä joita yleisesti tehdään työsuhteessa.

Jos työnhakija osallistuu yleishyödyllisen yhteisön, mukaan lukien yleishyödyllisen yrityksen, muuhun toimintaan kuin elinkeinotoimintaan, sitä voidaan pitää tavanomaisena yleishyödyllisenä vapaaehtoistyönä siinäkin tapauksessa, että tällaisia tehtäviä tehdään yleisesti työsuhteessa.

Tuloverolain (1535/1992) mukaan yhteisö on yleishyödyllinen, jos se toimii yksinomaan ja välittömästi yleiseksi hyväksi aineellisessa, henkisessä, siveellisessä tai yhteiskunnallisessa mielessä; sen toiminta ei kohdistu vain rajoitettuihin henkilöpiireihin; se ei tuota toiminnallaan siihen osalliselle taloudellista etua osinkona, voitto-osuutena taikka kohtuullista suurempana palkkana tai muuna hyvityksenä.

Tuloverolaissa säädetään erikseen toiminnasta, jota ei pidetä yleishyödyllisen yhteisön elinkeinotoimintana. Tuloverolain mukaan yleishyödyllisen yhteisön elinkeinotulona ei pidetä

- yhteisön toimintansa rahoittamiseksi järjestämistä arpajaisista, myyjäisistä, urheilukilpailuista, tanssi- ja muista huvitilaisuuksista, tavarankeräyksestä ja muusta niihin verrattavasta toiminnasta eikä edellä mainittujen tilaisuuksien yhteydessä harjoitetusta tarjoilu-, myynti- ja muusta sellaisesta toiminnasta saatua tuloa,
- jäsenlehdistä ja muista yhteisön toimintaa välittömästi palvelevista julkaisuista saatua tuloa,
- adressien, merkkien, korttien, viirien tai muiden sellaisten hyödykkeiden myynnin muodossa suoritetusta varojenkeräyksestä saatua tuloa,
- sairaaloissa, vajaamielislaitoksissa, rangaistus- tai työlaitoksissa, vanhainkodeissa, invalidihuoltolaitoksissa tai muissa sellaisissa huoltolaitoksissa ja huoltoloissa hoito-, askartelu- tai opetustarkoituksessa valmistettujen tuotteiden myynnistä tai tällaisessa tarkoituksessa suoritetuista palveluksista saatua tuloa eikä
- bingopelin pitämisestä saatua tuloa.

Yleishyödyllinen yhteisö voi harjoittaa myös elinkeinotoimintaa ja se on verovelvollinen elinkeinotoiminnasta saamastaan tulosta. Jos yleishyödyllinen yhteisö on verovelvollinen elinkeinotulosta ja tuottaa palveluita tai tuotteita markkinoilla, tällaiseen toimintaan osallistumista ei voida pitää tavanomaisena yleishyödyllisenä vapaaehtoistyönä.

Osallistuminen yhteiskunnalliseen toimintaan esimerkiksi kuntien luottamustoimissa, vaalilautakunnissa tai käräjäoikeuden lautamiehenä ei vaikuta työttömyysetuuden työvoimapolitiisiin edellytyksiin.

2 YRITTÄJÄN TYÖTTÖMYYSETUUDEN TYÖVOIMAPOLIITTISET EDELLYTYKSET

2.1 Yleistä

TTL 1 luvun 6 §:ssä säädetään siitä, millä edellytyksillä henkilöä pidetään yrittäjänä työttömyysturvajärjestelmässä. TTL:n yrittäjämääritelmä ei aina ole yhtenevä esimerkiksi verotuksessa tai työlainsäädännössä käytettyjen määritelmien kanssa.

Työnhakijan ei milloinkaan voida katsoa työllistyvän yritystoiminnassa päätoimisesti pelkästään sillä perusteella, että häntä on pidettävä TTL 1 luvun 6 §:ssä tarkoitettuna yrittäjänä. Jos henkilö on yrittäjä, TE-toimisto arvioi seuraavia seikkoja:

- Onko yritystoiminta pää- vai sivutoimista? Vain sivutoimisesti yrittäjänä työllistyvällä on oikeus työttömyysetuuteen yritystoiminnan ajalta.
- Onko yritystoiminta tai oma työskentely yrittäjänä päättynyt? Jos työllistyminen yrittäjänä on ollut päätoimista, työttömyysetuuden saaminen edellyttää, että koko yritystoiminta on lopetettu. Joidenkin tilanteiden osalta TTL:ssa on säädetty, että työttömyysetuuden saaminen ei edellytä koko yritystoiminnan lopettamista vaan oman työskentelyn päättyminen riittää.

2.2 Yrittäjän eläkelakiin ja maatalousyrittäjän eläkelakiin perustuva yrittäjänä pitäminen

Henkilön pitäminen työttömyysturvajärjestelmässä yrittäjänä perustuu ensisijaisesti siihen, onko henkilö yrittäjän eläkelaiassa (1272/2006) tai maatalousyrittäjän eläkelaiassa (1280/2006) tarkoitettu yrittäjä. Yrittäjäksi katsotaan työttömyysturvalakia sovellettaessa muun muassa henkilö, jolla on pakollinen YEL - tai MYEL - vakuutus. Tällainen henkilö on apurahansaaaja lukuun ottamatta aina yrittäjän eläkelaiassa tai maatalousyrittäjän eläkelaiassa tarkoitettu yrittäjä. Maatalousyrittäjän eläkelain 1 a §:n 2 momentissa tarkoitettua apurahansaaajaa ei pidetä työttömyysturvajärjestelmässä yrittäjänä.

Henkilö voi olla yrittäjän eläkelaiassa tai maatalousyrittäjän eläkelaiassa tarkoitettu yrittäjä, vaikka hänellä ei ole YEL – tai MYEL – vakuutusta. Vakuutuksen puuttuminen voi johtua esimerkiksi siitä, että yritystoiminta on ollut lyhytkestoista, eikä vakuuttamisvelvollisuutta sen vuoksi ole syntynyt. Yrittäjän eläkelain mukaan henkilöä pidetään yrittäjänä seuraavissa tilanteissa:

Yksityiset elinkeinonharjoittajat:

Yksityisellä elinkeinonharjoittajalla tarkoitetaan henkilöitä, joista yleiskielessä käytetään esimerkiksi nimitystä ammatinharjoittaja tai liikkeenharjoittaja taikka joilla on toimintaansa varten toiminimi. Keskeistä on, että kyse on luonnollisen henkilön omissa nimissään harjoittamasta elinkeinotoiminnasta.

Yrittäjän eläkelain 3 §:n 1 momentin mukaan ”yrittäjällä tarkoitetaan henkilöä, joka tekee ansiotyötä olematta työsuhteessa tai virka- tai muussa julkisoikeudellisessa toimituksessa.”

Edellä mainittu yrittäjän eläkelain säännös tarkoittaa käytännössä sitä, että työttömyysturvajärjestelmässä pidetään yrittäjinä kaikkia niitä

henkilöitä, jotka tekevät yritystä perustamatta ansiotyötä olematta työ- tai virkasuhteessa.

Yrittäjänä ei pidetä henkilöitä, jotka eivät tee työtään ansiotarkoituksessa. Tällaisia ovat esimerkiksi omaishoitajat ja au pair – työtä tekevät. Näiden henkilöiden työtä arvioidaan TTL:n omassa työssä työllistyviä koskevien säännösten perusteella.

Avoin yhtiö, kommandiittiyhtiö ja osuuskunta

Yrittäjän eläkelain 3 §:n 2 momentin mukaan ”yrittäjänä pidetään avoimen yhtiön yhtiömiestä tai muun yhteisön tai yhtymän sellaista osakasta tai yhtiömiestä, joka on henkilökohtaisessa vastuussa yhteisön tai yhtymän velvoitteista ja sitoumuksista.”

Säännöksen sanamuodon perusteella yrittäjänä pidetään henkilökohtaisessa vastuussa yhteisön tai yhtymän velvoitteista ja sitoumuksista olevaa henkilöä, vaikka hän ei työskentelisi lainkaan yrityksessä. Käytännössä tällä ei ole vaikutusta henkilön oikeuteen saada työttömyysetuutta, koska yritystoiminta katsotaan lähtökohtaisesti aloitukseksi vasta varsinaisen taloudellisen tai tuotannollisen toiminnan aloittamisesta. Jos yritystoiminta aloitetaan mutta henkilö ei itse vielä työskentele yrityksessä, yritystoimintaa voidaan TTL 2 luvun 5 §:n 2 momentissa säädettyjen edellytysten täytyessä pitää ko. henkilön osalta sivutoimisena.

Osuuskunnan jäsen ei lähtökohtaisesti ole henkilökohtaisessa vastuussa osuuskunnan velvoitteista eikä häntä tämän vuoksi yleensä pidetä yrittäjänä yrittäjän eläkelain 3 §:n 2 momentin perusteella. Osuuskunnan säännöissä voidaan kuitenkin määrätä, että osuuskunnan jäsen on rajattomassa vastuussa osuuskunnan velkojia kohtaan. Tällaisessa tilanteessa osuuskunnan jäsentä pidetään yrittäjänä.

Osakeyhtiö ja muu yhteisö

Yrittäjän eläkelain 3 §:n 3 momentti kuuluu seuraavasti:

Yrittäjänä pidetään myös osakeyhtiössä johtavassa asemassa työskentelevää osakasta tai muussa yhteisössä johtavassa asemassa työskentelevää henkilöä, jos:

- 1) osakeyhtiön osakas omistaa yksin yli 30 prosenttia yhtiön osakepääomasta tai hänellä on yksin yli 30 prosenttia yhtiön osakkeiden tuottamasta äänimäärästä;*
- 2) osakeyhtiön osakas omistaa yhdessä perheenjäsentensä kanssa yli 50 prosenttia yhtiön osakepääomasta tai heillä on yhdessä yli 50 prosenttia yhtiön osakkeiden tuottamasta äänimäärästä; tai*
- 3) muussa yhteisössä johtavassa asemassa työskentelevällä henkilöllä on 1 tai 2 kohdassa tarkoitettua vastaava määräämisvalta yhteisössä.*

Yrittäjän eläkelain 3 §:n 3 momentin merkitys ratkaistaessa, pidetäänkö henkilöä yrittäjänä myös työttömyysetuuden työvoimapolitiit-

tisten edellytysten osalta, on tosiasiallisesti hyvin vähäinen. Tämä johtuu TTL 1 luvun 6 §:ssä säädetystä yrityksen osaomistajan tunnusmerkistöstä, joka on pääosin tiukempi kuin edellä mainittu yrittäjän eläkelain 3 §:n 3 momentti. Poikkeuksena on se, että laskettaessa yrittäjän eläkelain 3 §:n 3 momentissa tarkoitettua johtavassa asemassa olevan henkilön perheen omistusta ko. yrityksessä otetaan huomioon myös samaa sukupuolta olevan avopuolison omistusosuus.

Yrittäjän eläkelain 3 §:n 6 momentin mukaan omistusosuutta laskettaessa otetaan huomioon myös välillinen omistaminen. Myös tämä säännös poikkeaa TTL:n osaomistajia koskevasta määritelmästä siten, että johtavassa asemassa olevien henkilöiden kohdalla perheen omistusosuutta laskettaessa otetaan huomioon myös samaa sukupuolta olevan avopuolison omistusosuus.

Muodollisesti toisen nimissä harjoitettu yritystoiminta

Yrittäjän eläkelain 3 §:n 6 momentin mukaan ”yrittäjänä pidetään myös henkilöä, joka tosiasiallisesti harjoittaa yritystoimintaa, vaikka toimintaa muodollisesti harjoitettaisiin toisen henkilön nimissä taikka sellaisessa yhteisössä tai yhtymässä, jossa määräämisvalta on muodollisesti toisen henkilön nimissä.” Henkilöä voidaan tällä perusteella pitää yrittäjänä myös työttömyysturvajärjestelmässä.

TTL 1 luvun 6 §:n 1 momentissa olevan viittaussäännöksen perusteella yrittäjänä pidetään myös maatalousyrittäjän eläkelain 3 – 5 §:ssä tarkoitettua henkilöä. Mainittuja säännöksiä ei käsitellä tässä ohjeessa tarkemmin. MYEL - vakuuttamisvelvollinen henkilö on apurahansaajia lukuun ottamatta aina yrittäjä myös työttömyysturvajärjestelmässä. Maatalousyrittäjän eläkelain mukaisena yrittäjänä pitäminen edellyttää aina työskentelyä ko. toiminnassa.

Esimerkki: Työnhakija perii maa- ja metsätilan. Hakijaa ei pidetä yrittäjänä niin kauan, kun hän ei ole työskennellyt tilalla. Vähäisiä hallinnollisia toimia ei pidetä työskentelynä.

2.3 Yrityksen osaomistaja

TTL 1 luvun 6 §:ssä tarkoitetuksi yrittäjäksi katsotaan myös yrityksen osaomistaja. Osaomistajana pidetään henkilöä, joka työskentelee johtavassa asemassa osakeyhtiössä, jossa hänellä on vähintään 15 prosenttia tai hänen perheenjäsenillään taikka hänellä yhdessä perheenjäsentensä kanssa on vähintään 30 prosenttia osakepääomasta tai osakkeiden tuottamasta äänimäärästä taikka muutoin vastaava määräämisvalta.

Osaomistajana pidetään myös henkilöä, joka ilman johtavaa asemaa työskentelee osakeyhtiössä, jossa hänellä itsellään tai hänen perheenjäsenillään taikka hänellä yhdessä perheenjäsentensä kanssa on vähintään puolet osakepääomasta, osakkeiden tuottamasta äänimäärästä tai muutoin vastaava määräysvalta.

Jos yritystoimintaa ei harjoiteta osakeyhtiön muodossa, osaomistajaksi katsominen edellyttää, että henkilö työskentelee yrityksessä (esimerkiksi avoimessa yhtiössä, kommandiittiyhtiössä tai osuuskunnassa), jossa hänellä tai hänen perheenjäsenillään taikka hänellä yhdessä perheenjäsentensä kanssa on vastaava määräysvalta.

Kommandiittiyhtiön äänetöntä yhtiömiestä ei voida pelkän omistusosuuden perusteella pitää yrittäjänä. Hänellä ei myöskään ole yhtiössä johtavaa asemaa. Äänetön yhtiömiestä saattaa kuitenkin olla yrittäjä esimerkiksi sillä perusteella, että hän asuu yhtiön vastuunalaisen yhtiömiehen kanssa samassa taloudessa.

Omistusosuuksia laskettaessa otetaan huomioon myös välillinen, toisten yritysten ja yhteisöjen kautta tapahtuva omistaminen. Tällöin henkilön omistusosuuden väliyhtiöstä tulee olla vähintään 50 prosenttia, mutta henkilön ei tarvitse työllistyä väliyhtiössä.

Esimerkki: A omistaa 50 prosenttia B Oy:n osakkeista. A ei työskentele B Oy:ssä. B Oy omistaa 7 prosenttia C Oy:n osakkeista. A työskentelee yhtiössä C ja on yhtiön hallituksen jäsen. A omistaa itse 8 prosenttia C Oy:n osakkeista.

Koska A omistaa puolet väliyhtiön B osakkeista, otetaan tämä omistus huomioon. Kun välilliseen omistamiseen lisätään A:n suora omistus yhtiössä C, on A:ta pidettävä yrittäjänä, koska hän suoraan ja väliyhteisön kautta omistaa 15 prosenttia (7 % + 8 %) C Oy:n osakepääomasta ja on C Oy:ssä johtavassa asemassa.

Henkilö on johtavassa asemassa silloin, kun hän on osakeyhtiön hallituksen jäsen tai toimitusjohtaja taikka näitä vastaavassa asemassa. TTL:n esitöissä (HE 115/2002 vp) todetaan, että hallituksen varajäsenen on johtavassa asemassa vain, jos hän osallistuu hallituksen kokouksiin niin usein, että hänellä katsotaan käytännössä olevan samanlainen päätöksentekovalta yrityksen asioissa kuin varsinaisella jäsenelläkin. Pelkän nimenkirjoitusoikeuden, esimerkiksi prokuran perusteella henkilöä ei voida pitää johtavassa asemassa olevana. Johtavan aseman määritelmä ei ole tyhjentävä.

Sellaisissa pienissä yrityksissä ja yhteisöissä, joissa omistus jakaantuu tasaisesti, johtava asema voi perustua myös pelkän omistamisen mukanaan tuomaan määräysvaltaan. Esimerkiksi osuuskunnassa, jossa on kuusi jäsentä, kaikkia omistajia on pidettävä yrittäjinä, koska kunkin omistusosuus on yli 15 prosenttia. Oikeuskäytännössä on katsottu, että pienessä osakeyhtiössä, jonka kolme osakasta omisti tasaosuuksin, jokainen osakas oli johtavassa asemassa muodollisesta asemastaan riippumatta.

Osakeyhtiö voi omistaa omia osakkeitaan. Oikeuskäytännössä on katsottu, että osakeyhtiön itsensä omistamat omat osakkeet lisätään osakkaiden omistukseen osakkaiden pääluvun mukaisessa suhteessa. Henkilö voi tällöin olla omistusosuuden perusteella yrittäjäasemassa, vaikka hän ei pelkästään oman ja/tai perheensä omistuksen perusteella olisi yrittäjä.

Perheenjäseneksi katsotaan yrityksessä työskentelevän henkilön puoliso ja henkilö, joka on yrityksessä työskentelevälle henkilölle sukua suoraan ylenevässä tai alenevässä polvessa ja asuu henkilön kanssa samassa taloudessa. Puolison lisäksi perheenjäseniä ovat siis lapset, vanhemmat ja isovanhemmat edellyttäen, että he asuvat yrityksessä työskentelevän henkilön kanssa samassa taloudessa. Puolisolla tarkoitetaan myös avopuolisoa ja rekisteröidyssä parisuhteessa olevaa henkilöä. Samaa sukupuolta olevaa avopuolisoa ei pidetä TTL:ssa tarkoitettuna puolisona.¹

Yrittäjäksi katsominen osaomistajia koskevan säännöksen perusteella edellyttää, että henkilö työskentelee yrityksessä. Pelkkä omistaminen tai määräysvalta taikka samassa taloudessa yrityksen omistajan kanssa asuminen ei oikeuta pitämään henkilöä yrittäjänä. Esimerkiksi hallituksen jäsenyyteen liittyvien vähäisten hallinnollisten tehtävien hoitamista ei lähtökohtaisesti ole pidet-

¹ TTL 1 luvun 7 §:ää muutetaan 1.3.2017 alkaen siten, että myös samaa sukupuolta olevia henkilöitä voidaan pitää työttömyysturvajärjestelmässä avopuolisoina.

tävä tässä tarkoitettuna työskentelynä. Toimimattoman ns. pöytälaatikkoyrityksen perusteella työnhakijaa voidaan pitää yrittäjänä vain silloin, jos hänellä on velvollisuus ottaa YEL- tai MYEL-vakuutus tai yritys on joskus ollut toiminnassa ja työnhakija on työskennellyt yrityksessä (ja muut yrittäjänä pitämisen tunnusmerkit täyttyvät).

2.4 Päätoiminen ja sivutoiminen työllistyminen yritystoiminnassa

Jos työnhakijaa on pidettävä yrittäjänä TTL 1 luvun 6 §:n perusteella, TE-toimiston tulee arvioida, onko henkilön työllistyminen yritystoiminnassa pää- vai sivutoimista. Päätoimisesti yritystoiminnassa työllistyvällä työnhakijalla ei ole oikeutta työttömyysetuuteen. Sivutoimisesti yritystoiminnassa työllistyvällä taas voi olla oikeus soviteltuun työttömyysetuuteen.

Ratkaisevaa arvioitaessa yritystoiminnassa työllistymistä on yritystoiminnan vaatima työmäärä. Jos työmäärä on niin suuri, että se estää kokoaikatyön vastaanottamisen, yritystoiminnassa työllistyminen on päätoimista. Arviointi perustuu kokonaisharkintaan, jossa otetaan huomioon kaikki toiminnan työllistävyyydestä saatu näyttö. Työmäärää koskeva arvio voidaan perustaa työnhakijan omaan kertomaan.

Yritystoiminnasta saatavilla tuloilla tai tulojen puuttumisella ei ole suoranaista merkitystä arvioidaessa työllistävyyttä, sillä myös heikosti kannattava tai tappiollinenkin toiminta voi työllistää siten, ettei kokoaikatyön vastaanottaminen ole mahdollista.

Yritystoiminta voidaan katsoa sivutoimiseksi toiminnan vaatiman työmäärän vähäisyyden perusteella. Tämä koskee sekä esimerkiksi työn ohessa aloitettua yritystoimintaa että työttömänä aloitettua yritystoimintaa. Työllistymistä yritystoiminnassa voidaan pitää sivutoimisenä työmäärän vähäisyyden perusteella silloinkin, kun työnhakijalla ei ole lainkaan muuta yritystoiminnan aikaista työhistoriaa.

Yritystoiminta voidaan katsoa sivutoimiseksi myös henkilön riittävän yritystoiminnan aikaisen työssäolon perusteella. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että yritystoiminta katsotaan sivutoimiseksi, kun henkilö on tehnyt yritystoiminnan aikana kokoaikatyötä vähintään kuusi kuukautta tai täyttänyt yritystoiminnan aikana palkansaajan työssäoloehdon esimerkiksi osa-aikatyöllä. Yritystoiminnan voi osoittaa sivutoimiseksi myös esimerkiksi päätoimisilla, normaalisti edenneillä opinnoilla, jotka ovat kestäneet yritystoiminnan aikana vähintään kuusi kuukautta.

Yritystoiminnan katsominen sivutoimiseksi työhistorian perusteella tarkoittaa sitä, että henkilön työssäolo ja yritystoiminnan harjoittaminen on ollut samanaikaista. Esimerkiksi kausiluonteisessa yritystoiminnassa henkilö voi olla vuoroin palkkatyössä ja vuoroin harjoittaa yritystoimintaa, jolloin tässä tarkoitettu samanaikaisuus ei toteudu. Yritystoiminnan katsominen sivutoimiseksi työssäolon perusteella edellyttää, ettei toiminnan laajuudessa tapahdu muutoksia. Jos toiminta esimerkiksi laajenee työttömyyden alettua, TE-toimiston tulee arvioida, onko toimintaa pidettävä edelleen sivutoimisenä.

Yritys ei välttämättä ole ollut toiminnassa työssäolon aikana. Myös tällaista yritystoimintaa voidaan pitää sivutoimisenä työssäolon perusteella. Jos yrityksen varsinainen tuotannollinen tai taloudellinen toiminta aloitetaan työttömyyden alettua, TE-toimiston tulee arvioida toiminnan pää- ja sivutoimisuus uudelleen.

Alkava yritystoiminta voi olla työmäärältään niin vähäistä, että sitä voidaan pitää TTL:a sovellettaessa sivutoimisenä. Koska työttömyysetuuden tarkoituksena ei ole tukea kannattamatonta yri-

tystoimintaa, pelkästään tulojen puuttumisen tai vähäisyyden perusteella alkavaa yritystoimintaa ei kuitenkaan voida katsoa sivutoimiseksi.

Yksityinen elinkeinonharjoittaja voi toimeksiannon päätyttyä etsiä uusia työmahdollisuuksia. Jos yritystoiminta on katsottu päättyneeksi, tällä ei ole vaikutusta hänen oikeuteensa saada työttömyysetuutta. Jos työnhakija saa myöhemmin uusia toimeksiantoja, TE-toimisto arvioi niiden vaikutuksen oikeuteen saada työttömyysetuutta uuden toimeksiannon alkamisesta lukien.

2.4.1 Enintään kaksi viikkoa kestävä yritystoiminta

Työnhakijalla on oikeus työttömyysetuuteen muiden edellytysten täytyessä, jos hänen työllistymisensä yritystoiminnassa kestää yhdenjaksoisesti enintään kaksi viikkoa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että TE-toimisto ei selvitä lyhytkestoisen yrittäjänä tehdyn työjakson vaikutusta oikeuteen saada työttömyysetuutta eikä tällaisen yritystoiminnan (tai omassa työssä työllistymisen) mahdollinen päätoimisuus estä työttömyysetuuden saamista.

Yritystoiminnan alkamisajankohta määräytyy TTL 2 luvun 5 §:n 3 momentin perusteella ja päätyminen lähtökohtaisesti 2 luvun 8 §:n perusteella. Viimeksi mainitun säännöksen sanamuoto mahdollistaa sen, että muodollisten lopettamisedellytysten täyttymisestä huolimatta yritystoiminnan voidaan katsoa jatkuvan esimerkiksi henkilön pyrkiessä selvästi kattamaan yritystoimintaan liittyvää taloudellista riskiä työttömyysetuudella. Edellä mainitun lisäksi yritystoiminta voi päättyä myös 2 luvun 6 ja 7 §:ssä tarkoitettuun henkilön oman työskentelyn päättymiseen.

Työnhakijalla voi olla useita samanaikaisia tai peräkkäisiä toimeksiantoja. Jos toimeksiannot seuraavat toisiaan yhdenjaksoisesti ilman päivänkään katkosta, yritystoiminta ei ole päätynyt 2 luvun 8 §:ssä tarkoitetulla tavalla. Poikkeuksena ovat 2 luvun 6 §:ssä tarkoitetut palkansaaajaan rinnastettavat yrittäjät, joiden kohdalla kutakin toimeksiantoa tarkastellaan erikseen.

Jos yritystoiminta kestää yli kaksi viikkoa, pää- ja sivutoimisuus arvioidaan toiminnan aloittamisesta lukien.

2.5 Yritystoiminnan aloittaminen

Yritystoiminta katsotaan aloitetuksi aikaisintaan varsinaisen tuotannollisen tai taloudellisen toiminnan aloittamisesta, ellei muuhun arvioon ole aihetta. Jos yritystoiminnan valmisteluun liittyy poikkeuksellisen työllistäviä työvaiheita, toiminta on katsottava aloitetuksi jo ennen varsinaisen tuotannollisen toiminnan alkamista. Lähtökohtaisesti aloittamisajankohta perustuu tältä osin työnhakijan omaan ilmoitukseen tai muuhun asiasta saatavaan näyttöön.

Työnhakijoiden yhdenvertaisuuden varmistamiseksi TTL 2 luvun 5 §:ssä on säädetty, että riippumatta tuotannollisen tai taloudellisen toiminnan aloittamisajankohdasta yritystoiminta voidaan katsoa aloitetuksi kun yritys on merkitty arvonlisäverovelvollisten rekisteriin, ennakkoperintärekisteriin tai Verohallinnon työnantajarekisteriin. Yrityksen merkitsemisellä kaupparekisteriin ei ole merkitystä arvioitaessa yritystoiminnan aloittamisajankohtaa.

Rekisterimerkintöihin perustuvasta aloittamisajankohdasta voidaan poiketa, jos ajankohta ei vastaa tuotannollisen tai taloudellisen toiminnan aloittamisajankohtaa. Tarkoituksena on, että yritystoimintaa pidettäisiin lähtökohtaisesti aloitettuna siitä ajankohdasta, jona tuotannollinen tai taloudellinen toiminta on aloitettu.

Yksityinen elinkeinonharjoittaja voi saada työttömyysetuutta yrityksen taloudellisen ja tuotannollisen toiminnan päättymisen jälkeen, vaikka yritystoiminnasta on edelleen voimassa oleva merkintä Verohallinnon rekistereissä. Jos yritystoimintaa myöhemmin jatketaan, aloittamisajan kohtana pidetään ajankohtaa, jona tuotannollinen tai taloudellinen toiminta aloitetaan uudelleen.

2.6 Yrityksessä työskentelemisen päätyminen

Jos työnhakija on työllistynyt yritystoiminnassa päätoimisesti, työttömyysetuuden saaminen edellyttää joko oman työskentelyn päättymistä tai koko yritystoiminnan lopettamista. Seuraavassa kerrotaan tilanteista, joissa työttömyysetuuteen voi olla oikeus työskentelyn päättymisen perusteella. Näissä tilanteissa ei edellytetä, että TTL 2 luvun 8 §:ssä säädetyt koko yritystoiminnan lopettamista koskevat edellytykset täyttyisivät.

2.6.1 Henkilön työkyvyn pysyvä ja olennainen alentuminen

TTL 2 luvun 6 §:ssä säädetään, että henkilön työskentelyn yrityksessä on katsottava päättyneen hänen työkykynsä alennuttua pysyvästi ja olennaisesti. Säännöstä sovelletaan sekä ns. varsinaiseen omistajayrittäjään että yrityksen TTL 1 luvun 6 §:ssä tarkoitettuihin osaomistajiin, eli esimerkiksi varsinaisen yrittäjän perheyrityksessä työllistyneisiin perheenjäseniin.

Työkyvyn pysyvistä ja olennaisesta alentumisesta on kysymys silloin, kun henkilö on saanut sairauspäivärahaa enimmäisajan ja hänen työkyvyttömyytensä jatkuu edelleen. Lisäksi edellytetään, että työkyvyttömyyseläkehakemus on vireillä tai hylätty. Mainitut edellytykset eivät täyty esimerkiksi silloin, kun sairauspäiväraha-oikeus on päätynyt muusta syystä kuin sairauspäivärahan enimmäisajan täyttymisen takia.

Henkilön työskentely voidaan katsoa päättyneeksi edellä mainittujen edellytysten täytyessä, vaikka yritys jatkaisi toimintaansa. Säännöksen soveltamista ei estä myöskään se, että henkilö osallistuu esimerkiksi vähäisiin hallinnollisiin tehtäviin. Sen sijaan vähäinenkin osallistuminen yrityksen tuotannolliseen tai taloudelliseen toimintaan estää soveltamisen.

Oikeus työttömyysetuuteen voi muiden edellytysten täytyessä jatkua kunnes henkilö aloittaa uudelleen työskentelyn yrityksessä.

2.6.2 Palkansaajaan rinnastettava yrittäjä

Palkansaajaan rinnastettava yrittäjä tekee työsuorituksia toimeksiantosopimusten perusteella siten, että työsuoritus muistuttaa sen epäitsenäisen luonteen takia palkansaajana tehtävää työtä. Palkansaajaan rinnastettavaa yrittäjää koskevaa säännöstä ei sovelleta yrittäjän perheyrityksessä työllistyneisiin perheenjäseniin. Sillä, missä yhtiömuodossa toimintaa on harjoitettu, ei ole merkitystä. Säännöstä sovelletaan muun muassa yksityisiin elinkeinonharjoittajiin.

TTL 2 luvun 6 §:n mukaan palkansaajaan rinnastettavalla yrittäjällä tarkoitetaan henkilöä, joka täyttää kaikki seuraavat edellytykset:

1) Henkilö tekee työsuoritukseen itse toimeksiantajan määräämällä tavalla.

Edellä mainittu tarkoittaa sitä, että toimeksiantaja viime kädessä päättää työsuorituksen ja sen tekemisen ajankohdasta. Sen sijaan ei edellytetä, että työ olisi tehty työsuhteen tunnusmerkistöä muistuttavalla tavalla toimeksiantajan johdon ja valvonnan alaisena. Henkilö voi tehdä työtä esimerkiksi kotonaan.

2) Henkilö on toimeksiantosuhteessa samoihin harvalukuisiin toimeksiantajiin.

Säännöstä ei sovelleta esimerkiksi palveluita tai tuotteita niin sanotulle suurelle yleisölle tarjoaviin yrittäjiin, vaan kyse on yrittäjistä, jotka tekevät toimeksiantosopimuksia pääsääntöisesti samojen toimeksiantajien kanssa.

Toimeksiantajien määrää ei ole rajoitettu. Säännöstä sovelletaan tilanteisiin, joissa toimeksiantajia ei kyseessä olevan alan luonteen ja työntekotapojen vuoksi ole kovin monia. Säännöstä ei sovelleta esimerkiksi tilanteissa, joissa yritys ei saa toimeksiantoja ja toimeksiantajia on tästä syystä vain muutamia. Tällaiset tilanteet kuuluvat yrittäjäriskin piiriin eikä tulojen puuttumista korvata työttömyysturvajärjestelmästä.

3) Henkilöllä ei ole kiinteää osto- tai myyntipaikkaa tai vastaavaa toimipaikkaa toiminnan harjoittamista varten.

Työtilan erottaminen henkilön asuntonaan käyttämästä tilasta ei estä pitämästä henkilöä palkansaajaan rinnastettavana yrittäjänä.

4) Henkilö ei ole viimeksi kuluneen vuoden aikana työnhakijaksi ilmoittautumisesta lukien ollut työsuoritusten tekemiseksi palveluksessaan työsuhteessa olevia työntekijöitä muutoin kuin satunnaisesti.

Satunnaisten esimerkiksi loma-ajoiksi palkattujen sijaisten käyttö on mahdollista. Lisäksi henkilöllä on mahdollisuus ostaa ulkopuoliselta toimijalta esimerkiksi kirjanpito palveluita ilman, että tällä on vaikutusta siihen, pidetäänkö häntä palkansaajaan rinnastettavana yrittäjänä.

Henkilön pitäminen palkansaajaan rinnastettavana yrittäjänä todetaan aina jälkikäteen. Toimeksiantosuhteen aikana työnhakija työllistyy yritystoiminnassa joko pää- tai sivutoimisesti. Muiden edellytysten täytyessä palkansaajaan rinnastettavalle yrittäjälle voidaan maksaa työttömyys-etuutta toimeksiantosuhteen päätyttyä. Jos toimeksiantosuhteita on samanaikaisesti useita, yhden toimeksiantosuhteen päätyttyä arvioidaan, onko henkilö työtön ja onko häntä pidettävä jäljelle jäävien toimeksiantosuhteiden perusteella päätoimisesti vai sivutoimisesti yritystoiminnassa työllistyvänä.

2.6.3 Kausiluonteinen yritystoiminta

Henkilön työskentelyn yrityksessä katsotaan päättyneen myös, kun yritystoimintaa on pidettävä kausiluontoisena ja toimintakausi on päättynyt. Kausiluonteisena pidetään yritystoimintaa, jota on luonnonolosuhteiden takia mahdollista harjoittaa keskimäärin yhteensä enintään kuuden kuukauden ajan vuodessa. Säännöstä sovelletaan sekä ns. varsinaiseen omistajayrittäjään että yrityksen TTL 1 luvun 6 §:ssä tarkoitettuihin osaomistajiin, eli esimerkiksi varsinaisen yrittäjän perheyrittäjätyössä työllistyneisiin perheenjäseniin.

Yritystoiminnan kausiluontoisuutta arvioitaessa lähtökohtana on luonnonolosuhteiltaan ns. normaali vuosi. Se, että henkilö voi tavanomaisesta poikkeavista luonnonolosuhteista johtuen harjoittaa yritystoimintaa jonakin vuonna alle kuusi kuukautta, ei tee yritystoiminnasta kausiluontoista. Vastaavasti kyse voi olla kausiluontoisesta yritystoiminnasta, vaikka yritystoimintaa voi jonakin vuonna poikkeuksellisten luonnonolosuhteiden johdosta harjoittaa enemmän kuin kuusi kuukautta.

Huomattavaa on, että toiminnan tulee estyä nimenomaan luonnonolosuhteiden takia. Sillä, että toiminta on vain osan vuodesta kannattavaa, vaikka toiminnan kannattamattomuus johtuisikin luonnonolosuhteista, ei ole asiassa merkitystä.

Yritystoiminnasta saatavan tulon määrällä ei ole merkitystä arvioitaessa, onko toiminta kausiluonteista.

2.7 Yrittäjän perheenjäsenen työskentelyn päättymisen

Eräissä tilanteissa ns. varsinaisen yrittäjän perheyrietyksessä päätoimisesti työllistyneelle perheenjäsenelle voidaan maksaa työttömyysetuutta perheenjäsenen oman työskentelyn päätyttyä, vaikka yritys muutoin jatkaa toimintaansa. Näistä tilanteista säädetään TTL 2 luvun 7 §:ssä.

Edellytyksenä säännösten soveltamiselle on, että kyse on TTL 1 luvun 6 §:ssä tarkoitetusta perheenjäsenestä, jolla itsellään ei ole eikä kahden edellisen vuoden aikana ole ollut vähintään 15 prosenttia yrityksen osakepääomasta tai osakkeiden tuottamasta äänivallasta eikä muutoinkaan vastaavaa määräysvaltaa yrityksessä. Vastaavalla määräysvallalla tarkoitetaan omistukseen perustuvan määräysvallan lisäksi johtavaa asemaa, esimerkiksi toimimista osakeyhtiön toimitusjohtajana tai hallituksen jäsenenä.

2.7.1 Satunnainen työllistyminen

Henkilöllä on muiden edellytysten täytyessä oikeus työttömyysetuuteen, jos hänen päätoiminen työllistymisensä yrityksessä on ollut satunnaista. Satunnaisella työllistymisellä tarkoitetaan sitä, että henkilö on työllistynyt yrityksessä enintään kuuden kuukauden ajan kahden vuoden tarkastelujakson aikana.

Arvio siitä, onko kyse satunnaisesta päätoimisesta työllistymisestä yritystoiminnassa, tehdään aina jälkikäteen työskentelyjakson päätyttyä.

2.7.2 Työskentely perheyrietyksessä osana työllistymistä edistävää palvelua

Henkilöllä on muiden edellytysten täytyessä oikeus työttömyysetuuteen työskentelyn päätyttyä, jos työskentely on johtunut yksinomaan siitä, että työllistymistä edistävä palvelu tai omaehtoiisiin opintoihin liittyvä harjoittelu on järjestetty kyseisen henkilön perheenjäsenen omistamassa yrityksessä.

2.7.3 Lomautus ja lomautukseen rinnastettava syy

Joissakin tilanteissa yrittäjän perheenjäsentä pidetään palkansaajana hänen tehdessään työtä perheen yrityksessä. Jotta perheenjäsen olisi mahdollisimman pitkälle yhdenvertaisessa asemassa

yrityksessä työskentelevien perheen ulkopuolisten työntekijöiden kanssa, TTL 2 luvun 7 §:ssä on säädetty, että yrittäjän perheenjäsenellä voi olla oikeus työttömyysetuuteen yrityksen lomauttaessa työntekijöitään tai työnteon ja palkanmaksun päätyttyä työsopimuslain 2 luvun 12 §:n 2 momentin ensimmäisessä virkkeessä tarkoitettusta syystä, toisin sanoen esimerkiksi työpaikkaa kohdanneen tulipalon takia. Lomautuksella tarkoitetaan työnantajan suorittamaa lomautusta tuotannollisilla ja taloudellisilla syillä TTL 1 luvun 5 §:ssä tarkoitettulla tavalla. Lomautus toimenpiteenä tarkoittaa työnteon ja palkanmaksun väliaikaista keskeyttämistä työsuhteen pysyessä muutoin voimassa.

Jotta yrittäjän perheyrityksessä työskennelleellä perheenjäsenellä voisi olla oikeus työttömyysetuuteen lomautuksen tai lomautukseen rinnastettavan syyn perusteella, tulee kaikkien seuraavien edellytysten täytyä:

1) Henkilön tulee olla vakuutettu muun kuin yrittäjän eläkelain tai maatalousyrittäjän eläkelain mukaisesti.

2) Yrityksen tulee olla lomauttanut tai irtisanonut tuotannollisista tai taloudellisista syistä myös sellaisia työntekijöitä, jotka eivät ole yrittäjän perheenjäseniä. Työsopimuslaissa tarkoitettujen työnteon ja palkanmaksun keskeytysten osalta edellytyksenä on, että yrityksessä on muita työntekijöitä, jotka ovat samassa asemassa eivätkä ole yrittäjän perheenjäseniä. Sekä lomautusten että lomautukseen rinnastettavien syiden osalta on riittävää, että yrityksessä on vähintään yksi edellä tarkoitettussa tilanteessa oleva perheen ulkopuolinen työntekijä.

Koska eri työntekijöiden lomautukset ja irtisanomiset eivät välttämättä tapahdu samanaikaisesti, lomautuksia ja irtisanomisia tarkastellaan vuoden tarkastelujakson ajalta.

3) Perheenjäsenen lomautuksen tulee olla kokoaikainen eli kestää vähintään yksi kokonainen kalenteriviikko. Viikoittaista tai päivittäistä työaika lyhentämällä toteutettujen lomautusten ajalta yrittäjän yritystoiminnassa työllistyneellä perheenjäsenellä ei ole oikeutta työttömyysetuuteen.

2.7.4 Työn loppuminen tuotantosuunnan muutoksen tai vastaavan syyn johdosta

Tuotantosuunnan lopettamiseen rinnastetaan esimerkiksi koko yrityksen tuotantosuunnan tai toiminnan vaihtaminen sekä tietyn toiminnan lopettaminen tai ulkoistaminen. Tuotantosuunnan lopettamisesta on kyse esimerkiksi silloin, kun maatilalla lopetetaan karjanhoito, mutta karjanhoidon rinnalla harjoitettua viljanviljelyä jatketaan, tai kun leipomon yhteydessä sen tuotteita myynyt myymälä lopettaa toimintansa muun leipomotoiminnan jatkuessa. Tietyn toiminnan ulkoistamisesta on kyse, kun esimerkiksi yrityksen kirjanpito siirretään ulkopuolisen kirjanpito-toimiston hoidettavaksi.

Koska tarkoituksena ei ole, että työttömyysturvalla tuetaan huonosti menestyvää yritystä, oikeus työttömyysetuuteen rajoittuu sellaisiin tilanteisiin, joissa perheenjäsenen työn päättyminen on ulkopuolisen selkeästi havaittavissa ja se voidaan osoittaa luotettavasti. Pelkkä työn vähäisyydestä johtuva työn perheenjäsenen työn loppuminen ei oikeuta työttömyysturvaetuuteen tällä perusteella.

2.7.5 Yritystoiminnan edellytysten pysyväisluonteinen heikentyminen

Yrittäjän perheenjäsen voi tietyin edellytyksin saada työttömyysetuutta, jos yrityksessä ei (enää) työskentele muita kuin yrittäjän perheenjäseniä. Säännöksessä on kaksi edellytystä. Työn on pitänyt ensinnäkin loppua yritystoiminnan pysyväisluonteisen heikentymisen johdosta. Toiseksi edellytetään, että yritystoiminnasta syntyvä tulo siinä työskentelevää perheenjäsentä kohti lasketuna jää alle säännöksessä tarkoitetun vuosittain tarkistettavan euromäärän.

Edellytysten täytyminen voidaan todeta yhtäältä yrityksen taloudellista tilannetta kuvaavista asiakirjoista eli käytännössä lähinnä yrityksen viimeisimpiin tilinpäätöksiin sisältyvistä tuloslaskelmista ja toisaalta työttömyysetuuden hakijan antaman muun selvityksen perusteella.

2.8 Yritystoiminnan lopettaminen

Päätoimisesti yritystoiminnassa työllistyneelle työnhakijalle voidaan muiden edellytysten täytyessä maksaa työttömyysetuutta myös silloin, kun koko yritystoiminta on lopetettu. Yritystoiminnan lopettamisesta säädetään TTL 2 luvun 8 §:ssä.

Yritys voidaan jättää kaupparekisteriin ilman, että tällä on merkitystä arvioitaessa TTL:ssa säädettyjen yritystoiminnan lopettamisen edellytysten täyttymistä. Yritystoiminnan lopettaminen ei edellytä toimitiloista luopumista, jos muut lopettamisen edellytykset täyttyvät.

2.8.1 Konkurssi

Yrityksen toiminta on katsottava lopetetuksi silloin, kun se on asetettu konkurssiin. Konkurssiin asettaminen voi tapahtua joko yrityksen tai velkojan aloitteesta. Henkilöyhtiön yhtiömiehen omalla konkurssilla ei ole samaa vaikutusta.

Yritystoiminnan lopettamispäivä on konkurssiin asettamispäivä, joka ilmenee tuomioistuimen asiaa koskevasta päätöksestä ja esimerkiksi Suomen asiakastiedon yritysrekisteristä sekä yritystietojärjestelmästä. Yritystoiminta on lopetettu TTL:ssa tarkoitetulla tavalla, vaikka konkurssi sittemmin raukeaisi. Jos yrityksen toimintaa konkurssin raukeamisen jälkeen poikkeuksellisesti jatketaan, henkilön katsotaan työllistyvän yritystoiminnassa siitä päivästä lähtien, jona hän aloitti toiminnan uudelleen.

2.8.2 Selvitystila (vain osakeyhtiö ja osuuskunta)

Yritystoiminnan lopettamisesta on kyse myös silloin, kun osakeyhtiö tai osuuskunta on asetettu selvitystilaan. Osakeyhtiön selvitystilaan asettamisesta päättää yhtiökokous. Osuuskunnan osalta päätöksen tekee osuuskunnan kokous. Selvitystilaan voidaan asettaa myös tuomioistuimen tai rekisteriviranomaisen päätöksellä. Selvitystila alkaa, kun sitä koskeva päätös on tehty. Yhtiökokous tai osuuskunnan kokous voi määrätä selvitystilan alkamaan myös päätöksentekoa myöhemmästä päivästä. Päätös selvitystilasta on merkittävä kaupparekisteriin. Tarvittaessa selvityksenä asettamisesta selvitystilaan voi olla yhtiökokouksen tai osuuskunnan kokouksen pöytäkirja tai pöytäkirjanote, tuomioistuimen päätös taikka kaupparekisteriote.

2.8.3 Konkurssiin tai selvitystilaan asetetun yrityksen selvitysmiehenä toiminen

Jos työnhakija toimii konkurssiin tai selvitystilaan asetetun yrityksen selvitysmiehenä, TE-toimiston tulee arvioida, kuinka paljon toiminta työllistää työnhakijaa. Vähäisillä hallinnollisiksi katsottavilla toimilla ei ole merkitystä arvioitaessa, voidaanko yritystoimintaa pitää lopetettuna. Jos selvitysmiehen tehtävien hoitamisen edellyttämä työmäärä on vähäinen eikä estä kokoaika-työn vastaanottamista, TE-toimisto voi muiden edellytysten täytyessä antaa esteettömän työvoimapoliittisen lausunnon.

Jos selvitysmiehenä toimiminen on työmäärältään sellaista, että se estää työnhakijaa ottamasta vastaan kokoaikatyötä, työnhakijan on katsottava työllistyvän päätoimisesti omassa työssään.

Aiemmin päätoimisesti harjoitetun yritystoiminnan muuttuminen sivutoimiseksi pelkästään sillä perusteella, että työnhakija toimii yrityksessä enää selvitysmiehenä, ei ole TTL:n perusteella mahdollista.

2.8.4 Yhtiömiesten sopimus yhtiön purkamisesta (muu kuin osakeyhtiö)

Henkilöyhtiön purkaminen ei edellytä erityistä selvitysmenettelyä, vaan yhtiömiehet voivat sopia purkamisesta vapaasti. Yhtiömiehellä on tietyissä tilanteissa myös oikeus vaatia yhtiön purkamista. Olettama on, että henkilöyhtiön toiminta päättyy silloin, kun yhtiön purkamisesta on sovittu.

Jos TE-toimisto pitää ilmeisenä, että yhtiön purkamisesta on sovittu takautuvasti tarkoituksena saada työttömyysetuutta varhaisemmasta ajankohdasta, yritystoiminta katsotaan lopetetuksi siitä päivästä, jona purkamista koskeva sopimus on esitetty TE-toimistolle.

2.8.5 Tuotannollisen ja taloudellisen toiminnan päättymisen

Mikä tahansa yritystoiminta voidaan katsoa lopetetuksi, kun henkilö ilmoittaa tuotannollisen ja taloudellisen toiminnan päättyneen ja hän on:

- 1) jättänyt Verohallinnolle ilmoituksen yrityksen poistamiseksi ennakkoperintärekisteristä,
- 2) jättänyt Verohallinnolle ilmoituksen yrityksen poistamiseksi työnantajarekisteristä,
- 3) jättänyt Verohallinnolle ilmoituksen joko yrityksen poistamiseksi arvonlisäverovelvollisten rekisteristä tai yritystoiminnan keskeytymisestä **ja**
- 4) luopunut mahdollisesta yrittäjän eläkelain tai maatalousyrittäjän eläkelain mukaisesta eläkevakuutuksesta. Muista vakuutuksista luopumista ei edellytetä.

Keskeytysilmoitusta arvonlisäverovelvollisten rekisteriin pidetään TTL 2 luvun 8 §:n mukaan riittävänä, jottei henkilölle aiheudu tarpeettomia välittömiä veroseuraamuksia. Sillä, että yritys ilmoitetaan uudelleen arvonlisäverovelvollisten rekisteriin yritysomaaisuutta myöhemmin myytessä tai henkilö tekee muita vastaavia hallinnollisiksi katsottavia toimia, ei ole vaikutusta siihen, pidetäänkö yritystoimintaa edelleen lopetettuna. Jos yrityksen tuotannollinen tai taloudellinen toiminta aloitetaan uudelleen, työnhakijan oikeus työttömyysetuuteen ratkaistaan toiminnan uudelleen aloittamisesta lukien.

Edellä mainitun lisäksi yritystoiminta voidaan katsoa lopetetuksi myös silloin, kun on ilmeistä, että tuotannollinen ja taloudellinen toiminta on kokonaan päättynyt. Säännöksen tarkoituksena on turvata niiden työnhakijoiden oikeus työttömyysetuuteen, jotka eivät voi osoittaa yritystoi-

minnan lopettamista poistamalla yritys eri rekistereistä. Säännöstä voidaan soveltaa esimerkiksi tilanteessa, jossa peltoviljelyä harjoittaneen maatilalla pellot on vuokrattu ulkopuolisen viljelijän käyttöön eikä maatilalla ole muuta toimintaa. Jos yritystä ei ole merkitty rekistereihin, yritystoiminta katsotaan lopetetuksi henkilön oman tuotannollisen ja taloudellisen toiminnan päättymistä koskevan ilmoituksen perusteella.

Jos henkilö vuokraa yritystoiminnassa käyttämänsä koneet tai laitteet ulkopuoliselle, tuotannollinen ja taloudellinen toiminta voidaan muiden edellytysten täytyessä katsoa lopetetuksi TTL 2 luvun 8 §:ssä tarkoitetulla tavalla, koska toiminta ei enää työllistä henkilöä eikä ole esteenä kokaikatyon vastaanottamiselle.

TTL 2 luvun 8 §:n sanamuoto mahdollistaa sen, että muodollisten lopettamisedellytysten täyttymisestä huolimatta yritystoiminnan voidaan katsoa jatkuvan esimerkiksi henkilön pyrkiessä selvästi kattamaan yritystoimintaan liittyvää taloudellista riskiä työttömyysetuudella. Tällaisesta voi olla kyse esimerkiksi henkilön ilmoittaessa toistuvasti Verohallinnolle yritystoiminnan lopettamisesta.

2.8.6 Yksityisen elinkeinonharjoittajan yritystoiminnan lopettaminen

TTL 2 luvun 8 §:n 2 momentissa säädetään, että yksityisen elinkeinonharjoittajan yritystoiminta katsotaan lopetetuksi myös silloin, kun tuotannollinen ja taloudellinen toiminta on työnhakijan luotettavana pidettävän ilmoituksen mukaan päättynyt tai muuten on ilmeistä, ettei toimintaa enää jatketa.

Yksityisellä elinkeinonharjoittajalla voi olla YEL - tai MYEL – vakuutus. Yritystoiminnan lopettaminen edellyttää, että vakuutuksesta luovutaan. Vaatimus ei koske apurahakauden perusteella otettua MYEL – vakuutusta, koska vakuutus ei ko. tilanteessa liity työnhakijan yritystoimintaan.

Esimerkki: Työnhakija tekee työtä toimeksiantosuhteissa. Lisäksi työnhakijalla on keskeneräisiä jatko-opintoja, jotka on todettu sivutoimiseksi opiskeluksi. Työnhakija saa opintoihin liittyvän apurahan, jonka ajalle hän ottaa apurahansaajan MYEL – vakuutuksen. Apurahakausi ei muuta opintojen laajuutta, eikä apurahakausi sen vuoksi vaikuta työttömyysetuuden saamisen työvoimapoliittisiin edellytyksiin. Toimeksianto, jonka ajalta TE-toimisto on katsonut työllistymisen yrittäjänä olevan päätoimista, päättyy apurahakauden aikana. Apurahakausi ja siihen liittyvä MYEL – vakuutus eivät estä työttömyysetuuden saamista toimeksiannon päätyttyä.

2.9 Markkinointia, laskutusta ja muita vastaavia tehtäviä hoitavat osuuskunnat ja muut yritykset ja yhteisöt

Tässä luvussa kerrotaan ns. laskutuspalveluosuuskunnan tai muun vastaavan yrityksen tai yhteisön kautta tekemän työn vaikutuksista työttömyysetuuden saamiseen siltä osin, kun on kyse työttömyysetuuden työvoimapoliittisista edellytyksistä. Laskutuspalveluosuuskunnista kerrottu koskee myös muita vastaavalla tavalla toimivia yrityksiä ja yhteisöjä.

Työnhakijan laskutuspalveluosuuskunnan kautta tekemää työtä pidetään työsuhteena, jos työnhakija on tehnyt työsopimuksen kyseessä olevan laskutuspalveluosuuskunnan kanssa. Lisäksi edellytetään, että osuuskunta voidaan ylipäätään pitää työnantajan asemassa olevana. Työnantajana pitäminen edellyttää, että osuuskunta esimerkiksi tarjoaa omissa nimissään niitä palveluita, joiden tekemiseksi työnhakija on työllistynyt. Yleensä tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että työ tehdään osuuskunnan lukuun ja osuuskunta on sopimussuhteessa työn teettäjään.

Osuuskuntaa ei pidetä työnantajana, jos se ainoastaan välittää tietoa työtilaisuuksista tai huolehtii jäsentensä tekemään työhön liittyvästä markkinoinnista, laskutuksesta ja kirjanpidosta. Näissä tilanteissa työsuhde voi syntyä vain yhteisön ja työnvälityksestä, markkinoinnista, laskutuksesta tai kirjanpidosta huolehtivan henkilön välille.

Työneuvoston lausunto TN 1451-13, annettu 10.1.2013: "X oli rekisteröinyt Z osuuskunnan palvelun käyttäjäksi ja laskuttanut sen kautta Y Ab:lle osa-aikaisena assistenttina tekemiään työsuorituksia. Palvelun käyttö-ehdojen mukaan rekisteröitymisestä oli syntynyt työsuhde osuuskunnan ja X:n välille. X oli sittemmin itse sopinut työskentelystään Y Ab:lle eikä Z osuuskunnan ja Y Ab:n välillä ollut sopimussuhdetta tai muutakaan välipuhetta. X:n työskentely Y Ab:lle tuli Z osuuskunnan tietoon vasta, kun X esitti osuuskunnalle työtä koskevan laskutuspyynnön. Z osuuskunta laskutti Y Ab:ltä X:n tekemistä töistä ja maksoi sen jälkeen X:lle nettopalkan, josta oli vähennetty ja edelleen tilitetty työeläke- ja sosiaaliturvamaksut sekä ennakonpidätys. Vaikka Z osuuskunta oli hoitanut sopimuksen perusteella X:n palkanmaksun, ei X:n voitu katsoa suorittaneen työtä osuuskunnan johdon ja valvonnan alaisena. Kun kaikki työsuhteelta vaadittavat tunnusmerkit eivät täytyneet, ei vuosilomalaki voinut tulla noudatettavaksi. ..."

Yrittäjän eläkelain 3 §:n mukaan yrittäjällä tarkoitetaan henkilöä, joka tekee ansiotyötä olematta työsuhhteessa. Koska laskutuspalveluosuuskunnan kautta tehtyä työtä ei yleensä tehdä työsuhhteessa, tällaisen työn vaikutusta oikeuteen saada työttömyysetuutta arvioidaan TTL:n yrittäjiä koskevien säännösten perusteella. Yleensä kyse on yksityisistä elinkeinonharjoittajista.

Edellä kerrottu ei koske ns. työosuuskuntia, joissa työtä tehdään osuuskunnan lukuun. Näissä osuuskunnissa voi olla kyse työvoiman vuokraamisesta, jossa työnantaja siirtää työntekijän tämän suostumuksella toisen yrityksen käyttöön. Tällaisissa tilanteissa on kyse työsuhhteesta ja palkansaajasta, vaikka työnantaja ei valvoisi työtä, sitä ei suoritettaisi työnantajan luona ja vaikka työnantajan liiketoiminta ei olisi samaa kuin työntekijän tekemä työ.

3 OPISKELUN VAIKUTUS OIKEUTEEN SAADA TYÖTTÖMYYSETUUTTA

Opiskelun vaikutuksesta oikeuteen saada työttömyysetuutta säädetään TTL 2 luvun 10 ja 11 §:ssä. Päätoimisella opiskelijalla ei ole oikeutta työttömyysetuuteen. Rajoitus koskee myös päätoimisen opiskelun lomajaksoja.

Työttömyysturvalain ja opintotukilain (65/1994) päätoimisen opiskelun määritelmät ovat pääosin yhtenevät. Joissakin tapauksissa henkilöä ei kuitenkaan katsota päätoimiseksi opiskelijaksi opintotuen puolella, mutta TTL:n mukaan hän on päätoiminen opiskelija. Tällainen henkilö ei ole oikeutettu työttömyysetuuteen eikä opintotukeen.

Yliopistoissa suoritettavia jatkotutkinto-opintoja (lenssiaatin ja tohtorin tutkinnot) arvioidaan opiskeluna. Sen sijaan ns. post doc-tutkijoiden ja muiden kuin jatkotutkintoon tähtäävien tutkijoiden oikeutta työttömyysetuuteen tulee arvioida omassa työssä työllistymisen perusteella.

Omaehtoisen opiskelun tukemisesta työttömyysetuudella säädetään JTYPL 6 luvussa ja kotoutumisen edistämisestä annetun lain (1386/2010) 22–24 §:ssä.

3.1 Opintojen aloittamisesta

Työnhakijan ottaessa opiskelupaikan vastaan, mutta ilmoittautuessa välittömästi poissaolevaksi, hänen ei katsota aloittaneen opintoja, eikä häntä valitusasteiden vakiintuneen tulkinnan mukaan voida pitää päätoimisena opiskelijana. Työnhakijan ilmoittaessa, ettei hän ota opiskelupaikkaa vastaan, häntä ei pidetä opiskelijana. Työnhakijaa pidetään opiskelijana ja opinnot katsotaan aloitetuksi, jos työnhakija on ottanut opiskelupaikan vastaan ja on ilmoittautunut läsnä olevaksi, vaikka hänellä ei olisikaan (vielä) opintosuorituksia.

Yliopistossa suoritettavaan tutkintoon johtavien opintojen katsotaan syyslukukauden osalta alkavan syyskuun ensimmäisenä päivänä. Tästä lähtökohtana olevasta oletuksesta voidaan poiketa esimerkiksi TE-toimistolla olevien tai työnhakijalta saatavien luotettavana pidettävien tietojen perusteella. Tarkoituksena on, että opinnot katsottaisiin alkaneeksi ajankohdasta, jona ne tosiasiallisesti on aloitettu.

Jos työnhakija on koulutusta vailla oleva alle 25-vuotias nuori, hän voi menettää oikeuden työttömyyden perusteella maksettavaan työttömyysetuuteen TTL 2 luvun 13 §:n perusteella, jos hän ei ota opiskelupaikkaa vastaan tai jättää opinnot aloittamatta.

3.2 Lukio-opinnot

TTL 2 luvun 10 §:n 2 momentin 2 kohdan mukaan lukio-opintoja pidetään päätoimisina, kun niiden oppimäärän mukainen laajuus on yhteensä vähintään 75 kurssia. Lainkohdassa oleva kurssiraja perustuu lukioasetukseen (810/98), jonka mukaan lukion oppimäärä sisältää vähintään 75 kurssia. Tällä tarkoitetaan nuorille suunnattuja opintoja. Aikuisille tarkoitettussa opetuksessa (aikuislukio-opinnot) oppimäärä sisältää vähintään 44 kurssia.

Koska nuorille järjestetyn lukiokoulutuksen vähimmäislaajuus on 75 kurssia, nämä lukio-opinnot ovat aina päätoimisia niiden suoritusajankohdasta tai –tavasta riippumatta. Siten myös etä- tai verkkolukiossa suoritettavat lukio-opinnot, joiden laajuus on vähintään 75 kurssia, ovat lähtökohtaisesti päätoimisia.

Koska aikuislukio-opintojen laajuus on alle 75 kurssia, opinnot ovat pääsääntöisesti sivutoimisia. Opintojen suoritusajalla tai – tavalla ei ole merkitystä. TTL 2 luvun 10 §:n 2 momentin 2 kohdan mukaan sisäoppilaitoksessa järjestetyt lukio-opinnot katsotaan aina päätoimisiksi. Lukio-opintojen laajuudella ei tällöin ole merkitystä päätoimisuuden arvioinnin kannalta. Siten myös sisäoppilaitoksessa järjestettävät aikuislukio-opinnot ovat päätoimisia. Sisäoppilaitoksia ovat esimerkiksi kansanopistot, joista kuudessa järjestetään lukio-opintoja.

Mikäli henkilö suorittaa aikuislukiossa muita kuin lukio-opintoja (esimerkiksi peruskouluopintoja), opintojen päätoimisuutta arvioidaan TTL 2 luvun 10 §:n 2 momentin 3 ja 4 kohdassa tarkoitettun laajuuden perusteella. Pelkästään se, että opintojen suorituspaikka on aikuislukio, ei siten tee opinnoista sivutoimisia.

3.3 Tutkintoon johtavat korkeakouluopinnot

TTL 2 luvun 10 §:n 2 momentin 1 kohdan mukaan päätoimisina pidetään opintoja, joiden tavoitteena on ammattikorkeakoulututkinnon tai ylempään ammattikorkeakoulututkinnon suorittaminen taikka yliopistossa suoritettavan alemman tai ylempään korkeakoulututkinnon suorittaminen.

Jos opintoja ei pidetä päätoimisena opiskeluna tässä tarkoitettun tutkintotavoitteisuuden takia, TE-toimiston tulee tutkia, pidetäänkö niitä päätoimisina TTL 2 luvun 10 §:n 2 momentin 3 kohdan mukaan laajuuden perusteella.

3.3.1 Yliopisto-opinnot

Yliopistojen tutkinnot ovat yleensä kaksiportaisia: opiskelijat suorittavat ensin alemman korkeakoulututkinnon ja jatkavat sen jälkeen ylempään korkeakoulututkintoon. Alempaa korkeakoulututkintoa kutsutaan useimmiten kandidaatin tutkinnoksi ja ylempää korkeakoulututkintoa maisterin tutkinnoksi. Pääsääntöisesti opiskelijat valitaan suorittamaan sekä alempaa että ylempää korkeakoulututkintoa. Yliopisto voi kuitenkin ottaa opiskelijan suorittamaan myös pelkkää alempaa tai ylempää korkeakoulututkintoa.

TTL 2 luvun 10 §:n 2 momentin 1 kohdassa tarkoitettuja aina päätoimisena opiskeluna pidettäviä tutkintoja ovat yliopistolain (558/2009) mukaiset yliopistoissa suoritettavat ylempi ja alempi korkeakoulututkinto. Myös ns. muunto- tai pätevöitymiskoulutus, jonka tavoitteena on aiemman tutkinnon muuntaminen korkeakoulututkinnoksi, on lähtökohtaisesti aina päätoimista opiskelua.

Yliopistolain 1 §:ssä luetellaan Suomen yliopistot. Helsingin yliopistoon kuuluu erillisenä ruotsinkielisenä yksikkönä Svenska social- och kommunalhögskolan. Yliopistoihin rinnastettavista oppilaitoksista on säädetty valtioneuvoston asetuksessa korkeakoulututkintojen järjestelmästä (464/1998). Sen 2 §:n 2 momentin mukaan yliopistoihin luetaan myös puolustusministeriön hallinnonalaan kuuluva Maanpuolustuskorkeakoulu.

Korkeakoulututkintoon tähtäävien opintojen osalta ratkaisevaa on ainoastaan koulutusaste ja opiskelun tutkintotavoitteisuus. Opintojen laajuus, sitovuus, suoritusajankohta tai suoritustapa eivät vaikuta päätoimisuuden arviointiin. Korkeakoulututkintoon tähtääviä opintoja on siten pidettävä päätoimisina, vaikka henkilö voisi esimerkiksi lukea aiempia opintoja hyväkseen siten, että suoritettavien opintojen laajuus jää hyvin vähäiseksi. Päätoimisuuden arvioinnin kannalta merkitystä ei myöskään ole sillä, että opinnot on voitu järjestää siten, että ne on mahdollista suo-

rittää työn ohessa. Samoin korkeakoulututkinnon suorittaminen ilta-, etä-, verkko- tai monimuoto-opiskeluna on lähtökohtaisesti aina päätoimista opiskelua. Ulkomaisessa yliopistossa tai korkeakoulussa suoritettavia korkeakoulututkintoon tähtääviä opintoja arvioidaan vastaavalla tavalla.

3.3.2 Ammattikorkeakouluopinnot

Ammattikorkeakoulussa voidaan suorittaa ammattikorkeakoulututkintoja sekä ylempiä ammattikorkeakoulututkintoja. Niiden ohella TTL 2 luvun 10 §:n 2 momentin 1 kohdassa tarkoitettua, aina päätoimisena pidettävää opiskelua on muun muassa muuntokoulutus, jossa on tavoitteena ammatillisen tutkinnon muuntaminen ammattikorkeakoulututkinnoksi.

Ammattikorkeakoulututkinnon suorittamiseen tähtäävien opintojen osalta ratkaisevaa on ainoastaan opiskeluaste ja opiskelun tutkintotavoitteisuus. Opintojen laajuus, sitovuus, suoritusajankohdasta tai suoritustapa eivät vaikuta päätoimisuuden arviointiin. Ammattikorkeakoulututkintoon tähtääviä opintoja on siten pidettävä päätoimisina, vaikka henkilö voisi esimerkiksi lukea aiempia opintoja hyväkseen siten, että suoritettavien opintojen laajuus jää hyvin vähäiseksi. Päätoimisuuden arvioinnin kannalta merkitystä ei myöskään ole sillä, että opinnot on voitu järjestää siten, että ne on mahdollista suorittaa työn ohessa. Samoin ammattikorkeakoulututkinnon suorittaminen ilta-, etä-, verkko- tai monimuoto-opiskeluna on lähtökohtaisesti aina päätoimista opiskelua. Myöskään sillä ei ole merkitystä, että ylempi ammattikorkeakoulututkinto on yleensä käytännössä tarkoitus järjestää siten, että se voidaan suorittaa työn ohessa.

3.4 Laajuuden perusteella päätoimisina pidettävät opinnot

TTL 2 luvun 10 §:n 2 momentin 3 kohdan mukaan muita kuin korkeakoulututkintoon tähtääviä opintoja pidetään päätoimisina, kun opintojen opintosuunnitelman mukainen laajuus on keskimäärin vähintään viisi opintopistettä tai kolme opintoviikkoa tai 4,5 osaamispistettä opiskelu-kuukautta kohti. Saman pykälän 4 kohdan mukaan päätoimisena pidetään muita kuin 1-3 kohdassa tarkoitettuja opintoja, joiden opetusohjelman mukainen laajuus on keskimäärin vähintään 25 viikkotuntia. Käytännössä viimeksi mainittu tarkoittaa sitä, että opintojen laajuutta arvioidaan viikoittaisen tuntimäärän perusteella vain silloin, kun opintojen laajuutta ei ole määriteltä opintopisteinä, opintoviikkoina tai osaamispisteinä.

Alempaan ja ylempään korkeakoulututkintoon tähtäävien opintojen lisäksi yliopistoissa voidaan suorittaa muun muassa muuta jatko- ja täydennyskoulutusta. Yliopisto-opintoja voidaan suorittaa myös avoimessa yliopistossa, kesäyliopistossa ja avoimessa korkeakoulussa. Jatko- ja täydennyskoulutusta yliopistossa, samoin kuin opintoja avoimessa yliopistossa, arvioidaan niiden laajuuden perusteella. Ammattikorkeakoulussa voidaan tutkintotavoitteisten opintojen lisäksi suorittaa muun muassa ammatillisia erikoistumisopintoja, muuta aikuiskoulutusta sekä avointa ammattikorkeakouluopetusta. Näiden opintojen päätoimisuutta arvioidaan niiden laajuuden perusteella.

Yliopistotutkintoon johtavien väylä-opintojen ja ammattikorkeakoulututkintoon johtavien polkuopintojen päätoimisuutta arvioidaan avoimessa yliopistossa tai avoimessa ammattikorkeakoulussa suoritettavan kokonaisuuden osalta niiden opintosuunnitelman mukaisen laajuuden perusteella. Opintojen päätoimisuutta arvioidaan tutkintotavoitteisuuden perusteella vasta siitä ajankohdasta lukien, kun henkilöllä on oikeus suorittaa tutkinto.

Näyttötutkintoon johtavien opintojen laajuutta ei arvioida tutkintotodistukseen merkittävän nimellisaajuuden vaan tosiasiallisesti suoritettavien opintojen laajuuden perusteella.

Jos henkilö suorittaa vain yksittäisiä lukio-kursseja nuorille tarkoitettussa lukiossa, eikä koko lukion oppimäärää, opintoja arvioidaan niiden laajuuden perusteella. Nuorille tarkoitettussa lukio-opetuksessa yksi kurssi on 38 tuntia. Aikuislukiossa yksittäisiä kursseja suorittavan henkilön opintoja pidetään lähtökohtaisesti sivutoimisena.

Jos henkilö ilmoittautuu työnhakijaksi kesken opintojaan, opintojen laajuutta arvioitaessa otetaan huomioon opinnot kokonaisuudessaan niiden alkamisesta lukien.

3.5 Työnantajan tarjoama koulutus

Työlainsäädäntö edellyttää, että työnantaja järjestää tai hankkii tiettyjen edellytysten täytyessä irtisanotuille työntekijöille koulutusta. Koulutus voidaan järjestää joko työsuhteen kestäessä tai työsuhteen päätyttyä. Pääsääntöisesti koulutus on toteutettava kahden kuukauden kuluessa työsuhteen päättymisestä lukien.

Osallistumista edellä tarkoitettuun työnantajan järjestämään tai hankkimaan koulutukseen ei pidetä päätoimisena opiskeluna. Työnantaja voi kuitenkin täyttää velvollisuutensa myös siten, että työnantaja kustantaa työntekijän itsensä hankkiman koulutuksen kokonaan tai osittain. Tällaisessa tilanteessa opintojen pää- ja sivutoimisuutta arvioidaan kuten muulloinkin.

3.6 Opintojen pitäminen sivutoimisena työhistorian tai yritystoiminnan perusteella

TTL 2 luvun 10 §:n 3 momentin mukaan henkilöä ei pidetä päätoimisena opiskelijana, jos opiskeluaikaisen vakiintuneen työssäolon tai yritystoiminnan harjoittamisen perusteella on ilmeistä, ettei opiskelu ole esteenä kokoaikaisen työn vastaanottamiselle. Lainkohtaa sovellettaessa edellytetään, että henkilön opiskeluaikainen työssäkäynti tai yritystoiminnan harjoittaminen on ollut vakiintunutta. Esimerkiksi työskentelyä pelkästään oppilaitoksen loma-aikoina ei voida pitää riittävänä.

Riittävänä opiskeluaikaisena työssäolona pidetään ainakin työtä, joka kestoaltaan riittää täyttämään palkansaajan työssäoloehdon eli noin kuusi kuukautta. Työn ei tarvitse olla kokoaikatyötä, vaan myös työssäoloehtoon luettava osa-aikatyö voidaan ottaa huomioon. Eräissä poikkeustilanteissa (esimerkiksi äitiysloma) työhistorian ei tarvitse olla välittömästi ennen työttömyyden alkamista eikä sen tarvitse välttämättä olla täysin yhtenäistä. Kovin epäyhtenäinen työhistoria ei kuitenkaan voi olla säännöksessä tarkoitettulla tavalla vakiintunutta. Opintojen etenemistä työssäolon tai yritystoiminnan harjoittamisen aikana ei selvitetä.

TE-toimisto voi tapauskohtaisesti katsoa opinnot lyhyemmänkin työhistorian perusteella sivutoimiksi, esimerkiksi tilanteessa, jossa työttömyys johtuu lomautuksesta tai irtisanomisesta taloudellisella tai tuotannollisella perusteella.

Työsuhteen päättymisen syyllä on muutoinkin merkitystä. Opintojen katsominen sivutoimiseksi työhistorian perusteella edellyttää lähtökohtaisesti, että työsuhteen päättymisen syynä on jokin muu kuin hakijan oma pyyntö, ellei hakija voi perustella irtisanoutumistaan esimerkiksi terveydellisillä syillä.

3.7 Jaksotettu koulutus

Työvoimakoulutus, työttömyysetuudella tuettu omaehtoinen opiskelu ja kotoutumisen edistämisestä annetun lain 22–24 §:ssä tarkoitetut omaehtoiset opinnot voidaan järjestää jaksotettuna. Hakijaa ei pidetä jaksojen välisenä aikana päätoimisena opiskelijana kyseisten opintojen perusteella. Työttömyysetuuden saaminen jaksojen väliseltä ajalta edellyttää, että hakija muutoin täyttää työttömyysetuuden saamisen työvoimapoliittiset edellytykset. Esimerkiksi voimassa oleva työssäolovelvoite toistuvasta työvoimapoliittisesti moitittavasta menettelystä estää työttömyysetuuden saamisen jaksojen väliseltä ajalta.

3.8 Opintojen päätyminen

Päätoimisten opintojen päättymisestä säädetään TTL 2 luvun 11 §:ssä. Päätoimisesti opiskelleen henkilön opiskelua pidetään päätoimisena siihen saakka, kun hän on päättänyt opintonsa. Säännöksen 3 momentin luettelo opintojen päättymistilanteista ei ole tyhjentävä.

Alle 25-vuotias ammatillista koulutusta vailla oleva nuori voi menettää oikeuden työttömyyden perusteella maksettavaan työttömyysetuuteen TTL 2 luvun 13 §:n perusteella, jos hän ilman pätevää syytä keskeyttää tutkintoon johtavat, ammatillisia valmiuksia antavat opinnot.

3.8.1 Opinnoista valmistuminen

Opinnot katsotaan päättyneiksi, kun henkilö ilmoittaa valmistuneensa opinnoista. Valmistuminen osoitetaan tarvittaessa oppilaitoksen antamalla tutkintotodistuksella. Päätoimisten opintojen viimeisenä päivänä pidetään tällaisissa tapauksissa tutkintotodistuksen päiväystä.

Tilanteessa, jossa työnhakija on saanut opinto-oikeuden alkujaan sekä alempaan että ylempään korkeakoulututkintoon ja hän ilmoittaa tai esittää todistuksen alemman korkeakoulututkinnon (esimerkiksi filosofian kandidaatti) suorittamisesta, häntä pidetään edelleen päätoimisena opiskelijana. Tämä perustuu siihen, että hänellä on edelleen opiskeluoikeus ylempään korkeakoulututkintoon. Oikeus työttömyysetuuteen edellyttää lähtökohtaisesti, että hakija esittää erikseen päättäneensä opinnot esimerkiksi toimittamalla erotodistuksen tai selvityksen siitä, että opinnot ovat olleet vähintään vuoden keskeytyneenä.

TE-toimiston ei lähtökohtaisesti tarvitse erikseen selvittää, onko opinto-oikeus myönnetty vain alemman korkeakoulututkinnon suorittamiseen vai molempiin tutkintoihin. Hakijan suoritettua alemman korkeakoulututkinnon olettamana on, että hänellä on oikeus suorittaa myös ylempi tutkinto. Mikäli hakija kuitenkin kertoo tai esittää selvityksen siitä, että hänellä ei ole oikeutta jatkaa opintojaan ylempään tutkintoon, opinnot katsotaan päättyneiksi.

Opintojen päättymiseen on käytännössä rinnastettu tilanteet, joissa tutkintoon kuuluvaa kokonaisuutta, esimerkiksi työharjoittelujaksoa, ei kyetä muut opintosuoritukset suorittaneelle hänestä riippumattomasta syystä järjestämään. Tällöin työnhakija voi saada esteettömän työvoimapoliittisen lausunnon työharjoittelun alkamiseen saakka.

Opintojen päätyminen voidaan osoittaa myös oppilaitoksen antamalla väliaikaisella todistuksella tilanteessa, jossa varsinaisen tutkintotodistuksen saaminen viivästyy teknisestä tai muusta opiskelijasta riippumattomasta seikasta. Valitusasteiden ratkaisukäytännössä ei ole edellytetty, että varsinaisen tutkintotodistuksen viivästyminen olisi olennaista.

3.8.2 Oppilaitoksesta eroaminen tai opinto-oikeudesta luopuminen yliopistossa

Opinnoista eroaminen todetaan lähtökohtaisesti työnhakijan ilmoituksen perusteella ja tarvittaessa oppilaitoksen antamalla erotodistuksella. Päätoimisten opintojen viimeisenä päivänä pidetään erotodistuksesta ilmenevää eroamispäivää.

Jos työnhakija oppilaitoksesta erottuaan aloittaa samat opinnot samassa oppilaitoksessa myöhemmin uudelleen, TE-toimisto voi katsoa työnhakijan takautuvasti päätoimiseksi opiskelijaksi oppilaitoksesta eroamisesta lukien ainakin tilanteessa, jossa työnhakijan menettelyä voidaan pitää TTL 2 luvun 10 §:n 1 momentista ilmenevän päätoimisen opiskelun lomajaksoja koskevan rajoituksen kiertämisenä. Eri opintojen tai eri oppilaitoksessa jatkettavien opintojen kohdalla työnhakijan ei katsota olevan takautuvasti päätoiminen opiskelija. Ns. kuuden kuukauden sääntö ei sellaisenaan sovellu tässä tarkoitettuun opintojen uudelleen aloittamisen arviointiin, sillä sen soveltaminen saattaisi mahdollistaa esimerkiksi opintojen keskeyttämisen ja työttömyysetuuden saamisen tilanteissa, joissa etuutta ei työttömyysturvalain mukaan tulisi maksaa.

Yliopisto-opiskelijan on mahdollista luopua opiskelupaikastaan tekemällä yliopistolle kirjallinen luopumisilmoitus. Yliopisto antaa asiasta päätöksen, jossa opiskeluoikeuden päättymispäiväksi merkitään luopumisilmoituksen jättöpäivä. Käytännössä tämä tarkoittaa yliopistosta eroamista. Jos hakija luopuu opiskelupaikastaan, opiskeluoikeuden saaminen uudestaan edellyttää häneltä yliopiston normaalin opiskelijahakumenettelyn kautta tapahtuvaa opiskelupaikan saamista. Jos hakija luopuu opinto-oikeudesta, hän on työtön työnhakija opiskeluoikeuden päättymispäivää seuraavasta päivästä alkaen.

3.8.3 Opiskeluoikeuden menettäminen tai sen peruuttaminen

Yliopistolain 39 §:n mukaan opiskelijan on joka lukuvuosi ilmoittauduttava läsnä olevaksi tai poissa olevaksi yliopiston määräämällä tavalla. Opiskelija, joka ei ole ilmoittautunut säädettyllä tavalla, menettää opiskeluoikeutensa. Opiskeluoikeuden menettää myös, jos ei suorita tutkintoa 41 §:n mukaisessa ajassa tai 42 §:ssä säädettyssä lisäajassa tai jos lisäaikaa ei myönnetä. Jos tällainen opiskelija haluaa myöhemmin aloittaa opintonsa tai jatkaa niitä, hänen on haettava yliopistolta oikeutta päästä uudelleen opiskelijaksi. Opiskeluoikeuden menettämisestä ammattikorkeakoulussa säädetään ammattikorkeakoululain (932/2014) 32 §:ssä.

Jos henkilö ilmoittaa tai esittää selvityksen opiskeluoikeuden menettämisestä edellä kerrotuissa tilanteissa, häntä ei enää katsota päätoimiseksi opiskelijaksi siitä huolimatta, että hän voi hakeamalla saada opiskeluoikeutensa takaisin. Hakijan velvollisuutena on kuitenkin ilmoittaa, mikäli hänen olosuhteissaan tapahtuu muutoksia.

Eräillä yliopistoilla on käytössään ns. passiivirekisteri, johon siirretään sellaiset opiskelijat, joille ei ole kertynyt lainkaan opintosuorituksia tietyn ajan kuluessa. Jos opiskelija haluaa takaisin aktiivirekisteriin, hänen on ennen rekisteröintiä hyväksyttävä tiedekunnassaan henkilökohtainen opintosuunnitelma. Passiivirekisteriin siirtämisellä ei ole vaikutusta arvioitaessa työnhakijan oikeutta työttömyysetuuteen.

Opiskeluoikeuden peruuttamista ja palauttamista, opiskelijaksi ottamisen esteitä, huumausainetestausta ja kurinpitoa koskee ns. SORA-lainsäädäntö, joka tuli voimaan 1.1.2012 (HE 164/2010 vp). Tällöin muutettiin yliopistoja, ammattikorkeakouluja, ammatillista koulutusta ja ammatillista aikuiskoulutusta koskevia lakeja. Oppilaitos voi peruuttaa opiskelijan opiskeluoikeuden tiettyissä tilanteissa, jos alaikäisen suojeleminen taikka potilas-, asiakas- tai liikenteen turvallisuus

sitä edellyttää. Jos työnhakija ilmoittaa tai esittää oppilaitoksen päätöksen opiskeluoikeuden peruuttamisesta, päätoimiset opinnot katsotaan päättyneiksi. Henkilö voi hakea opiskeluoikeuden palauttamista oppilaitokselta, ja se tulee palauttaa, jos hakija osoittaa, ettei opiskeluoikeuden peruuttamisen aiheuttaneita syitä enää ole. Tällöin hakijan katsotaan olevan päätoiminen opiskelija opiskeluoikeuden palauttamisesta lukien.

Muut SORA-lainsäädännön mukaiset toimet kuin opiskeluoikeuden peruuttaminen, esimerkiksi opetukseen osallistumisen epääminen, määräaikainen enintään vuoden erottaminen oppilaitoksesta tai opiskeluoikeuden pidättäminen, eivät osoita opintojen päättyneen TTL 2 luvun 11 §:ssä tarkoitetulla tavalla.

3.8.4 Ammatillisen osatutkinnon suorittaminen

Ammatilliseen tutkintoon johtavia opintoja on mahdollista suorittaa erillisinä osatutkintoina tai moduuleina. Kun hakija on suorittanut osatutkinnon ja ilmoittaa, ettei jatka opintojaan, hänen päätoimiset opintonsa katsotaan päättyneiksi. Jos hakija myöhemmin jatkaa opintojaan aloittamalla seuraavan moduulin tai osatutkinnon, opintojen vaikutus työttömyysetuuden saamiseen arvioidaan jatkamisajankohdasta lukien.

3.8.5 Työvoimakoulutuksen päättyminen

Työvoimakoulutuksena aloitetut opinnot katsotaan päättyneiksi, kun työvoimakoulutus päättyy eikä henkilö jatka opintoja. Jos opinnot jäävät kesken, eikä henkilö jatka niitä, hänellä on oikeus työttömyysetuuteen työvoimakoulutuksen päättymisestä lukien. Henkilön jatkaessa kesken jääneitä opintoja mahdollisesti myöhemmin niiden vaikutus työttömyysetuuden saamiseen arvioidaan erikseen jatkamisajankohdasta lukien.

3.8.6 Näyttötutkintoon valmistavan koulutuksen päättyminen

Näyttötutkintoon valmistava opiskelu katsotaan päättyneeksi, kun hakija ilmoittaa valmistavan koulutuksen päättyneen. Tarvittaessa hakijaa pyydetään esittämään todistus tai muu selvitys valmistavan koulutuksen päättymisestä. Merkitystä ei ole sillä onko näyttökoe suoritettu vai aikooko hakija suorittaa sen myöhemmin. Näyttökoe on mahdollista suorittaa myös ilman valmistavaan koulutukseen osallistumista.

3.8.7 Opintojen todisteellinen keskeytyminen

Hakijan opinnot voidaan katsoa päättyneiksi TTL 2 luvun 11 §:n 3 momentin 6 kohdan mukaan, kun opinnot ovat olleet keskeytyneenä vähintään vuoden. Säännös vastaa JTYPL 6 luvun 3 §:n 3 momentin säännöstä aiemmin harjoitettujen opintojen vähintään vuoden keskeytyneenä olosta, joka on edellytyksenä omaehtoisten opintojen tukemiselle työttömyysetuudella.

TTL:n säännös koskee kaikkia opintoja oppilaitoksesta riippumatta eikä keskeytymisen syyllä ole merkitystä. Opintojen keskeytyminen arvioidaan aina jälkikäteen ja selvityksenä keskeytymisestä on yleensä oppilaitoksen selvitys siitä, ettei henkilöllä ole opintosuorituksia vähintään vuoden eikä hän muutoinkaan ole ottanut osaa opetukseen tai valmistellut lopputyötään. Merkitystä ei ole sillä, onko henkilö ilmoittautunut oppilaitokseen poissa olevaksi vai läsnä olevaksi.

Hakija on velvollinen ilmoittamaan olosuhteissaan tapahtuneista muutoksista, joilla voi olla vaikutusta työttömyysetuuden saamiseen, mm. opintojen aloittamisesta tai jatkamisesta. Jos hakija myöhemmin jatkaa tosiasiaansa päättäneiksi katsottuja opintojaan, niiden päätoimisuus arvioidaan TTL 2 luvun 10 §:n perusteella jatkamisajankohdasta lukien.

3.8.8 Lukio-opintojen päätyminen

Lukion tai perusopetuksen koko oppimäärää suorittavaa pidetään aina päätoimisena opiskelijana lukukauden päättymiseen saakka. Valmistuminen nuorille tarkoitetusta lukiokoulutuksesta osoitetaan esittämällä tarvittaessa lukion päättötodistus ja ylioppilastutkintotodistus. Jos lukio-opinnot päättyvät oppilaitoksesta eroamiseen, oikeus työttömyysetuuteen voi olla jo eroamisesta lukien, mikäli henkilö muutoin täyttää etuuden saamisen työvoimapolitiittiset edellytykset.

Lukio-opintojen päätyminen tilanteessa, jossa henkilö on saanut lukion päättötodistuksen, mutta ei yo-todistusta

Jos lukion oppimäärää ja yo-tutkintoa suorittava henkilö saa lukion päättötodistuksen, mutta ei yo-todistusta, ja osallistuu vähintään kahden aineen ylioppilaskirjoituksiin seuraavan tai sitä seuraavan lukukauden aikana, hän on päätoiminen opiskelija kyseisen lukukauden päättymiseen saakka.

Jos koesuorituksia ei kuitenkaan hyväksytä ja henkilö ilmoittaa kirjoittavansa puuttuvat aineet vielä seuraavalla lukukaudella, henkilöä pidetään edelleen päätoimisena opiskelijana lukukauden päättymiseen saakka.

Henkilö on päätoiminen opiskelija seuraavan ja sitä seuraavan lukukauden, jos hän osallistuu seuraavalla lukukaudella yhden aineen yo-kokeeseen ja sitä seuraavalla lukukaudella vähintään kahden aineen yo-kokeisiin.

Jos hakija on ilmoittanut osallistuvansa vielä vähintään kahden aineen yo-kirjoituksiin, mutta ennen kirjoituksia muuttaa mielensä, ja ilmoittaa, ettei aiokaan enää osallistua kirjoituksiin, hänestä annetaan esteetön työvoimapolitiittinen lausunto ilmoitusta seuraavasta päivästä. Jos hakija ilmoittaa osallistuvansa vain yhden aineen yo-kirjoituksiin, hänen päätoimiset opintonsa katsotaan päättäneiksi sen lukukauden päättyessä, jolloin hän saa lukion päättötodistuksen.

Jos henkilö, joka on saanut lukion päättötodistuksen ilmoittaa, ettei aio enää osallistua yo-kirjoituksiin, hänen katsotaan päättäneen opintonsa ja hänestä voidaan antaa esteetön työvoimapolitiittinen lausunto lukukauden päättymisestä lukien, mikäli hän muutoin täyttää etuuden saamisen edellytykset. Jos hakija tämän jälkeen kuitenkin muuttaa mielensä ja osallistuu vähintään kahden aineen yo-kirjoituksiin seuraavana tai sitä seuraavana lukukautena, häntä pidetään päätoimisena opiskelijana alusta alkaen, koska aiemmin aloitetut päätoimiset opinnot eivät vastoin hakijan ilmoitusta olleetkaan päättäneet. TE-toimiston onkin hyvä informoida hakijaa, että mikäli hän ilmoituksestaan huolimatta osallistuu kirjoituksiin, seurauksena on takautuva esteellinen työvoimapolitiittinen lausunto sekä mahdollinen etuuden takaisinperintä.

Jos hakija myöhemmin kuin seuraavalla tai sitä seuraavalla lukukaudella osallistuu

yo-kirjoituksiin, tällä ei enää ole vaikutusta henkilön oikeuteen saada työttömyys-etuutta kirjoitusten ajalta tai muutoin.

Yhdistelmäopintojen päätyminen

Yhdistelmäopinnoilla tarkoitetaan opintoja, joissa henkilö suorittaa sekä ammatillista perustutkintoa että lukion oppimäärää ja yo-tutkintoa sekä opintoja, joissa hakija suorittaa lukio-opintoja osana ammatillista perustutkintoa.

Valmistuminen opinnoista, joissa hakija on suorittanut sekä ammatillista perustutkintoa että lukion oppimäärää ja yo-tutkintoa osoitetaan esittämällä tarvittaessa ammattitutkintotodistus, lukion päättötodistus ja ylioppilastutkintotodistus.

Jos henkilö on suorittanut lukio-opintoja osana ammatillista perustutkintoa, mutta ei koko lukion oppimäärää, valmistuminen osoitetaan esittämällä tarvittaessa todistus ammatillisesta perustutkinnosta. Lukio-opintoja ei tarvitse erikseen päättää, koska henkilö ei ole lukiossa kirjoilla, ei suorita lukion koko oppimäärää eikä näin ollen saa lukion päättötodistusta.

Ammatillista perustutkintoa, lukion oppimäärää ja yo-tutkintoa suorittava

Tilanteessa, jossa ammatillista perustutkintoa, lukion oppimäärää ja yo-tutkintoa suorittava henkilö saa todistuksen ammatillisesta perustutkinnosta ja lukion päättötodistuksen, mutta ei yo-todistusta, opintojen päättymistä tulisi arvioida samalla tavoin kuin edellä on kerrottu lukio-opintojen päättymisestä tilanteessa, jossa henkilö on saanut lukion päättötodistuksen, mutta ei yo-todistusta.

Lukio-opintoja osana ammatillista perustutkintoa suorittava

Henkilöä, joka suorittaa lukio-opintoja osana ammatillista perustutkintoa, ei pidetä TTL 2 luvun 11 §:n 2 momentissa tarkoitettulla tavalla päätoimisena opiskelijana lukukauden loppuun saakka, vaan hänestä voidaan antaa esteetön lausunto, kun hän on ilmoittanut ammatillisen perustutkinnon suorittamisesta ja tarvittaessa esittänyt tutkintotodistuksen. Mikäli hän kuitenkin ilmoittaa osallistuvansa yo-kirjoituksiin, häntä pidetään edellä kerrotulla tavalla päätoimisena opiskelijana seuraavan tai sitä seuraavan lukukauden päättymiseen saakka.

Jos lukio-opintoja ainoastaan osana ammatillista perustutkintoa suorittanut henkilö jatkaa ammatillisen perustutkinnon suorittamisen jälkeen lukio-opintoja päivä- tai iltalukiossa, katsotaan, että aiemmin aloitetut opinnot jatkuvat ja henkilöä pidetään edelleen päätoimisena opiskelijana. Jos muiden opintojen päättymisen ja iltalukioon siirtymisen välillä on vähintään kuuden kuukauden katkos (esimerkiksi työssäoloa tai työnhakua TE-toimistossa), voidaan katsoa, että kyse ei ole aiemmin päätömisinä aloitettujen opintojen jatkamisesta, vaan uusista sivutoimisista opinnoista.

Lukio-opintojen päätyminen tilanteessa, jossa henkilö on saanut lukion päättötodistuksen ja yo-todistuksen

Yo-kirjoituksiin osallistumisella sen jälkeen, kun henkilö on saanut sekä lukion päättötodistuksen että yo-todistuksen ja yhdistelmäopinnoissa lisäksi todistuksen

ammattillisesta perustutkinnosta, ei ole merkitystä arvioitaessa oikeutta työttömyys-etuuteen.

Jos henkilö ei osallistu vain yo-kokeeseen, vaan sen lisäksi myös lukion opetukseen, opintojen päätoimisuutta arvioidaan laajuuden perusteella. Nuorille tarkoitettussa lukio-opetuksessa yksi kurssi on 38 tuntia ja aikuislukiossa yksi kurssi 28 tuntia.

3.9 Oppisopimus

Oppisopimuksesta säädetään muun muassa ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa (630/1998) ja ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa (631/1998). Oppisopimusta koskevan lainsäädännön mukaan oppisopimus on opiskelijan ja työnantajan välinen määräaikainen työsopimus.

Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 18 §:n ja ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain 10 §:n viittaussäännöksen mukaan oppisopimukseen sovelletaan, jollei toisin säädetä, työsuopimuslakia lukuun ottamatta sen 1 luvun 3 ja 8 §:ää, 2 luvun 4 ja 5 §:ää, 4 luvun 4 ja 5 §:ää, 6 lukua, 7 luvun 1-5 §:ää ja 7-11 §:ää, 9 ja 10 lukua sekä 13 luvun 3 ja 4 §:ää. Soveltamisalan ulkopuolelle jäävät siten muun muassa työsopimuslain yleiset säännökset työsopimuksen päättämisestä sekä irtisanomisperusteista. Lomautusta koskevaa työsopimuslain 5 lukua sen sijaan sovelletaan.

Oppisopimuksen voimassaoloaikana opiskelun on tarkoitus olla päätoimista opiskelua, josta vähintään puolet tapahtuu työpaikalla. Oppisopimusta voidaan lähtökohtaisesti käsitellä työsuhteenä eikä TTL 2 luvun 10–11 §:n mukaisena opiskeluna.

Oppisopimuksen aikaisen palkan ja mahdollisten muiden korvausten vaikutuksen työttömyys-etuuden saamiseen ja määrään tutkii etuuden maksaja.

3.9.1 Oppisopimussuhteessa olevan lomauttaminen ja lomautukseen rinnastettava syy

Oppisopimus voidaan toteuttaa siten, että henkilö on jo aiemmin palkattu tai palkataan toistaiseksi voimassa olevaan työsuhteeseen ja tämän lisäksi työnantaja ja työntekijä tekevät määräaikaisen oppisopimuksen oppisopimuskeskuksen kanssa. Vaikka työnantaja ja työntekijä tekevät oppisopimusta koskevan erillisen määräaikaisen sopimuksen oppisopimusta koskevan lainsäädännön edellyttämällä tavalla, työoikeudellisesta näkökulmasta määräaikaisista tehtävistä tehty sopimus ei muuta työsuhteen luonnetta toistaiseksi voimassa olevasta määräaikaiseksi. Oppisopimus voidaan toteuttaa myös esimerkiksi rekrytoimalla henkilö suoraan määräaikaiseen oppisopimussuhteeseen. Oppisopimussuhteesta lomautetun kohdalla toimitaan samoin kuin kenen tahansa lomautetun kohdalla. TE-toimisto ei selvitä oppisopimuksen toteutustapaa, vaan toteaa lomautusperusteen (tuotannolliset ja taloudelliset syyt) ja lomautusajan henkilön ilmoituksen perusteella.

Koska lomautustilanteissa oppisopimussuhde on edelleen voimassa, TE-toimisto ei tutki oppisopimusasiaa opiskeluna, vaikka henkilö on oppilaitoksen kirjoilla. Tietopuolisen koulutuksen jaksottumisella lomautuksen ajalle ei ole vaikutusta henkilön oikeuteen saada työttömyysetuutta.

Myös oppisopimussuhteessa työnteko ja palkanmaksu voivat keskeytyä työsopimukseen otetun ehdon perusteella. Oppisopimuksessa olevalla opiskelijalla on oikeus työttömyysetuuteen tällaisen lomautukseen rinnastettavan syy perusteella samoin edellytyksin kuin muillakin työnhakijoilla. Työnteon ja palkanmaksun keskeytyksestä on sovittava jo alun perin työsopimuksessa ja keskeytyksen tulee johtua työnantajan vakiintuneista toiminta-ajoista. Keskeytystä koskeva ehto voi olla sekä toistaiseksi voimassa olevassa että määräaikaisessa työsopimuksessa.

3.9.2 Oppisopimuksen tilapäinen keskeyttäminen

Oppisopimus voidaan keskeyttää esimerkiksi pitkän sairauden, perhevapaiden tai asevelvollisuuden suorittamisen johdosta. Tällöin määräaikaisen sopimuksen päättymistä siirretään myöhempään ajankohtaan niin, että opiskelutavoite saavutetaan. Oppisopimuksen keskeyttämisen lähtökohdista on, että keskeytys tehdään määräajaksi ja että opiskelija jatkaa opintojaan ennalta sovittun mukaisesti keskeytyksen jälkeen.

Jos opiskelija ja työnantaja oppisopimussuhteen aikana sopivat oppisopimuksen tilapäisestä keskeyttämisestä, henkilöllä ei ole oikeutta työttömyysetuuteen tilapäisen keskeyttämisen ajalta. Henkilöllä on voimassa oleva työsopimus, ja työnteon ja palkanmaksun tilapäisen keskeytyksen syy on muu kuin lomautus tai lomautukseen rinnastettava syy.

3.9.3 Oppisopimuksen purkaminen

Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 18 §:n 2 momentin mukaan opiskelija ja työnantaja voivat yhteisellä sopimuksella purkaa oppisopimuksen välittömästi. Sen lisäksi, mitä työsopimuslain koeaikaa koskevassa 1 luvun 4 §:ssä ja 8 luvun 1 ja 3 §:ssä (purkamisperuste, työsopimuksen pitäminen purkautuneena) säädetään, oppisopimus voidaan yksipuolisesti purkaa, kun työnantaja lopettaa liikkeensä, joutuu konkurssiin tai kuolee. Koulutuksen järjestäjän luvalla oppisopimus voidaan purkaa myös perusteilla, jotka työsopimuslain mukaan oikeuttaisivat työsopimuksen irtisanomiseen. Koulutuksen järjestäjä voi purkaa oppisopimuksen opiskelijaa ja työnantajaa kuultuaan, jos työpaikalla järjestetyssä koulutuksessa ei noudateta ammatillisesta koulutuksesta annetun lain tai sen nojalla annetun asetuksen säännöksiä tai koulutuksen järjestäjän ja työnantajan välillä tehdyn sopimuksen määräyksiä.

Oppisopimuksen purkaminen ei vaikuta työnhakijan oikeuteen saada työttömyysetuutta, jos purkaminen perustuu taloudellisiin tai tuotannollisiin syihin. Tuotannollisten ja taloudellisten syiden voidaan arvioida olevan oppisopimuksen purkamisen taustalla esimerkiksi silloin, jos työnantaja on irtisanonut muita työntekijöitään edellä mainituista syistä.

Jos oppisopimus päättyy, mutta henkilö jatkaa opintojaan omaehtoisena opiskeluna, TE-toimisto tutkii opintojen vaikutuksen oikeuteen saada työttömyysetuutta normaalina opiskelua koskevana asiana. Jos opintoja on pidettävä päätoimisina niiden laajuuden perusteella, oppisopimuskoulutuksessa tehdyllä työllä ei voi osoittaa opintoja sivutoimiseksi, koska opiskelu on ollut työntekoa. Opintoja laajuuden perusteella arvioitaessa otetaan huomioon opinnot kokonaisuudessaan niiden alkamisesta lukien.

Jos työnhakijalle tarjotaan oppisopimustyötä, siitä kieltäytymistä arvioidaan TTL 2 a luvun perusteella työstä kieltäytymisenä.

Koulutusta vailla olevan alle 25-vuotiaan nuoren keskeyttäessä oppisopimuskoulutuksen sovelletaan TTL 2 luvun 13 §:ää. Jos nuori kuitenkin jatkaa oppisopimuksena aloittamiaan opintoja, oppisopimustyösuhteen päättymiseen voivat tulla sovellettavaksi TTL 2 a luvun säännökset.

4 KOULUTUSTA VAILLA OLEVAT ALLE 25 – VUOTIAAT NUORET

TTL 2 luvun 13-16 §:ää sovelletaan alle 25-vuotiaaseen nuoreen, joka ei ole suorittanut peruskoulun tai lukion jälkeistä tutkintoon johtavaa, ammatillisia valmiuksia antavaa koulutusta. Jäljempänä tällaista henkilöä kutsutaan koulutusta vailla olevaksi nuoreksi. Säännökset koskevat sekä työmarkkinatukea että työttömyyspäivärahaa hakevia koulutusta vailla olevia nuoria. Säännöksiä sovelletaan nuoriin koulutusta vailla oleviin maahanmuuttajiin myös kotoutumisaikana.

Tutkintoon johtava, ammatillisia valmiuksia antava koulutus on suoritettu, kun henkilö on saanut oppilaitokselta tätä osoittavan todistuksen. Myös väliaikaisella todistuksella (eli todistuksella suoritetuista tutkinnon osista), jossa oppilaitos toteaa opiskelijan suorittaneen kaikki opintosuoritukset hyväksytysti, on riittävä osoitus tutkintoon johtavan koulutuksen suorittamisesta TTL 2 luvun 13 ja 16 §:ssä tarkoitetulla tavalla.

4.1 Velvollisuus hakea opiskelupaikkaa

TTL 2 luvun 13 §:n mukaan koulutusta vailla olevan nuoren tulee hakea edellisessä mahdollisessa syyslukukaudella alkavia opintoja koskevassa haussa vähintään kahta opiskelupaikkaa, joiden opiskelijaksi ottamisen perusteet hän täyttää. Hakemisvelvollisuuden laiminlyönnistä seuraa 13 §:n 2 momentin mukaan työttömyysetuuden menetys syyslukukauden alusta lukien. Syyslukukauden katsotaan alkavan 1 päivänä syyskuuta.

Opinnot voivat olla tutkintoon johtavaa, ammatillisia valmiuksia antavaa koulutusta. Jos nuori on suorittanut ainoastaan peruskoulun oppimäärän, opinnot voivat olla lukio-opintoja. Lukio-opinnoilla tarkoitetaan TTL 2 luvun 10 §:n 2 momentin 2 kohdan mukaisia lukio-opintoja, joiden laajuus on vähintään 75 kurssia, tai jotka järjestetään sisäoppilaitoksessa. Aikuislukiossa suoritettaviin lukio-opintoihin hakeminen ei täytä hakuvelvollisuutta, jollei työnhakijan kanssa ole sovittu suunnitelmassa koulutukseen hakemisesta 13 §:stä poiketen.

Koulutusvaihtoehtoja ei ole rajattu sen mukaan, kuuluuko haettu koulutus yhteishakuun. Hakuvelvollisuutta täyttää kaikki sellainen koulutus, joka voi johtaa tutkintoon, esimerkiksi näyttötutkintoon johtava koulutus. Sen sijaan esimerkiksi ammatilliseen koulutukseen valmistavaan tai valmentavaan koulutukseen hakeminen ei ole riittävää.

Velvollisuus hakea koulutukseen edellisessä mahdollisessa syyslukukaudella alkavia opintoja koskevassa haussa tarkoittaa käytännössä sitä, että keväällä ylioppilaaksi kirjoittavan nuoren tulee hakea samana keväänä syksyllä alkaviin opintoihin työttömyysetuutta saadakseen. Koulutusta vailla oleva nuori ei ole velvollinen hakemaan opiskelupaikkaa syksyn koulutushaussa työttömyysetuutta saadakseen. Esimerkiksi syksyllä ylioppilaaksi kirjoittava nuori ei ole velvollinen hakemaan koulutukseen syksyllä, ellei siitä ole erikseen sovittu suunnitelmassa.

Koulutukseen hakua ei ole sidottu mihinkään tiettyyn haku-aikaan, vaan hakuvelvollisuus koskee hakemista syksyllä alkavaan koulutukseen. Käytännössä syksyllä alkavaan koulutukseen haetaan keväällä. Koska haku-aikaa ei ole mitenkään rajattu, sen voidaan katsoa jatkuvan 31.8. saakka. Hakuvelvollisuuden täyttääkseen nuoren tulee hakea koulutukseen varsinaisen hakuajan puitteissa, esimerkiksi pelkkä täydennyshaussa tai muussa vastaavassa hakeminen ei riitä.

Nuoren tulee hakea sellaisia opiskelupaikkoja, joiden opiskelijaksi ottamisen perusteet hän täyttää. Koulutuksen järjestäjä voi valita opiskelijoita myös ns. harkinnanvaraisin perustein. Tällöin

otetaan huomioon esimerkiksi koulutodistusten puuttuminen. Työttömyysetuutta saadakseen myös sellaisen nuoren, jolla ei ole peruskoulutodistusta, tulee hakea koulutukseen.

Työnhakijaksi ilmoittautumisen yhteydessä selvitetään edellinen syksyllä alkavia tai alkaneita opintoja koskenut koulutukseen hakeminen. Esimerkiksi tammikuussa 2017 ilmoittautuvan nuoren kohdalla selvitetään 2016 syksyllä alkaneita opintoja koskenut haku, ja elokuussa 2017 ilmoittautuvan nuoren kohdalla selvitetään vuoden 2016 syksyllä alkaneita opintoja koskenut haku sekä kevään 2014 haku, jos hän on edelleen työnhakijana syyslukukauden 2014 alkaessa.

Sillä seikalla, onko koulutusta vailla oleva nuori ollut koulutushaun aikana työttömänä työnhakijana TE-toimistossa, ei ole merkitystä selvittäessä hänen oikeuttaan työttömyysetuuteen. Myös 17-vuotiaana tehdystä moitittavasta menettelystä voi olla seurauksena työttömyysaikaisen etuuden menettäminen, kun nuori täyttää 18 vuotta.

Koulutusta vailla olevaan nuoreen sovelletaan TTL 2 a luvun säännöksiä, kun kyse on työhön, työvoimakoulutukseen tai työllistymistä edistävään palveluun taikka työllistymissuunnitelmaan tai sitä korvaavaan suunnitelmaan liittyvästä työvoimapolitiittisesti moitittavasta menettelystä. Seurauksena voi olla korvaukseton määräaika tai toistuvasta menettelystä 2 a luvun 14 §:n mukainen työssäolovelvoite.

4.2 Opiskelupaikan hakematta jättäminen

TTL 2 luvun 13 §:n 2 momentin 1 kohdan a-alakohdan mukaan koulutusta vailla olevalla nuorella ei ole oikeutta saada työttömyysetuutta työttömyyden perusteella, jos hän ilman pätevää syytä on jättänyt hakematta opiskelupaikkaa ja b-alakohdan mukaan, jos hän omalla menettelyllään aiheuttaa sen, ettei tule valituksi opiskelupaikkaan.

Oma menettely tarkoittaa esimerkiksi pääsykokeen laiminlyömistä. Pääsääntöisesti pääsykokeeseen osallistumiseen liittyvät kustannukset eivät ole pätevä syy pääsykokeesta pois jäämiseen. Kustannukset voivat olla pätevä syy, jos asiassa on esitetty selvitystä siitä, että varojen puute on estänyt osallistumisen pääsykokeeseen eikä kunnan sosiaalitoimi ole myöntänyt hakijalle avustusta matkakuluihin.

Jos nuori on hakenut useaan sellaiseen koulutukseen, joiden pääsykokeet ovat samana päivänä, hänen on osallistuttava vähintään yhteen ko. päivänä olevaan kokeeseen.

4.3 Koulutuksesta kieltäytyminen

Jos nuori kieltäytyy ilman pätevää syytä opiskelupaikasta, hänellä ei TTL 2 luvun 13 §:n 2 momentin 1 kohdan c-alakohdan mukaan ole oikeutta työttömyysaikaiseen työttömyysetuuteen. Kieltäytymisenä pidetään muun muassa opiskelupaikan vastaanottamisesta kieltäytymistä sekä tilannetta, jossa nuori ottaa opiskelupaikan vastaan, mutta ei aloita opintojaan eikä myöskään ilmoittaudu poissaolevaksi. Samoin menetellään, vaikka nuoren ei aikanaan olisi tarvinnut hakea syksyllä alkavaan koulutukseen työttömyysetuuden menettämisen uhalla, mutta hän on kuitenkin hakenut koulutukseen ja saanut opiskelupaikan.

Työttömyysetuuteen ei ole oikeutta myöskään tilanteessa, jossa nuori ottaa opiskelupaikan vastaan, mutta ilman pätevää syytä ilmoittautuu poissaolevaksi aikomuksenaan aloittaa opinnot myöhemmin.

Jos nuori on syyslukukauden alkaessa työllistymistä edistävässä palvelussa, hän ei aina menetä oikeutta etuuteen 1.9. alkaen, vaan työllistymistä edistävän palvelun päättymisestä lukien. Tämä TTL 2 luvun 13 §:n 3 momentin mukainen poikkeus koskee kahta tilannetta: **1)** nuori on jättänyt keväällä hakematta opiskelupaikkaa tai **2)** hän on omalla menettelyllään aiheuttanut sen, ettei tullut valituksi koulutukseen.

Velvollisuus hakea koulutukseen koskee vain syksyllä alkavaa koulutusta. TTL 2 luvun 13 §:n 2 momentin 2 kohdan mukaan nuori menettää työttömyysetuuden toistaiseksi myös silloin, jos hän ilman pätevää syytä jättää aloittamatta muulloin kuin syksyllä alkavan tutkintoon johtavan, ammatillisia valmiuksia antavan koulutuksen tai nuorten lukio-opinnot. Käytännössä edellä mainittu tarkoittaa sitä, että huolimatta koulutukseen hakemisen vapaaehtoisuudesta nuorella ei ole oikeutta työttömyysetuuteen, jos hän ottaa vastaan kevätlukukaudella alkavan opiskelupaikan, mutta ei aloita opintoja.

4.4 Koulutuksen keskeyttäminen

Koulutusta vailla olevalla nuorella ei ole oikeutta työttömyysaikaiseen työttömyysetuuteen, jos hän on ilman pätevää syytä keskeyttänyt tutkintoon johtavan, ammatillisia valmiuksia antavan koulutuksen, tai lukio-opinnot. Opintojen keskeyttämisellä tarkoitetaan oppilaitoksesta eroamista ja nuoresta johtuvasta syystä tapahtunutta erottamista.

Jos koulutusta vailla oleva nuori ei ole eronnut oppilaitoksesta, mutta hänen opintonsa ovat olleet keskeytyneenä vähintään vuoden, ne voidaan katsoa päättyneiksi TTL 2 luvun 11 §:n mukaan. Nuori menettää oikeuden työttömyyden perusteella maksettavaan työttömyysetuuteen 2 luvun 13 §:n 2 momentin perusteella, jos opintojen keskeyttämiselle ei ole pätevää syytä.

Myös ulkomailla tapahtunut koulutuksesta eroaminen voi aiheuttaa työttömyysaikaisen työttömyysetuuden menettämisen, kun kyse on tutkintoon johtavasta, ammatillisia valmiuksia antavasta koulutuksesta tai päätoimisista lukio-opinnoista taikka näitä vastaavista opinnoista.

4.5 Hakemisvelvollisuuden korvaaminen muilla toimilla

Työllistymissuunnitelmassa tai sitä korvaavassa suunnitelmassa voidaan TTL 2 luvun 14 §:n mukaan sopia opiskelupaikan hakemisesta 13 §:stä poiketen tai opiskelupaikan hakemisen korvaamisesta kokonaan muilla toimilla. Suunnitelmassa voidaan sopia esimerkiksi hakemisesta syksyn yhteishaussa tai hakemisesta oppisopimuskoulutukseen. Jos nuori hakee vähintään kahden oppisopimuskoulutukseen ilman, että asiasta olisi sovittu suunnitelmassa, hänen katsotaan täyttäneen hakuvelvollisuutensa.

Poikkeaminen 13 §:ssä säädetyistä hakuvelvollisuudesta edellyttää nuoren terveydentilaan, oppimisvaikeuksiin tai kielitaitoon liittyvää perustetta. Myös nuoren erityinen suuntautuminen tiettyihin opintoihin tai muu edellä mainittuihin verrattava syy voi olla peruste sopia koulutukseen hakemisesta pääsäännöstä poiketen. Tällainen muu syy voi liittyä esimerkiksi nuoren elämäntilanteeseen tai sosiaaliseen tilanteeseen. Tarvittaessa esimerkiksi terveydentilaan liittyvä syy voidaan todeta lääkärinlausunnon tai muun lääketieteellisen selvityksen perusteella. Selvityksenä oppimisvaikeuksista voi olla lääketieteellisen selvityksen ohella esimerkiksi nuoren osallistuminen mukautettuun opetukseen.

Nuoren erityistä suuntautumista tiettyihin opintoihin voi osoittaa muun muassa hänen kyseiseltä alalta hankkimansa työkokemus taikka suorittamansa opinnot tai kurssit. Erityistä suuntautumista harkittaessa tulee ottaa huomioon mahdollisuus hakea samoihin opintoihin useammassa eri oppilaitoksessa.

TTL 2 luvun 14 § 2 momentin mukaan asevelvollisuuden tai siviilipalveluksen suorittaminen ei ole peruste sopia hakemisesta 13 §:stä poikkeavasti tai hakuvelvollisuuden korvaamisesta muilla toimilla, ellei siihen ole erityistä syytä. Erityinen syy on olemassa lähinnä silloin, kun opintojen aloittaminen ennen asepalvelusta tai siviilipalvelusta tai välittömästi näiden jälkeen ei olisi mahdollista oppilaitoksesta johtuvasta syystä.

Nuoren yksilöllinen tilanne voi olla sellainen, ettei hakeminen koulutukseen ole lainkaan tarkoituksenmukaista. Tällöin työllistymissuunnitelmassa tai sitä korvaavassa suunnitelmassa sovitaan hakuvelvollisuuden korvaamisesta muilla toimilla. Korvaavasta toimesta sopiminen edellyttää nuoren terveydentilaan, oppimisvaikeuksiin, kielitaitoon, erityiseen suuntautumiseen tiettyihin opintoihin tai muuhun näihin verrattavaan syyhyn liittyvä perustetta.

Suunnitelmassa on aina yksilöitävä, mikä hakuvelvollisuutta korvaava toimi on sekä sovittava siitä, millä tavoin nuoren tilannetta myöhemmin arvioidaan. Pelkkä maininta siitä, ettei nuoren tarvitse keväällä hakea opiskelupaikkaa, ei ole riittävä. Hakuvelvollisuutta korvaava toimi voi olla esimerkiksi koulutus- tai työkokeilu tai kuntouttava työtoiminta. Toimi voi olla myös muun viranomaisen tarjoama palvelu, esimerkiksi kuntoutus.

Jos nuoren kanssa on sovittu koulutukseen hakemisesta 13 §:stä poiketen ja nuori laiminlyö tältä osin suunnitelman toteuttamisen, hän menettää työttömyyden aikaisen työttömyysetuuden laiminlyönnistä lukien TTL 2 luvun 14 §:n perusteella.

Jos suunnitelmassa on sovittu hakuvelvollisuuden korvaamisesta kokonaan muulla toimella, esimerkiksi osallistumisella koulutuskokeiluun, mahdollinen seuraamus suunnitelman toteuttamisen laiminlyönnistä, palvelusta kieltäytymisestä tai sen keskeyttämisestä asetetaan TTL 2 a luvun perusteella.

4.6 Pätevä syy jättää hakematta opiskelupaikkaa tai kieltäytyä koulutuksesta

TTL 2 luvun 15 §:ssä säädetään pätevistä syistä jättää hakematta opiskelupaikkaa samoin kuin pätevistä syistä keskeyttää opinnot. Pätevät syyt vastaavat niitä seikkoja, joiden perusteella koulutusta vailla olevan nuoren kanssa voidaan sopia koulutukseen hakemisesta 13 §:stä poikkeavalla tavalla tai hakemista korvaavista toimista. Koulutusta vailla olevalla nuorella on pätevä syy jättää hakematta opiskelupaikkaa, jos syynä on hänen terveydentilansa, oppimisvaikeudet, kielitaito tai muu näihin verrattava seikka.

Koulutusta vailla olevalla nuorella on pätevä syy keskeyttää opinnot, jos syynä on terveydentila, oppimisvaikeudet tai kielitaito eikä opintoja ole mahdollista järjestää nämä seikat huomioon ottaen. Nuoren tulee siis ennen opintojen keskeyttämistä selvittää oppilaitoksen kanssa onko opinnot mahdollista suorittaa loppuun terveydentila, oppimisvaikeudet tai kielitaito huomioon ottaen. Jos mahdollisuutta ei ole, keskeyttämisestä ei aiheudu työttömyysetuuden menettämistä. Pätevä syy keskeyttää opinnot on myös silloin, jos syynä on muu tässä mainittuihin verrattava seikka.

Nuoren erotessa koulutuksesta muun syyn, esimerkiksi työhön menon tai muun opiskelun takia, syyn pätevyuden arvioinnissa tulee ottaa huomioon ainakin eroamisen ja työhön menon tai mui-

den opintojen väliin jäävä aika myös niissä tapauksissa, joissa henkilö ei hae työttömyysetuutta väliajalta.

4.7 Mahdollinen myöhempi moitittava menettely ja työttömyysetuusoikeuden palautuminen

Jos koulutusta vailla oleva nuori on menettänyt oikeuden työttömyyden perusteella maksettavaan työttömyysetuuteen edellä kerrotulla tavalla TTL 2 luvun 13 tai 14 §:n perusteella, hänen mahdollista myöhempää työvoimapolitiittisesti moitittavaa menettelyään ei selvitetä.

Samoin toimitaan, jos koulutusta vailla olevalla nuorella on voimassa toistuvasta työvoimapolitiittisesti moitittavasta menettelystä TTL 2 a luvun 14 §:n perusteella annettu työssäolovelvoite. Sen aikana ei sovelleta 2 luvun 13–14 §:ää koulutukseen hakemisesta, koulutuksesta kieltäytymisestä ja sen keskeyttämisestä.

Alle 25-vuotiaalla, joka on menettänyt oikeutensa saada työttömyyden perusteella työttömyysetuutta edellä kerrotulla tavalla, on uudelleen oikeus työttömyysetuuteen sen jälkeen, kun hän on täyttänyt 25 vuotta, suorittanut peruskoulun tai lukion jälkeisen tutkintoon johtavan, ammatillisia valmiuksia antavan koulutuksen tai toiminut vähintään 21 kalenteriviikkoa 2 a luvun 14 §:ssä tarkoitetulla tavalla.

4.8 Alle 17-vuotiaat

TTL 3 luvun 1 §:n mukaan työttömyysetuutta ei myönnetä työnhakijalle, joka ei ole täyttänyt 17 vuotta. Nuoren alle 17-vuotiaana tekemillä TTL 2 ja 2 a luvussa tarkoitetuilla rikkeillä ei ole vaikutusta hänen oikeuteensa saada työttömyysetuutta. Rikkeillä ei ole vaikutusta senkään jälkeen, kun nuori täyttää 18 vuotta.

4.9 Työmarkkinatukea hakeva 17 -vuotias

TTL 2 luvun 13 §:n 4 momentin mukaan alle 18-vuotiaalla koulutusta vailla olevalla nuorella ei ole oikeutta työttömyyden perusteella maksettavaan työmarkkinatukeen. 17-vuotias TE-toimistoon työttömäksi työnhakijaksi ilmoittautunut koulutusta vailla oleva nuori voi saada työmarkkinatukea vain työllistymistä edistävän palvelun ajalta, ei milloinkaan työttömyysajalta.

17-vuotiaana tehdystä TTL 2 luvun 13 ja 14 §:ssä tarkoitetusta koulutuksen hakemisen laiminlyönnistä, koulutuksesta kieltäytymisestä tai sen keskeyttämisestä on seurauksena työttömyysaikaisen työmarkkinatuen menettäminen kun henkilö täyttää 18 vuotta. 17-vuotiaan työttömyysaikainen työmarkkinatuki evätään ensisijaisesti hänen ikänsä ja toissijaisesti moitittavan menettelyn perusteella.

5 TYÖTTÖMYYSTURVAN SEURAAMUSJÄRJESTELMÄ

Työttömyysturvajärjestelmässä on periaatteena, että työnhakijan aiheuttama itse työttömyytensä tai työttömyyden pitkittymisen hän menettää oikeutensa työttömyysetuuteen joko määräajaksi tai toistaiseksi. Työnhakijan katsotaan aiheuttavan työttömyytensä pitkittymisen esimerkiksi silloin, kun hän kieltäytyy osallistumasta TE-toimiston palveluihin työllistymissuunnitelmassa tai sitä korvaavassa suunnitelmassa sovitulla tavalla.

Työttömyysturvan seuraamusjärjestelmässä työnhakijan työvoimapolitiittisesti moitittavan menettelyn seuraamuksina käytetään työnhaun voimassaolon lakkaamista, sekä korvauksettomia määräaikoja eli ns. karensseja ja työssäolovelvoitteita.

Korvaukseton määräaika tarkoittaa työttömyysetuuden menettämistä vähintään 15, 30, 60 tai 90 päivän ajalta työvoimapolitiittisesti moitittavan menettelyn takia. Työllistymissuunnitelman tai sitä korvaavan suunnitelman laatimiseen tai tarkistamiseen liittyvän työvoimapolitiittisesti moitittavan menettelyn takia asetettu korvaukseton määräaika kestää vähintään 15 tai 30 päivää, mutta voi olla voimassa tämän jälkeenkin siihen asti, kun suunnitelma saadaan laadittua tai tarkistettua.

Työssäolovelvoite tarkoittaa työttömyysetuuden menettämistä toistaiseksi. Oikeus etuuteen palautuu, kun henkilö on ollut työssäoloheitoon luettavassa työssä, opiskellut päätoimisesti, työllistynyt päätoimisesti yritystoiminnassa tai omassa työssä tai osallistunut työllistymistä edistäviin palveluihin tietyn ajan.

Siltä osin kun TTL 2 a luvun säännökset vastaavat aiemmin voimassa olleita TTL 2 luvun säännöksiä, noudatetaan aiempaa vakiintuneeksi katsottavaa soveltamiskäytäntöä.

5.1 Työnhakijan mahdollisen työvoimapolitiittisesti moitittavan menettelyn selvittäminen ja työvoimapolitiittisen lausunnon antaminen

TTL 2 a luvun säännösten mukaan *työnhakija* menettää oikeutensa etuuteen *henkilön* menetettyä työvoimapolitiittisesti arvioituna moitittavasti. Oikeuteen saada työttömyysetuutta vaikuttaa siten henkilön menettely jo ennen hänen rekisteröitymistään työnhakijaksi. Asiaa harkittaessa TE-toimiston tulee noudattaa seuraavia periaatteita:

- 1) Jos työnhakijan menettelystä voi seurata korvauksettoman määräajan asettaminen, selvityspyyntö tehdään, jos korvauksettomalla määräajalla olisi tosiasiallisesti vaikutusta oikeuteen saada työttömyysetuutta.
- 2) Jos TE-toimisto on jättänyt selvityspyynnön tekemättä 1)-kohdan perusteella, työnhakijan kyseessä olevaa menettelyä ei selvitetä myöhemminkään, vaikka menettelyllä voisi myöhemmin tapahtuvien seikkojen takia olla vaikutusta TTL 2 a luvun 14 §:n mukaisen työssäolovelvoitteen asettamiseen työnhakijan toistuvan työvoimapolitiittisesti moitittavan menettelyn perusteella.
- 3) Valitusasteiden soveltamiskäytännössä on katsottu vakiintuneesti, että henkilöllä on pätevä syy kieltäytyä tarjotusta työstä, kun työtarjous on tehty yli kaksi viikkoa kestävässä kokoaikatyössä olevalle työnhakijalle, päätoimiselle opiskelijalle taikka päätoimisesti yrittäjänä tai omassa työssä työllistyvälle henkilölle. Nämä henkilöt

eivät ole työttömyysturvajärjestelmän piirissä eikä heillä sen vuoksi ole velvollisuutta hakea tarjottua työtä.

5.2 Työstä eroaminen ja erottaminen

TTL 2 a luvun 1 §:n mukaan työnhakijalla ei ole oikeutta työttömyysetuuteen 90 päivän ajalta työsuhteen päättymisen jälkeen, jos hän on ilman pätevää syytä itse eronnut työstä tai aiheuttanut työsuhteen päättymisen. Jos työn jäljellä oleva kesto olisi ollut enintään viisi päivää, korvaukseton määräaika on 30 päivää.

Säännöksen sanamuoto tarkoittaa käytännössä sitä, että TE-toimiston tulee seuraavissa tilanteissa arvioida, tuleeko työnhakijalle asettaa korvaukseton määräaika:

- työnantaja tai työntekijä purkaa työsopimuksen koeajan perusteella
- työnantaja tai työntekijä purkaa työsopimuksen
- työsopimusta pidetään purkautuneena
- työnantaja irtisanoo työsopimuksen työntekijän henkilöön liittyvistä syistä
- työntekijä irtisanoo työsopimuksen
- asiakirjoista tai muutoin ilmenee, että työnantaja ja työntekijä ovat sopineet tois-
taiseksi voimassa olevan työsopimuksen muuttamisesta määräaikaiseksi ja määrä-
aikaisuus päättyy
- työsuhde päättyy työnantajan ja työntekijän tekemän sopimuksen perusteella

Pätevä syy työstä eroamiseen

TTL:ssa ei ole säädetty tyhjentevästi pätevistä syistä työstä eroamiseen. TTL 2 a luvun 2 §:n mukaan, henkilöllä on pätevä syy erota työstä, kun työtä ei voida pitää henkilön työkyky huomi-
oon ottaen sopivana tai kyse on työsopimuslain 8 luvun 1 §:n 2 momentissa tarkoitetuista tapa-
uksista, toisin sanoen tilanteista, joissa työntekijällä on oikeus purkaa työsopimus. Lisäksi TTL 2
a luvun 3 §:ssä on säädetty pätevistä syistä työstä eroamiseen työpaikan sijainnin ja työmatkan
perusteella. Harkittaessa, onko henkilöllä pätevä syy työstä eroamiseen, TE-toimiston tulee
huomioida myös jäljempänä ammattitaitosuojasta lausuttu.

Työnhakijalta ei aina voida edellyttää, että hän osaisi vedota TTL:ssa tarkoitettuun pätevään
syyhyn. Erityisesti tämä tulee esiin arvioitaessa työpaikan sijaintia työssäkäyntialueen ulkopuo-
lella ja työmatkan pituutta. Jotta kansalaisten yhdenvertaisuus toteutuisi paremmin, TE-toimiston
tulee tarvittaessa viran puolesta ottaa mainitut seikat huomioon selvitetessä työnhakijan työstä
eroamista.

Työnhakijalle ei voida asettaa korvauksetonta määräaikaakaan sillä perusteella, että työnhakija ei ole
riitauttanut työsuhteensa päättymistä. Korvauksettoman määräajan asettaminen edellyttää sitä,
että TE-toimisto arvioi työsuhteen päättyneen TTL:ssa tarkoitettulla tavalla työnhakijan työvoim-
apoliittisesti arvioituna moitittavan menettelyn takia.

Terveydelliset syyt

Työnhakijan vedotessa työstä eroamisen syynä siihen, ettei työ ole hänen työkykyynsä nähden
sopivaa, hänen edellytetään esittävän asiasta lääkärinlausunnon tai muuta lääketieteellistä selvi-
tystä, jossa otetaan kantaa kyseisen työn soveltuvuuteen. Nimenomaista kannanottoa ei edellytet-
tä, jos työn soveltumattomuus on selvityksen perusteella muutenkin ilmeistä.

Työsopimuslaissa tarkoitettu purkuperuste

Työsopimuslain 8 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan työntekijä saa purkaa työsopimuksen päättyväksi heti, jos työnantaja rikkoo tai laiminlyö työsopimuksesta tai laista johtuvia, työsuhteessa olennaisesti vaikuttavia velvoitteitaan niin vakavasti, että työntekijältä ei voida kohtuudella edellyttää sopimussuhteen jatkamista edes irtisanomisajan pituista aikaa.

Työntekijä voi työsopimuslain esitöiden (HE 157/2000 vp) mukaan purkaa työsopimuksen esimerkiksi, kun työnantaja tai tämän sijainen törkeästi vaarantaa työturvallisuutta työpaikalla tai muutoin loukkaa työntekijää. Työntekijällä voi olla oikeus purkaa työsopimus myös silloin, kun hänelle ei anneta riittävästi työtä tai kun palkkaa ei makseta sopimuksen mukaisesti.

Työsopimuslain esitöissä korostetaan sitä, että työsuhteen purkamisen syyn tulee olla erittäin painava. Tämän vuoksi esimerkiksi vähäiseksi katsottava viivästys tai muu epäselvyys palkanmaksussa ei välttämättä ole sellainen, että se voitaisiin katsoa TTL:ssä tarkoitetuksi päteväksi syyksi erota työstä. Työturvallisuuteen liittyvien seikkojen osalta on vakiintuneesti katsottu, että henkilön tulee lähtökohtaisesti pyrkiä selvittämään asiaa ammattiliittonsa tai työsuojeluviranomaisten avustuksella ennen työsuhteen päättämistä.

Työstä eroaminen työpaikan sijainnin perusteella

TTL 2 a luvun 3 §:n 1 kohdan mukaan työnhakijalla on pätevä syy erota työstä, jos työmatkoihin kuluu päivittäin kokoaikatyössä keskimäärin yli kolme tuntia ja osa-aikatyössä keskimäärin yli kaksi tuntia.

Pätevä syy erota työstä edellä mainitulla perusteella on voimassa kolme kuukautta työsuhteen alkamisesta. Määräaika perustuu siihen, ettei säännöksellä ole tarkoitettu luoda yleistä pätevää syytä irtisanoutua työstä työttömyysetuutta menettämättä. Tavoitteena on ollut kannustaa työttömiä kokeilemaan työssäkäyntiä kauempana kotoa ilman työttömyysetuuden menettämisen uhkaa.

Jos muuhun arvioon ei ole aihetta, henkilön tosiasiallisena asuinpaikkana pidetään hänen TE-toimiston asiakastietojärjestelmään merkittyä osoitettaan. Poste restante-osoitteen ilmoittaneiden työnhakijoiden osalta työmatkaan kuluva aika arvioidaan sen TE-toimiston toimipisteen osoitteen perusteella, jossa kyseinen henkilö on asiakkaana.

Jos TE-toimistolla on tieto siitä, ettei työnhakijan ilmoittama osoite ole hänen tosiasiallinen asuinpaikkansa, työmatkaan kuluva aika arvioidaan toimiston tiedossa olevan osoitteen perusteella. Samoin toimitaan Poste Restante – osoitteen ilmoittaneiden työnhakijoiden kohdalla.

Arvioitaessa päivittäiseen työmatkaan käytettävää aikaa otetaan joukkoliikenteen lisäksi huomioon esimerkiksi oman auton ja polkupyörän käyttömahdollisuus sekä mahdollisuus kävellä työmatka. Työmatkaan kuluva aika laskettaessa huomioidaan aika, joka henkilöllä kuluu matkaan hänen asuinpaikastaan työpaikan osoitteeseen yleistä tietä pitkin normaaleissa sää- ja muissa olosuhteissa. Keskimääräisen matka-ajan tarkastelu tarkoittaa sitä, että tarkastelussa otetaan huomioon työmatkaan normaalitilanteessa keskimäärin kuluva aika. Näin ollen pätevää syytä erota työstä ei ole tällä perusteella, jos työmatkaan kuluva aika on esimerkiksi joinakin satunnaisina viikonpäivinä tai kesäaikana julkisen liikenteen aikatauluista johtuen tavanomaista pidempi. Jos työtä tehdään säännöllisesti myös viikonloppuisin, esimerkiksi julkisen liikenteen harvemmat

vuorovälit tulee ottaa huomioon. Työmatkan kesto voi tällöin muodostaa pätevän syy, vaikka työmatka ei arkisin ylittäisikään kolmea tuntia.

Matka-aikaa laskettaessa otetaan huomioon myös julkisen liikenteen aikatauluista johtuva odotusaika ja liikennevälineen mahdollinen vaihtaminen siihen liittyvine odotusaikoina. Sen sijaan aikaa, joka työmatkaan kaikkienensa kuluu, kun siihen yhdistetään esimerkiksi lasten vieminen hoitopaikkaan, ei huomioida. Jos työnantaja edellyttää työntekijältä liikkumista työpisteestä toiseen työpäivän aikana, työpisteiden välistä matka-aikaa ei huomioida päivittäistä työmatkaan kuluvaan aikaan laskettaessa.

Työnhakijalta ei aina voida edellyttää, että hän osaisi vedota TTL:ssa tarkoitettuun pätevään syyhyn. Erityisesti tämä tulee esiin arvioitaessa työmatkan pituutta. Jotta kansalaisten yhdenvertaisuus toteutuisi paremmin, TE-toimiston tulee ottaa viran puolesta mainitut seikat huomioon, jos käytettävissä olevan selvityksen perusteella on ilmeistä, että henkilöllä olisi ollut pätevä syy menettelynsä. Tarvittaessa voidaan pyytää lisäselvitystä.

Työstä eroaminen ja muutto perhesyistä toiselle paikkakunnalle

TTL 2 a luvun 3 §:n 2 kohdan mukaan henkilöllä on pätevä syy erota työstä, jos kaikki seuraavat edellytykset täyttyvät:

- 1) henkilö muuttaa viikon kuluessa työsuhteen päättymisestä toiselle paikkakunnalle,
- 2) hänen puolisoillaan on kyseisellä paikkakunnalla toimeentulon turvaava pysyväisluonteinen työ tai yritystoimintaa JA
- 3) työmatkoihin kuluisi päivittäin koko-aikatyössä keskimäärin yli kolme tuntia ja osa-aikatyössä keskimäärin yli kaksi tuntia.

Säännöksen soveltaminen ei edellytä esimerkiksi sitä, että puolisoilla olisi yhteisiä lapsia eikä sitä, että puoliset olisivat jo asuneet yhdessä. Puolisolla tarkoitetaan avio- ja avopuolisoa sekä rekisteröityä parisuhdetta.

Toimeentulon turvaavalla pysyväisluontoisella työllä tarkoitetaan sekä pitkiä määräaikaista että toistaiseksi voimassa olevia työsuhteita. Esimerkiksi kesätyö tai opintoihin liittyvä harjoittelu ei täytä tätä edellytystä, mutta työskentely saman tai samojen työnantajien palveluksessa toisiaan seuraavissa määräaikaissa työsuhteissa voidaan katsoa pysyväisluonteiseksi työskentelyksi. Pysyväisluontoisena pidetään ainakin työtä, joka kestoaltaan riittää täyttämään työttömyyspäivärahan edellytyksenä olevan 26 kalenteriviikon työssäoloehdon. Toimeentulon tulee olla turvattu siten, ettei puolisoilla ole oikeutta esimerkiksi soviteltuun työttömyysetuuteen tai toimeentulotukseen.

Säännös koskee vain tilannetta, jossa henkilö irtisanoutuu työstään ennen muuttoa. Jos henkilö irtisanoutuu vasta muuton jälkeen, TE-toimiston tulee arvioida TTL 2 a luvun 2 §:n perusteella, onko henkilöllä ollut työvoimapolitiittisesti arvioituna pätevä syy menettelynsä. Jotta irtisanoutumiseen olisi pätevä syy, muuttamiselta ja irtisanoutumiselta edellytettäisiin ajallista yhteyttä. Muulta osin tulkinnassa tulee noudattaa edellä TTL 2 a luvun 3 §:n 2 kohdasta kerrottua.

Työstä eroaminen työn suorittamispaikan muuttuessa

TTL 2 a luvun 3 §:n 3 kohdan mukaan henkilöllä on pätevä syy erota työstä, jos

- 1) työn suorittamispaikka muuttuu työsuhteen aikana, JA

2) työmatkoihin uuteen työn suorittamispaikkaan kuluisi päivittäin kokoaikatyössä keskimäärin yli kolme tuntia ja osa-aikatyössä keskimäärin yli kaksi tuntia.

Säännöksen tarkoituksena on saattaa kaikki työn suorittamispaikan muutosten takia työttömäksi jäävät henkilöt samaan asemaan työttömyysetuuden saamisen osalta siitä riippumatta, olisiko heidän työsuhteeseensa sovellettavien ehtojen, lähinnä työsopimuksen ja työehtosopimuksen, perusteella tullut siirtyä työhön uuteen työn suorittamispaikkaan.

Sopimus työsuhteen päättymisestä ja ns. tukipaketista

Jos tukipakettia tai muuta sopimusta työsuhteen päättymisen ehdoista tarjotaan henkilölle, joka yt-neuvottelujen jälkeen on valittu irtisanottavaksi, ja henkilö tässä tilanteessa hyväksyy järjestelyn, kysymyksessä ei ole työsuhteen päättymisen johtuvasta syystä tai työntekijän omasta pyynnöstä, eikä henkilölle tule asettaa korvauksetonta määräaika. Vaikka henkilö on allekirjoittanut työsuhteen päättymistä koskevan sopimuksen työnantajansa kanssa, hänellä ei kyseessä olevassa tilanteessa ole ollut tosiasiallista valinnan mahdollisuutta, koska hänet on joka tapauksessa jo valittu irtisanottavaksi.

Jos sen sijaan henkilö vapaaehtoisesti ilmoittautuu halukkaaksi ottamaan tukipaketin tai tekemään muun sopimuksen työsuhteen päättymisestä, vaikka hän ei ole irtisanottavien henkilöiden joukossa tai jopa ennen kuin irtisanottavista henkilöistä on yrityksessä päätetty, henkilön on katsottava eronneen työstä omasta pyynnöstään.

Työsopimuksen purkaminen koeajan perusteella

Työsopimuksen voi purkaa koeajan perusteella sekä työntekijä että työnantaja. Jos työntekijä purkaa työsuhteen koeajan perusteella, kyseessä on aina TTL 2 a luvun 1 §:ssä tarkoitettu työstä eroaminen ja TE-toimiston tulee arvioida, onko henkilöllä ollut TTL:ssä tarkoitettu pätevä syy menettelynsä.

Jos työnantaja purkaa työsuhteen koeajan perusteella, koeaikapurku tapahtuu aina työntekijästä johtuvista syistä. Tämän vuoksi TE-toimiston tulee harkita, aiheuttiko työntekijä moitittavalla menettelyllään työsuhteensa päättymisen. Jos työntekijä ei ole menetellyt työvoimapoliittisesti arvioituna moitittavasti, korvauksetonta määräaika ei aseteta, vaikka työsuhteen päättymisen johtuukin työntekijästä. Työnantaja saattaa esimerkiksi pitää työntekijää soveltumattomana kyseiseen työhön ja purkaa työsuhteen koeajan perusteella, vaikka työntekijän menettelyssä ei olisi mitään moitittavaa.

Lähtökohtaisesti koeaikapurun riitauttamiselle tai riitauttamatta jättämiselle ei tule antaa merkitystä harkittaessa, tuleeko työnhakijalle asettaa korvaukseton määräaika, vaan asia tulee ratkaista muun käytettävissä olevan selvityksen perusteella.

5.4 Työsopimuksen irtisanomisen tai purkamisen riitauttaminen

Jos työntekijä on kolmen kuukauden kuluessa työsuhteen päättymisestä todisteellisesti riitauttanut työsuhteen irtisanomisen tai purkamisen, hänelle ei lähtökohtaisesti aseteta työsuhteen päättymisen aiheuttamisesta korvauksetonta määräaika ennen kuin riitautusasia on käsitelty.

Riitauttamista koskeva säännös (TTL 2 a luvun 1 §:n 3 momentti) koskee seuraavia tilanteita:

- 1) työnantaja on irtisanonut työsopimuksen työsopimuslain 7 luvun 2 §:ssä tai merityösopimuslain (756/2011) 8 luvun 2 §:ssä tarkoitetulla perusteella, toisin sanoen työntekijästä johtuvista syistä tai
- 2) työnantaja on purkanut työsopimuksen työsopimuslain 8 luvun 1 §:n 1 momentin tai merityösopimuslain 9 luvun 1 §:n 1 momentin perusteella.

Edellä mainittu luettelo työsopimuslain ja merityösopimuslain kohdista on tyhjentävä. Tämän vuoksi työnhakijan riitautettua esimerkiksi koeaikapurun TE-toimiston tulee käsitellä työnhakijan oikeus työttömyysetuuteen ilman, että odotetaan riitautusasian ratkaisua.

Työnhakijalle ei aseta korvauksetonta määräaikaa tai työssäolovelvoitetta ennen riitautusasian päättymistä myöskään silloin, jos hän on riitauttanut virkasuhteen irtisanomisen tai purkamisen. Tämä perustuu TTL 1 luvun 5 §:ään, jossa säädetään, että TTL:a sovellettaessa virkasuhteessa tehtävä työ ja virkasuhteeseen liittyvä asia rinnastetaan työsuhteeseen ja työsopimusasiaan. Jos työnhakijalle on jo asetettu korvaukseton määräaika kun TE-toimisto saa tiedon riitautuksesta, asia käsitellään uudelleen.

Työsopimuksen riitauttamista koskevassa säännöksessä mainittu todisteellinen riitauttaminen tarkoittaa ainakin seuraavia toimenpiteitä:

- 1) kanteen nostaminen käräjäoikeudessa
- 2) ammattiliiton ilmoitus työnantajalle siitä, että liitto pitää työsopimuksen irtisanomista tai purkamista perusteettomana ja vaatii korvausta tai asiaa koskevaa neuvottelua
- 3) virkasuhteisen työntekijän osalta oikaisuvaatimuksen tai valituksen tekeminen.

Säännöksessä tarkoitettua todisteellista riitauttamista ei ole esimerkiksi ammattiliiton selvityspyyntö työnantajalle työsuhteen päättämisen perusteista tai henkilön oma ilmoitus työnantajalle siitä, että hän pitää irtisanomista tai purkamista laittomana. Tämä johtuu siitä, että nämä toimet eivät välttämättä johda selkeään lopputulokseen, jonka perusteella TE-toimisto voisi todeta, onko työnhakija itse aiheuttanut työsuhteen päättymisen työvoimapoliittisesti moitittavalla menettelyllään.

5.5 Virasta pidättäminen

TTL 1 luvun 5 §:n 1 momentin 14 kohdan ja 2 luvun 1 §:n mukaan virasta pidätetyllä virkamiehellä voi olla oikeus työttömyysetuuteen ns. lomautukseen rinnastettavan syyn perusteella. Koska virasta pidätetty virkamies on kuitenkin työnantajan käsityksen mukaan toiminut velvollisuuksiensa vastaisesti, työttömyysetuutta ei aina ole perusteltua maksaa heti virasta pidättämisen alkamisen jälkeen. Tämän vuoksi TTL 2 luvun 1 §:n 2 momentissa on säädetty, että virasta pidätetylle virkamiehelle voidaan asettaa 90 tai 30 päivän korvaukseton määräaika. Jos työnhakija hakee työttömyysetuutta virasta pidättämisen perusteella, TE-toimisto selvittää, onko hän aiheuttanut virasta pidättämisen työvoimapoliittisesti arvioituna moitittavaksi katsottavalla menettelyllään. Mahdollinen korvaukseton määräaika asetetaan, vaikka virkamies olisi riitauttanut virasta pidättämisen. Jos virasta pidättäminen myöhemmin osoittautuu aiheettomaksi, korvaukseton määräaika voidaan kumota itseoikaisuna.

Jos virasta pidättämisen syynä on virkasuhteessa olevan kieltäytyminen hänen terveydentilaansa koskevista tarkastuksista tai tutkimuksista taikka terveydentilaa koskevien tietojen antamisesta työnantajalle, työnhakijalla ei ole lainkaan oikeutta työttömyysetuuteen, sillä hän ei ole TTL 2

luvun 1 §:n mukaan työtön. Tällaiselle henkilölle ei siten aseteta myöskään korvauksetonta määräaika. Säännökset, joiden perusteella virasta pidätetyllä voi olla oikeus työttömyysetuuteen ja jolloin myös korvaukseton määräaika voi tulla asetettavaksi, ovat

- 1) eduskunnan virkamiehistä annetun lain (1197/2003) 43 §,
- 2) kirkkolain (1054/1993) 6 luvun 9 §,
- 3) kunnallisesta viranhaltijasta annetun lain (304/2003) 47 §:ssä,
- 4) puolustusvoimista annetun lain (551/2007) 48 §,
- 5) Suomen Pankin virkamiehistä annetun lain (1166/1998) 31 §,
- 6) tasavallan presidentin kansliasta annetun lain (100/2012) 42 § ja
- 7) valtion virkamieslain (750/1994) 40 §.

5.6. Työstä kieltäytyminen

Työnhakijalla ei ole oikeutta työttömyysetuuteen 60 päivän ajalta työstä kieltäytymisestä lukien, jos hän ilman pätevää syytä kieltäytyy vastaanottamasta TE-toimiston tarjoamaa tai muuten hänelle yksilöidysti tarjottua työtä. Jos työnhakija on valittu ko. työhön, korvaukseton määräaika on 90 päivää.

Jos työ olisi kestänyt enintään kaksi viikkoa, korvaukseton määräaika on kestoltaan 30 päivää. Nimenomaisen kieltäytymisen lisäksi korvaukseton määräaika voidaan asettaa, jos henkilö on omalla menettelyllään aiheuttanut sen, ettei työsuhdetta ole syntynyt.

Työstä kieltäytyminen voi vaikuttaa henkilön oikeuteen saada työttömyysetuutta vain kaikkien seuraavassa lueteltujen edellytysten täytyessä:

- 1) Työtä voidaan pitää työnhakijan työkyky huomioon ottaen hänelle sopivana.
- 2) Työstä maksetaan työehtosopimuksen mukainen palkka. Jos työehtosopimusta ei ole, palkan on vastattava työpaikkakunnalla sellaisesta työstä maksettavaa tavanomaista ja kohtuullista palkkaa.
- 3) Työ on lakon, työsulun tai saarron piiriin kuulumatonta.
- 4) Tarjottu työ sijaitsee Suomessa, ellei kyse ole työstä toisessa EU-, ETA- tai muussa sopimusmaassa, jossa henkilö on työnhakijana EU:n sosiaaliturvalainsäädännön tarkoittamalla tavalla. (Kts. jäljempänä tämän ohjeen osa IV.)
- 5) Henkilöllä ei ole pätevää syytä menettelyynsä.

Palkkatuettu työ tehdään työsuhteessa. Tästä syystä kieltäytymistä palkkatuetusta työstä arvioidaan työstä kieltäytymistä koskevien säännösten perusteella. Korvauksettoman määräajan asettaminen ei edellytä esimerkiksi sitä, että työstä olisi sovittu työllistymissuunnitelmassa.

TE-toimiston tekemästä työtarjouksesta kieltäytymistä ei tutkita, jos tarjous on tehty yli kaksi viikkoa kestävässä kokoaikatyössä olevalle työnhakijalle. Sen sijaan jos työssäolevan henkilön työnantaja tarjoaa hänelle jatkosopimusta, asia tutkitaan työstä kieltäytymisenä.

Pätevä syy työstä kieltäytymiseen

TTL:ssa ei ole säädetty tyhjentävästi pätevistä syyistä työstä kieltäytymiseen. Pätevistä syyistä on säädetty TTL 2 a luvun 5 – 7 §:issä. Lisäksi pätevää syytä arvioitaessa tulee ottaa huomioon, mitä 2 a luvun 8 §:ssä säädetään ammattitaitosuojasta.

Tulovertailu

Tulovertailu koskee osa-aikatyötä riippumatta työttömyyden kestosta. Kokoaikatyötä tulovertailu koskee vain silloin, kun työnhakijalla on voimassa oleva ammattitaitosuoja. Tulovertailu tarkoittaa sitä, että henkilöllä on pätevä syy kieltäytyä vastaanottamasta hänelle tarjottua työtä silloin, kun työstä maksettava palkka ja hänelle mahdollisesti maksettava soviteltu työttömyysetuus työmatkakustannusten ja muiden työn vastaanottamisen aiheuttamien kustannusten vähentämisen jälkeen jää pienemmäksi kuin hänelle muutoin maksettava työttömyysetuus.

Työn vastaanottamisesta aiheutuvia kuluja ovat lähinnä matkakulut ja välttämättömän työpuvun hankintakustannukset. Lisäksi vakuutusoikeus on katsonut (Vako 2542/2003/2389), että ay-jäsenmaksut voitiin ottaa huomioon työn vastaanottamisesta aiheutuvina kustannuksina. Lastenhoidon järjestämisestä aiheutuvia kustannuksia sen sijaan ei oteta huomioon.

Jos työnhakijalla on varma tieto siitä, että hänelle tulotaisiin maksamaan työttömyysetuutta liikkuuusavustuksena, tämä otetaan huomioon tulovertailussa ainakin silloin, kun etuutta olisi maksettu koko työsuhteen ajan.

Lastenhoito, kulkuvaikeudet, henkilön vakaumus ja työpaikan olot

Henkilöllä on pätevä syy kieltäytyä hänelle tarjotusta työstä, jos:

- 1) hänelle ei varata kohtuullista aikaa lastenhoidon järjestämiseen sekä kulkuvaikeuksien ja muiden vastaavien rajoitusten poistamiseen;
- 2) työ on hänen uskonnollisen tai omantunnon vakaumuksensa vastaista;
- 3) työssä edellytetään työtehtäviä, jotka ovat ilmeisesti epäsiiveellisiä tai hyvän tavan vastaisia;
- 4) työhön liittyy ilmeinen väkivallan uhka; tai
- 5) työssä esiintyy työntekijän terveydelle haittaa tai vaaraa aiheuttavaa häirintää tai muuta epäsiivallista kohtelua.

Henkilön rikostausta

Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä (504/2002) velvoittaa työnantajan selvittämään lasten kanssa työskentelevien henkilöiden rikostaustan ennen työsopimuksen tekemistä tai virkaan nimittämistä. Rikostaustaa selvitetään siten, että tehtävään valittu henkilö hankkii itsestään rikosrekisteriotteen ja esittää sen työnantajalle nähtäväksi tämän pyynnöstä. Lain säätäminen ei sen esitöiden mukaan saa heikentää työttömien taloudellista asemaa tai muodostaa uutta perustetta korvauksettomalle määrääjälle.

TTL 2 a luvun säännöksiä pätevistä syyistä työstä kieltäytymiselle tulee tulkita niin, että rikostaustaan vetoaminen tai rikosrekisteriotteen esittämisestä kieltäytyminen katsotaan päteväksi syyksi kieltäytyä tarjotusta työstä, kun kyse on rikostaustan selvittämisestä annetun lain mukaisista tilanteista.

Harkittaessa kieltäytymisperusteen pätevyyttä lähtökohtana pidetään rikostaustan selvittämisestä annetun lain soveltamisalaa. Laissa tarkoitetuissa työtehtävissä ja toisaalta laissa tarkoitettuna rikostaustaan omaava henkilö voi kieltäytyä työstä ilman työttömyysturvaseuraamusta vetoamalla rikostaustansa tai oikeuteensa olla esittämättä rikosrekisteriotetta. Rikostaustan selvittämisen piiriin kuuluvat työtehtävät, joihin pysyväisluonteisesti ja olennaisesti kuuluu ilman huoltajan läsnäoloa tapahtuvaa alaikäisten kasvatusta, opetusta, hoitoa tai muuta huolenpitoa taikka muuta

työskentelyä henkilökohtaisessa vuorovaikutuksessa alaikäisen kanssa eli lähinnä kasvatus-, hoito- ja opetustehtävät. Muissa kuin lain soveltamisalaan kuuluvissa työtehtävissä rikostaustaa ei voida pitää TTL 2 a luvussa tarkoitettuna pätevänä syynä kieltäytyä työstä.

Rikostaustaan vetoaminen kieltäytymisperusteena koskee vain selvitysvelvollisuuden piiriin kuuluvia rikoksia, joita ovat lapsen kohdistuvat rikokset, seksuaalirikokset, vakavat väkivaltarikokset ja huumausainerikokset edellyttäen että niistä on tuomittu sakkoa ankarampi rangaistus. Rikostaustaan työstä kieltäytymisen perusteena ei siis voi vedota, jos kysymys on esimerkiksi omaisuus- tai liikenne rikoksista.

Jos edellä kerrotut edellytykset täyttyvät, korvauksetonta määräaika ei aseteta tilanteissa, joissa henkilö ilmoittaa rikostaustastaan esimerkiksi työnantajalle työhaastattelussa tai TE-toimistolle työtarjouksen saatuaan tai vetoaa oikeuteensa olla esittämättä rikosrekisteriotetta tai ilmoittaa, ettei aio tai halua esittää sitä. Koska rikostaustan selvittämisen puitteissa ei ole tarkoitus puuttua henkilöiden yksityisyyden suojaan enempää kuin on välttämätöntä, henkilön ei edellytetä esittävän mitään varsinaista näyttöä rikostaustan olemassaolosta. TE-toimiston tulee kuitenkin selvittää henkilölle mitä rikoksia ja mitä työtehtäviä rikostaustan selvittämismenettely koskee, jotta henkilö voi omalla kohdallaan harkita asiaa.

Työpaikan sijainti ja työmatka

Henkilöllä on pätevä syy kieltäytyä vastaanottamasta tarjottua työtä, jos hänen päivittäisen työmatkansa kesto ylittäisi koko-aikatyössä keskimäärin kolme tuntia ja osa-aikatyössä keskimäärin kaksi tuntia. Työmatkoihin kuluvan ajan laskemisesta on kerrottu tarkemmin edellä työstä eroamisen yhteydessä.

Työnhakijalta ei aina voida edellyttää, että hän osaisi vedota TTL:ssa tarkoitettuun pätevään syyhyn. Erityisesti tämä tulee esiin arvioitaessa työmatkan pituutta. Jotta kansalaisten yhdenvertaisuus toteutuisi paremmin, TE-toimiston tulee ottaa viran puolesta mainitut seikat huomioon selvitetessä työnhakijan työstä kieltäytymistä, jos käytettävissä olevan selvityksen perusteella on ilmeistä, että henkilöllä olisi ollut pätevä syy menettelyynsä.

5.8. Ammattitaitosuoja

TTL 2 a luvun 8 §:ssä säädetään ammattitaitosuojasta, jonka perusteella henkilöllä on tietyn edellytyksin pätevä syy kieltäytyä ammattitaitoaan vastaamattomasta työstä ja erota työstä menettämättä oikeuttaan työttömyysetuuteen.

Työnhakijaan, jonka työnteko ja palkanmaksu ovat keskeytyneet työsopimuksen ehtoon perustuvasta lomautukseen rinnastettavasta syystä, ei sovelleta ammattitaitosuojaa koskevaa säännöstä.

Ammattitaitosuojan edellytykset ja määrittäminen

Ammattitaitosuojaa määritettäessä otetaan huomioon työnhakijan koulutus ja työkokemus. Jos työnhakijalla ei ole aiempaa työkokemusta, ammattitaitosuoja määritellään hakijan koulutuksen perusteella. Tämä tarkoittaa sitä, että myös koulutuksesta vastavalmistuneilla on ammattitaitosuoja. Ammattitaitosuojan voi saada myös pelkän työkokemuksen perusteella työhistorian kestosta riippumatta. Ammattitaitosuoja koskee sekä työttömyyspäivärahan että työmarkkinatuen hakijoita.

Jos työnhakijalla ei ole koulutusta eikä lainkaan työkokemusta, hänellä ei ole ammattitaitosuoja. Jos tällainen työnhakija myöhemmin suorittaa koulutuksen, jonka perusteella ammattitaitosuoja voidaan määrittellä, ammattitaitosuoja alkaa koulutuksen jälkeisestä työnhakijaksi rekisteröitymisestä tai päätoimisen opiskelun päättymisestä lukien. Samoin menetellään myöhemmin hankitun työkokemuksen osalta.

Mahdollisen työnantajan harkittavaksi jää, kykeneekö työntekijä osaamisensa puolesta tarjottuun työhön. Työpaikan saamiseen asianmukaisesti myötävaikuttanut työnhakija ei menetä oikeuttaan työttömyysetuuteen sen vuoksi, ettei työnantaja ole pitänyt häntä sopivana tarjolla olleeseen työpaikkaan.

Jos työnhakija ja TE-toimisto eivät pääse sopimukseen ammattitaitosuojan määräytymisestä, asian ratkaisee TE-toimisto. Työnhakija voi saattaa asian työttömyysturvan muutoksenhakulautakunnan ja vakuutusosikeuden tutkittavaksi valittamalla työttömyysetuuden maksajan päätöksestä, joka koskee mahdollisen työstä kieltäytymisen tai työstä eroamisen perusteella asetettua seuraamusta.

Pätevä syy kieltäytyä ja erota ammattitaitosuojaan vastaamattomasta työstä

Henkilöllä on pätevä syy kieltäytyä ammattitaitoa vastaamattomasta työstä kolmen kuukauden aikana TTL 2 luvun 1 §:n mukaisesti työttömäksi työnhakijaksi rekisteröitymisestä. Jos henkilö on työnhakijaksi rekisteröityessään päätoiminen opiskelija, pätevä syy on voimassaoloaika alkaa kulua vasta päätoimisten opintojen päättymisestä.

Henkilöllä on työsuhteen kolmen ensimmäisen kuukauden aikana pätevä syy erota työstä, josta hän olisi voinut kieltäytyä ammattitaitosuojan perusteella. Säännöksen tavoitteena on kannustaa työttömiä kokeilemaan myös muuta kuin oman ydinosaamisensa mukaista työtä.

Esimerkki: Työnhakija ottaa vastaan ammattitaitosuojaansa vastaamattoman työn 1.9.2017 alkaen oltuaan työttömänä työnhakijana TE-toimistossa kaksi kuukautta. Hänellä on pätevä syy erota työstä ammattitaitosuojansa perusteella kolmen kuukauden ajan työsuhteen alkamisesta eli 30.11.2017 asti.

Jos henkilö on kieltäytynyt tai eronnut työstä ennen työnhakijaksi rekisteröitymistä tai päätoimisten opintojen päättymistä, TE-toimiston tulee arvioida, olisiko henkilöllä ollut edellä tarkoitettu ammattitaitosuojaan liittyvä pätevä syy, jos ammattitaitosuoja olisi määritelty aiemmin. TE-toimiston ratkaisu perustuu tässä tilanteessa muodollisesti TTL 2 a luvun 4 §:ään (pätevä syy työstä kieltäytymiseen) eikä ammattitaitosuojaan koskevaan 2 a luvun 8 §:ään.

Esimerkki: Henkilö kieltäytyy työnantajan suoraan hänelle tarjoamasta alan A työstä ennen rekisteröitymistään työnhakijaksi. TE-toimisto ja työnhakija määrittelevät työnhakijaksi rekisteröitymisen jälkeen ammattitaitosuojan koskevan alaa B. Työstä kieltäytymisestä ei aseteta korvauksetonta määräaika TTL 2 a luvun 4 §:n perusteella. TTL 2 a luvun 8 §:n mukainen kolmen kuukauden ammattitaitosuoja alkaa työnhakijaksi rekisteröitymisestä.

Tarjotusta työstä kieltäytymistä ei selvitetä työttömyysturva-asiana, kun on selvästi kyse tilanteesta, jossa henkilö on kieltäytynyt ammattitaitosuojan aikana ammattitaitoaan vastaamattomasta työstä.

Ammattitaitosuojan kesto ja alkaminen uudelleen alusta

Ammattitaitosuoja on kestoaltaan kiinteä, toisin sanoen se on työstä kieltäytymisen osalta voimassa kolme kuukautta ja tänä aikana aloitetusta työstä eroamisen osalta kolme kuukautta työsuhteen alkamisesta lukien. Ammattitaitosuojan kulumiseen ei vaikuta esimerkiksi se, onko henkilö työnhakijana tai saako hän työttömyysetuutta taikka osallistuuko hän kyseisenä aikana työllistymistä edistävään palveluun. TE-toimisto ei voi poistaa ammattitaitosuojaa.

Ammattitaitosuoja alkaa uudelleen alusta, kun henkilö on täyttänyt työttömyyspäivärahan edellytyksenä olevan työssäoloehdon ja päivärahan enimmäisaika alkaa alusta. Työssäoloehdon täyttämisenä henkilön voidaan katsoa olleen työttömyysturvalaissa tarkoitettulla tavalla vakiintuneesti työelämässä.

5.9 Työllistymissuunnitelman laatimistilaisuuteen saapumatta jääminen

TTL 2 a luvun 9 §:ssä säädetään työllistymissuunnitelman laatimis- tai tarkistamistilaisuuteen saapumatta jäämisestä. Säännöstä sovelletaan myös aktivointi- ja kotoutumissuunnitelman laatimis- ja tarkistamistilaisuuteen sekä kotoutujien alkukartoitukseen saapumatta jäämiseen. Työllistymissuunnitelmana pidetään myös monialaista työllistymissuunnitelmaa. Jäljempänä suunnitelman laatimis- ja tarkistamistilaisuudesta kerrottua sovelletaan soveltuvin osin myös kotoutujien alkukartoitukseen.

Aktivointisuunnitelman laatimis- tai tarkistamistilaisuuteen saapumatta jäämisestä asetettava korvaukseton määräaika ei ole riippuvainen siitä, saako henkilö työmarkkinatukea vai työttömyyspäivärahaa. Koska aktivointisuunnitelma laaditaan työttömyyspäivärahaa saavan henkilön kanssa vain tämän omasta pyynnöstä, korvaukseton määräaika voi tulla asetettavaksi työttömyyspäivärahan saajalle tilanteessa, jossa hän on pyytänyt aktivointisuunnitelman laatimista, mutta jää saapumatta suunnitelman laatimistilaisuuteen.

Korvaukseton määräaika työllistymissuunnitelman laatimis- tai tarkistamistilaisuuteen saapumatta jäämisen perusteella voidaan asettaa tilanteessa, jossa TE-toimisto on sopinut työnhakijan kanssa nimenomaisesti tietystä ajankohdasta, jolloin suunnitelma laaditaan tai tarkistetaan, ja henkilö jättää saapumatta kyseisenä ajankohtana. Jos suunnitelman laatiminen tai tarkistaminen ei TE-toimiston työkäytäntöjen mukaan edellytä aikavarausta, korvaukseton määräaika voi tulla asetettavaksi myös tilanteessa, jossa TE-toimisto on sopinut työnhakijan kanssa suunnitelman laatimisesta tai tarkistamisesta tiettyyn päivämäärään mennessä, eikä työnhakija kyseiseen päivämäärään mennessä ole saapunut TE-toimistoon suunnitelman laatimista tai tarkistamista varten.

Jos TE-toimisto ja työnhakija ovat sopineet, että suunnitelma laaditaan tai tarkistetaan puhelimitse, hakijalle ei aseteta korvauksetonta määräaikaa sillä perusteella, ettei TE-toimisto tavoita häntä sovittuna ajankohtana. Korvauksetonta määräaikaa ei tällaisessa tilanteessa aseteta minkään muunkaan säännöksen perusteella. Jos työnhakijaa ei tavoiteta puhelimitse, hänet kutsutaan käymään TE-toimistossa suunnitelman laatimista tai tarkistamista varten ja saapumatta jäämisestä voi seurata korvaukseton määräaika tai työssäolovelvoite.

Kotoutumisen edistämisestä annetun lain 5 §:n mukaan viranomaisen on tarvittaessa huolehdittava asian tulkitsemisesta tai kääntämisestä kotoutumisen edistämisestä annetussa laissa tarkoitetussa asiassa, joka voi tulla vireille viranomaisen aloitteesta. Tällainen asia voi olla esimerkiksi maahanmuuttajan kutsuminen alkukartoitukseen. Asia voidaan tulkita tai kääntää sellaiselle kie-

lelle, jota maahanmuuttajan voidaan todeta asian laatuun nähden riittävästi ymmärtävän. Työnhakijan puutteellinen kielitaito voidaan ottaa huomioon arvioitaessa, onko työnhakijalla ollut pätevä syy jättää saapumatta alkukartoitukseen. Edellytyksenä on kuitenkin, että TE-toimisto ei ole huolehtinut alkukartoituskutsun riittävästä kääntämisestä tai tulkitsemisesta.

Korvauksettoman määräajan pituus

TTL 2 a luvun 9 §:n mukaan työnhakijalla, joka ei saavu suunnitelman laatimis- tai tarkistamistilaisuuteen, ei ole oikeutta työttömyysetuuteen 15 päivän ajalta saapumatta jäämisestä lukien. Koska työllistymissuunnitelmalla on keskeinen rooli työnhakijan palveluprosessissa, oikeus työttömyysetuuteen suunnitelman laatimis- tai tarkistamistilaisuuteen saapumatta jäämisen jälkeen palautuu aikaisintaan, kun työllistymissuunnitelma tai sitä korvaava suunnitelma on laadittu. Jos työnhakija saapumatta jäämisen jälkeen pyytää suunnitelman laatimista, mutta suunnitelmaa ei TE-toimistosta johtuvista syistä voida heti laatia, oikeus etuuteen palautuu siitä päivästä, jolloin työnhakija on esittänyt suunnitelman laatimista koskevan pyynnön. Riippumatta siitä, milloin suunnitelma laaditaan tai sitä koskeva pyyntö esitetään, korvauksettoman määräajan pituus on kuitenkin aina vähintään 15 päivää.

Työttömyysetuuden menettäminen suunnitelman laatimis- tai tarkistamistilaisuuteen saapumatta jäämisen perusteella on luonteeltaan korvauksetonta määräaika myös 15 päivän jälkeiseltä ajalta.

Ilmoitus esteestä etukäteen

Jos työnhakija ilmoittaa etukäteen TE-toimistolle olevansa estynyt saapumasta työllistymissuunnitelman laatimis- tai tarkistamistilaisuuteen ja TE-toimisto hyväksyy työnhakijan esittämän syyn suunnitelman laatimiseksi tai tarkistamiseksi myöhemmin, työnhakijalle ei aseteta korvauksetonta määräaika suunnitelman laatimis- tai tarkistamistilaisuuteen saapumatta jäämisestä. Hyväksyttävänä syynä suunnitelman laatimiselle tai tarkistamiselle myöhemmin pidetään hallituksen esityksen (HE 274/2009 vp) mukaan ainakin sairauten, työhön, työnhakuun tai työmarkkinavalmiuksien parantamiseen liittyvää tai muuta pätevyydeltään näihin verrattavaa syytä.

Pätevä syy olla saapumatta suunnitelman laatimis- tai tarkistamistilaisuuteen

Jos työnhakija ei ota etukäteen yhteyttä TE-toimistoon ja jättää saapumatta suunnitelman laatimis- tai tarkistamistilaisuuteen, hänelle asetetaan korvaukseton määräaika, ellei saapumatta jäämisen syynä ole sairaus, tapaturma, henkilöstä itsestään riippumaton syy tai muu hyväksyttävä syy.

Selvityksenä sairaudesta tai tapaturmasta edellytetään lähtökohtaisesti luotettavaa lääketieteellistä selvitystä. Oman sairauden tai tapaturman lisäksi lainkohdassa tarkoitettuna muuna hyväksyttävänä syynä voidaan pitää myös lapsen sairautta tai tapaturmaa.

Henkilöstä itsestään riippumatonta tai muuta hyväksyttävää syytä ei ole laissa tai lain esitöissä tarkemmin määriteltä. Tällaisena syynä ei kuitenkaan pidetä unohtamista tai erehtymistä päivämäärästä tai kellonajasta.

Työnhakijalle, joka saapuu myöhässä sovittuun suunnitelman laatimis- tai tarkistamistilaisuuteen, ei aseteta korvauksetonta määräaika saapumatta jäämisen perusteella, jos suunnitelmaa voidaan myöhästymisestä huolimatta laatia tai tarkistaa varatulla ajalla.

5.10 Työllistymissuunnitelman laatimisesta kieltäytyminen

TTL 2 a luvun 10 §:n mukaan työnhakijalle, joka kieltäytyy työllistymissuunnitelman laatimisesta tai tarkistamisesta, asetetaan vähintään 30 päivän korvaukseton määräaika. Säännös koskee työllistymissuunnitelman ja monialaisen työllistymissuunnitelman lisäksi myös kotoutumissuunnitelman tai aktivointisuunnitelman laatimisesta tai tarkistamisesta kieltäytymistä sekä kieltäytymistä kotoutujien alkukartoituksesta. Jäljempänä suunnitelmasta kieltäytymisestä kerrottua sovelletaan soveltuvin osin myös kotoutujien alkukartoituksesta kieltäytymiseen.

Työllistymissuunnitelman laatimisesta tai tarkistamisesta kieltäytymisenä pidetään nimenomaisesti ilmaistun kieltäytymisen lisäksi suunnitelman allekirjoittamisesta kieltäytymistä tai esimerkiksi tilannetta, jossa työnhakijan päihtymys estää suunnitelman laatimisen.

Jos henkilöllä on pätevä syy kieltäytyä suunnitelman laatimisesta tai tarkistamisesta, korvauksetonta määräaika ei aseteta. Arvioitaessa, onko henkilöllä pätevä syy kieltäytyä työllistymissuunnitelman allekirjoittamisesta, keskeinen merkitys on sillä, voidaanko suunnitelmaa pitää tarkoituksenmukaisena kyseisen hakijan kannalta. Suunnitelman tarkoituksenmukaisuuden arvioinnissa tulee ottaa huomioon ainakin hakijan koulutus, työkokemus ja osaaminen, alueen työmarkkinatilanne sekä hakijan työllistymismahdollisuudet.

Työllistymissuunnitelman tai sitä korvaavan suunnitelman laatimisesta tai tarkistamisesta kieltäytymisen perusteella asetettava korvaukseton määräaika on kestoaltaan aina vähintään 30 päivää riippumatta siitä, milloin työnhakija esimerkiksi pyytää uudelleen suunnitelman laatimista. Työllistymissuunnitelman tai sitä korvaavan suunnitelman merkityksen takia oikeus työttömyysetuuteen palautuu aikaisintaan siitä päivästä, jona suunnitelma on laadittu tai tarkistettu, ellei laatimisen tai tarkistamisen viivästyminen johdu TE-toimistosta.

5.11 Työllistymissuunnitelman toteuttamisen laiminlyönti

TTL 2 a luvun 11 §:n mukaan työnhakijalla, joka ilman pätevää syytä laiminlyö hakea työtä ja parantaa työllistymisedellytyksiään työllistymissuunnitelmassa tai sitä korvaavassa suunnitelmassa sovitulla tavalla, ei ole oikeutta työttömyysetuuteen 60 päivän ajalta.

Säännöstä ei sovelleta työllistymistä edistävistä palveluista kieltäytymiseen eikä palvelun keskeyttämiseen. Jos hakijalle ei tulisi asettaa korvauksetonta määräaika esimerkiksi suunnitelmasovittuun työllistymistä edistävään palveluun hakeutumisesta TTL 2 a luvun 12 §:n (työllistymistä edistävästä palvelusta kieltäytyminen ja palvelun keskeyttäminen) perusteella, ei määräaika aseteta myöskään suunnitelman toteuttamisen laiminlyömisestä. Säännöksen perusteella voidaan asettaa korvaukseton määräaika esimerkiksi silloin, jos henkilö ilman pätevää syytä kieltäytyy osallistumasta seuraaviin suunnitelmassa sovittuihin TE-toimiston palveluihin tai kieltäytyy suorittamasta kyseistä palvelua:

- oman kuvauksen tekeminen CV-nettiin;
- yhteydenotto koulutusneuvontaan;
- yhteydenotto kuntoutusneuvojaan tai ammatinvalinnanohjauksen psykologiin tai saapuminen varatulle ajalle.

Jos työllistymissuunnitelmassa on sovittu muun viranomaisen tai tahon järjestämästä palvelusta ja henkilö laiminlyö suunnitelman toteuttamisen tältä osin, hänelle ei aiheudu työttömyysturva-seuraamusta. Korvauksetonta määräaika ei siten aseteta, jos työnhakija ei esimerkiksi toteuta

suunnitelmaansa siltä osin kuin siinä on sovittu huume kuntoutujien tukiryhmästä, päihdekuntoutuksesta, verkaneuvonnasta tai muusta vastaavasta toimenpiteestä tai palvelusta.

Pätevä syy olla toteuttamatta työllistymissuunnitelmaa

Korvauksetonta määräaika ei aseteta, jos työnhakijalla on pätevä syy olla toteuttamatta suunnitelmaansa. Koska työnhakija ja TE-toimisto voivat tarvittaessa muuttaa suunnitelmaa, pätevänä syynä pidetään pääsääntöisesti ainoastaan työnhakijan omaa työkyvyttömyyttä, joka on tosiasiallisesti estänyt häntä toteuttamasta suunnitelmaansa ja olemasta yhteydessä TE-toimistoon.

Suunnitelmassa sovitun toimen laiminlyönti sinänsä ei ole peruste korvauksettoman määräajan asettamiselle. Työnhakijalle ei aseteta korvauksetonta määräaika, jos työllistymissuunnitelman toteuttamatta jättämisestä ei ole pidettävä olennaisena. Arvio laiminlyönnin olennaisuudesta perustuu aina TE-toimiston suorittamaan kokonaisharkintaan. Keskeinen merkitys arvioinnissa on sillä, millaisen mahdollisuuden päästä työmarkkinoille tai työllistymistä edistäviin palveluihin työnhakija on toiminnallaan menettänyt. Suunnitelmaan sisältyvän palkkatyön hakematta jättämisestä pidetään olennaisena suunnitelman toteuttamisen laiminlyöntinä. Olennaisuutta arvioitaessa on lisäksi merkitystä työnhakijan aktiivisuudella työhaussa sekä sillä, mihin muihin kuin suunnitelmaan sisältyviin toimiin työnhakija on työllistymisensä edistämiseksi ryhtynyt.

Jos työnhakijan laiminlyöntiä on pidettävä olennaisena, TE-toimiston tulee vielä arvioida, onko työnhakija kuitenkin hakenut työtä ja pyrkinyt parantamaan edellytyksiään työllistyä suunnitelmassa sovittua vastaavalla tavalla. Sovittua vastaavalla tavalla toimineelle työnhakijalle ei aseteta korvauksetonta määräaika.

Työkyvyn tutkimuksista ja arvioinneista kieltäytyminen

Jos työnhakija kieltäytyy osallistumasta työkyvyn tutkimuksiin ja arviointeihin, hänelle ei aseteta korvauksetonta määräaika, vaikka tutkimuksesta tai arvioinnista olisi sovittu hakijan kanssa laaditussa työllistymissuunnitelmassa tai sitä korvaavassa suunnitelmassa.

Kieltäytymisen seurauksena voi olla ainoastaan työhaun voimassaolon lakkaaminen JTYPL 2 luvun 1 §:n 2 momentin 5 kohdan perusteella. Kyseisen lainkohdan mukaan työnhakijan työhaun voimassaolo lakkaa, jos työnhakija ei osallistu työkyvyn tutkimuksiin ja arviointeihin, jotka ovat välttämättömiä hänen palvelutarpeensa selvittämiseksi. Henkilö voi saada työhakemuksensa uudelleen voimaan, kun hän pyytäessään rekisteröintiä sitoutuu osallistumaan työkyvyn tutkimuksiin ja arviointeihin. JTYPL:n esitöiden (HE 133/2012 vp) mukaan työkyvyn tutkimuksilla ja arvioinneilla tarkoitetaan lain 4 luvun 2 §:ssä tarkoitettuja asiantuntija-arviointeja tai esimerkiksi kunnan järjestämiä terveystarkastuksia.

Mikäli jonkin tietyn työpaikan saamisen edellytyksenä on hakijan työkyvyn selvittäminen ja hakija tässä tilanteessa ilman pätevää syytä kieltäytyy osallistumasta selvittämiseen, hakijalle voidaan asettaa korvaukseton määräaika TTL 2 a luvun 4 §:ssä tarkoitetun työstä kieltäytymisen perusteella. Tämä menettely voi tulla kysymykseen kuitenkin vain poikkeuksellisesti ja edellyttää, että kysymyksessä on tietty, yksilöity työpaikka, jonka saamisen edellytyksenä työkyvyn selvittäminen on. Esimerkiksi tilanteessa jossa työkyvyn selvittäminen on tarpeen sen arvioimiseksi, kykeneekö hakija työskentelemään jollakin tietyllä alalla ylipäätään ja hakija kieltäytyy, hänelle ei voida asettaa korvauksetonta määräaika TTL 2 a luvun 4 §:n perusteella.

5.12 Työllistymistä edistävästä palvelusta kieltäytyminen ja palvelun keskeyttäminen

TTL 2 a luvun 12 §:n mukaan työnhakijalla ei ole oikeutta työttömyysetuuteen 60 päivän ajalta, jos hän kieltäytyy työllistymistä edistävästä palvelusta ilman pätevää syytä. Hakijalle asetetaan TTL 2 a luvun 12 a §:n mukaan 60 päivän korvaukseton määräaika myös silloin, kun hän on ilman pätevää syytä keskeyttänyt tai omasta syystä joutunut keskeyttämään työllistymistä edistävän palvelun. Säännöksiä sovelletaan myös koulutusta vailla olevan alle 25-vuotiaan nuoren kieltäytyessä palvelusta tai keskeyttäessä palvelun ja siitä riippumatta, hakeeko työnhakija työttömyyspäivärahaa vai työmarkkinatukea.

Säännöksiä ei sovelleta JTYPL 6 luvussa tarkoitettuun työttömyysetuudella tuettuun omaehtoiseen opiskeluun eikä opinnoista kieltäytymisestä tai niiden keskeyttämisestä ei seuraa työttömyysetuuden menettämistä. Palveluja, joihin TTL 2 a luvun 12 ja 12 a §:ää sovelletaan, ovat

- 1) työvoimakoulutus,
- 2) kotoutumisen edistämisestä annetun lain mukainen opiskelu,
- 3) työnhakuvalmennus,
- 4) uravalmennus,
- 5) kokeilu (pl. rekrytointikokeilu)
- 6) kuntouttava työtoiminta
- 7) muut kuin edellä mainitut JTYPL:ssa säädetty palvelut
- 8) JTYPL:ssa säädettyihin palveluihin verrattavat palvelut

Viimeksi mainitussa tilanteessa edellytetään, että kyse on työvoimaviranomaisen järjestämästä palvelusta, ts. työvoimaviranomainen järjestää palvelun itse tai hankkii sen ulkopuoliselta palveluntuottajalta. Lisäksi palvelun on oltava työnhakijan kannalta kohtuullinen. Kohtuullisuutta arvioidaan vertaamalla toimenpiteeseen osallistumisen työnhakijalle asettamia vaatimuksia JTYPL:ssa säädettyihin palveluihin.

Vaikka työttömyysturvaseuraamusten asettaminen ei edellytä, että palveluun osallistumisesta on sovittu suunnitelmassa, TE-toimiston ja työnhakijan tulee kuitenkin pääsääntöisesti sopia työnhakijalle tarjottavista palveluista työllistymissuunnitelmassa tai sitä korvaavaa suunnitelmassa.

Palvelusta kieltäytyminen

Palvelusta kieltäytymisellä tarkoitetaan nimenomaisen kieltäytymisen lisäksi sitä, että työnhakija aiheuttaa omalla menettelyllään, ettei hänelle voida järjestää palvelua. Edellytyksenä korvauksetoman määräajan asettamiselle ei ole, että palveluun osallistumisesta olisi sovittu työllistymissuunnitelmassa tai sitä korvaavassa suunnitelmassa. Palvelua on kuitenkin tarjottava työnhakijalle.

Työvoimakoulutuksesta kieltäytymisestä voidaan asettaa korvaukseton määräaika myös silloin, kun työnhakija on hakenut koulutukseen omatoimisesti. Omatoiminen hakeminen koulutukseen tulee hakijaa sitovaksi, kun työvoimaviranomainen on vastaanottanut hakemuksen.

Käytännössä korvaukseton määräaika palvelusta kieltäytymisen perusteella voidaan asettaa esimerkiksi seuraavissa tilanteissa:

- 1) työnhakija ei toimi suunnitelmassa sovitun mukaisesti esimerkiksi etsiäkseen itselleen paikan, jossa voisi suorittaa palvelun,

- 2) työnhakija ei saavu paikalle tai toimii muulla tavoin moitittavasti esimerkiksi palvelun valintatilaisuudessa tai haastattelussa,
- 3) työnhakija kieltäytyy nimenomaisesti sovitusta palvelusta,
- 4) työnhakija ei hae tarjottuun palveluun tai
- 5) työnhakija ei lainkaan aloita palvelua sovitusti.

Jos työnhakija sopii etukäteen palvelun järjestäjän ja TE-toimiston kanssa palvelun aloittamisesta aiottua myöhemmin, kyse ei ole palvelusta kieltäytymisestä. Palvelun katsotaan tällöin alkaneen sovittuna myöhemmän ajankohtana. Jos palvelun aloittamisen siirtämisestä ei ole sovittu, ja työnhakija aloittaa palvelun alun perin sovittua myöhemmin mutta palveluun osallistuminen on vielä mahdollista, hakijan katsotaan olleen poissa palvelusta. Korvauksetonta määräaika poissaolon takia ei aseteta. Jos myöhemmästä aloittamisajankohdasta ei ole sovittu eikä palveluun osallistuminen ole enää mahdollista, työnhakijan katsotaan kieltäytyneen palvelusta ja TE-toimisto ratkaisee, onko menettelyyn ollut pätevä syy.

Henkilöasiakasta ei ohjata JTYPL 4 luvun mukaiseen työkokeiluun, jos kyse on rikostaustan selvittämismenettelyn piiriin kuuluvista tehtävistä ja henkilö ei halua ottaa vastaan ko. tehtäviä. Työkokeilusta kieltäytymisestä ei tällöin myöskään aseteta korvauksetonta määräaika TTL 2 a luvun perusteella.

Palvelun keskeyttäminen

TTL 2 a luvun 12 a §:ssä tarkoitetaan sekä tilannetta, jossa työnhakija keskeyttää palvelun että tilannetta, jossa työnhakija joutuu omasta syystään keskeyttämään palvelun, toisin sanoen palvelun järjestäjä esimerkiksi katsoo, ettei palvelun jatkaminen ole mahdollista.

Palvelun keskeyttäminen on eri asia kuin poissaolo. Palvelun keskeyttäminen tarkoittaa palvelun päättymistä kyseisen työnhakijan osalta kokonaan, kun palvelusta poissaolon aikana palvelu jatkuu. Jos palvelun aloittamisen jälkeen käy ilmi, ettei henkilö kykene osallistumaan hänen kanssaan sovittuun palveluun, TE-toimisto ja työnhakija voivat sopia palvelun keskeyttämisestä, josta tällöin ei ole seuraamuksia eikä asiasta tehdä selvityspyyntöä.

Pätevä syy palvelusta kieltäytymiseen ja palvelun keskeyttämiseen

TTL:ssa ei ole säädetty tyhjentävästi pätevistä syistä kieltäytyä palvelusta tai keskeyttää palvelu. TTL 2 a luvun 13 §:ssä on mainittu eräitä tilanteita, joissa työnhakijalla katsotaan olevan pätevä syy kieltäytymiseen tai keskeyttämiseen. Henkilöllä on pätevä syy kieltäytyä työllistymistä edistävästä palvelusta ja keskeyttää palvelu, jos:

- 1) palvelu ei ole hänen terveydentilansa tai työ- ja toimintakykynsä huomioon ottaen hänelle sopivaa;
- 2) päivittäinen matka palvelun järjestämispaikalle ylittää yhteensä keskimäärin kolme tuntia;
- 3) palvelun järjestäjä olennaisesti laiminlyö vastuutaan palveluun osallistuvan työturvallisuudesta;
- 4) palvelun järjestäjä olennaisesti laiminlyö noudattaen palvelun järjestämistä koskevaa lainsäädäntöä tai palvelusta tehdyn sopimuksen ehtoja;
- 5) palvelu olennaisesti poikkeaa työllistymissuunnitelmassa tai sitä korvaavassa suunnitelmassa sovitusta.

Edellä mainittujen seikkojen lisäksi henkilöllä on pätevä syy kieltäytyä työvoimakoulutuksesta ja keskeyttää koulutus myös silloin, kun kyseisen ammattialan työ ei ole hänen terveydentilansa ja työkykynsä huomioon ottaen hänelle sopivaa tai henkilön ja hänen huollettaviensa toimeentulo ei ole kohtuullisesti turvattu koulutuksen aikana. Henkilön ja hänen huollettaviensa toimeentulo on kohtuullisesti turvattu, jos työnhakijalla on oikeus työttömyysetuuden tasoiisiin etuuksiin.

5.13 Toistuva työvoimapolitiittisesti moitittava menettely

Työnhakijan työvoimapolitiittisesti arvioituna moitittavan menettelyn ollessa toistuvaa TE-toimisto asettaa työnhakijalle 12 kalenteriviikon työssäolovelvoitteen. Asiasta säädetään TTL 2 a luvun 14 §:ssä.

Työnhakijan menettelyn toistuvuutta arvioitaessa otetaan huomioon kaikki sellainen menettely, josta voisi seurata TTL 2 a luvun mukaisen korvauksettoman määräajan asettaminen. Alle 25-vuotiaan koulutusta vailla olevan nuoren osalta ei oteta huomioon menettelyä, josta voisi seurata TTL 2 luvun 13–14 §:n mukaan työttömyysetuuden menettäminen, eli ammatillisia valmiuksia antavaan koulutukseen hakemisen laiminlyöntiä, koulutuksesta kieltäytymistä tai sen keskeyttämistä.

Työnhakijan menettelyä pidetään toistuvana, jos hän menettelee työvoimapolitiittisesti arvioituna moitittavasti kaksi kertaa kuuden kuukauden tarkastelujakson kuluessa. Ratkaisevaa on ainoastaan työnhakijan menettelyn toistuvuus. Esimerkiksi sillä, onko työnhakija saanut päätöksen aiemman menettelynsä vaikutuksesta oikeuteen saada työttömyysetuutta, tai onko työtarjoukset tehty samana päivänä, ei ole merkitystä. Työnhakijan menettelyn toistuvuutta arvioitaessa ei sovelleta kokonaisharkintaa.

TTL 2 a luvun 14 §:n mukainen työssäolovelvoite on kestoltaan 12 kalenteriviikkoa. Velvoite täyttyy työnhakijan oltua mainitun ajan työssäoloehtoon luettavassa työssä, tietyissä työllistymistä edistävissä palveluissa, opiskeltua omaehtoisesti päätoimisia opintoja tai työllistyttyä päätoimisesti yritystoiminnassa tai omassa työssä.

1) Työssäoloehtoon luettava työ

Työssäoloehtoon luetaan pääsääntöisesti sellainen kalenteriviikko, jona henkilö on ollut työssä vähintään 18 tuntia. Lisäksi edellytetään, että työstä on maksettu työehtosopimuksen mukainen palkka. Jos työehtosopimusta ei ole, edellytetään, että koko-aikatyöstä on maksettu palkkaa vähintään 1173 euroa kuukaudessa (vuoden 2016 taso). Eräillä aloilla, kuten opetustyössä, vaadittava tuntimäärä voi olla alhaisempi.

Työssäolovelvoitteeseen luetaan ainoastaan täysiä edellä mainitut edellytykset täytäviä kalenteriviikkoja.

2) Työvoimakoulutus, JTYPL 4 luvun mukainen työnhakuvalmennus, uravalmennus ja kokeilu (pl. rekrytointikokeilu) sekä kuntouttava työtoiminta

Mainittuihin työllistymistä edistäviin palveluihin osallistuminen täyttää työssäolovelvoitetta kokonaisten kalenteriviikkojen osalta, toisin sanoen palvelun alkaessa tai päättyessä kesken kalenteriviikon vajaata viikkoa ei oteta huomioon. Sen sijaan sillä ei ole merkitystä, järjestetäänkö palvelua viikon jokaisena päivänä tai onko työnhakija tosiasiallisesti osallistunut palveluun vai ollut luvalla tai luvatta poissa.

3) *Päätoiminen opiskelu*

TTL 2 luvun 10 §:n 2 momentissa tarkoitettu päätoiminen opiskelu täyttää työssä-olovelvoitetta riippumatta siitä, mitä etuutta (esimerkiksi opintotukea, aikuiskoulutustukea tai työttömyysetuutta) henkilölle on maksettu opintojen aikana. Kotoutumisen edistämisestä annetun lain 22 – 24 §:ssä tarkoitettua työttömyysetuudella tuettuja opintoja kerryttävät työssäolovelvoitetta, jos opinnot ovat TTL 2 luvun 10 §:n 2 momentissa tarkoitettulla tavalla päätoimisia.

Samoin kuin työssäolo ja työllistymistä edistävät palvelut opinnot täyttävät työssäolovelvoitetta täysien kalenteriviikkojen osalta. Opintojen alkaessa tai päättyessä kesken kalenteriviikon vajaita viikkoja ei oteta huomioon.

Edellytyksenä työssäolovelvoitteen täyttämiseksi omaehtoisella opiskelulla on, että työnhakija on edennyt opinnoissaan normaaliksi katsottavalla tavalla.

4) *Päätoiminen työllistyminen yritystoiminnassa tai omassa työssä*

TTL 2 luvun 5 §:ssä tarkoitettu päätoiminen työllistyminen yritystoiminnassa tai omassa työssä täyttää työssäolovelvoitetta. Yritystoiminnan alkamis- ja päättymisaika ratkaistaan TTL 2 luvun 5-9 §:n säännösten perusteella. Myös yritystoiminnan keskeytymiseen liittyvä vuoden 2013 alusta kumottujen TTL:n 2 luvun säännösten mukainen enintään neljän kuukauden ns. riskikarenssiaika täyttää työssäolovelvoitetta.

Jos yritystoiminta tai omassa työssä työllistyminen alkaa tai päättyy kesken kalenteriviikon, kyseinen viikko, tai viikot, ei kerrytä työssäolovelvoitetta. Jos yritystoiminta tai omassa työssä työllistyminen päättyy perjantaina, tämä viikko täyttää velvoitetta.

TTL 2 a luvun 14 §:n 3 momentissa säädetään, että toistuvan työvoimapolitiittisesti moitittavan menettelyn perusteella asetettu työssäolovelvoite on voimassa enintään viisi vuotta. Määräaika alkaa velvoitteen asettamiseen johtaneesta menettelystä eli ns. rikepäivästä.

Kun työnhakija on menetellyt toistuvasti työvoimapolitiittisesti arvioituna moitittavasti, hänen myöhempää mahdollisesti moitittavaa menettelyään ei selvitetä eikä menettelystä aseteta korvausmaksuja määräämisiä tai uusia työssäolovelvoitteita TTL 2 a luvun 14 §:n perusteella. Ratkaisevaa on toistuvan menettelyn ajankohta, ei esimerkiksi se, milloin asiaa koskeva työvoimapolitiittinen lausunto on annettu.

Työnhakijan työvoimapolitiittisesti moitittava menettely otetaan menettelyn toistuvuutta arvioitaessa huomioon vain kerran.

Kun alle 25-vuotias koulutusta vailla oleva nuori on menetellyt toistuvasti työvoimapolitiittisesti arvioituna moitittavasti, hänen myöhempää mahdollisesti moitittavaa menettelyään ei selvitetä eikä siitä aseteta seuraamusta 2 a luvun eikä 2 luvun 13–14 §:n perusteella.

6 TYÖLLISTYMISTÄ EDISTÄVIEN PALVELUIDEN AJALTA MAKSETTAVA TYÖTTÖMYYSETUUS

Työllistymistä edistävien palveluiden ajalta maksettavasta työttömyysetuudesta säädetään TTL 10 luvussa. Työllistymistä edistävät palvelut määritellään TTL 1 luvun 5 §:n kohdassa 15 ja ne ovat työnhakuvalmennus ja uravalmennus (JTYPL 4 luku); kokeilu (JTYPL 4 luku, pl. rekrytointikokeilu); työvoimakoulutus (JTYPL 5 luku); työttömyysetuudella tuettu omaehtoinen opiskelu (JTYPL 6 luku) sekä kuntouttava työtoiminta. Työllistymistä edistävänä palveluna pidetään myös 1.9.2011 tai sen jälkeen aloitettua kotoutumisen edistämisestä annetun lain 22 – 24 §:ssä tarkoitettua omaehtoista opiskelua.

Työllistymistä edistävään palveluun osallistuminen tarkoittaa työttömyysetuuden osalta käytännössä sitä, että työnhakijalla voi olla oikeus saada työttömyysetuutta korotettuna, jos palveluun osallistumisesta on sovittu työllistymissuunnitelmassa tai sitä korvaavassa suunnitelmassa. Lisäksi työnhakijalle voidaan maksaa todellisilta palveluun osallistumispäiviltä kulukorvausta. Työllistymistä edistävään palveluun osallistumisen ajalta voidaan maksaa työttömyysetuutta tiettyjen passiivisen työttömyyden aikaisten etuuden maksamisen esteiden estämättä.

6.1 Sopiminen palveluun osallistumisesta suunnitelmassa

Jotta työnhakijalle voidaan maksaa työttömyysetuutta korotettuna työllistymistä edistävän palvelun ajalta, palveluun osallistumisesta on sovittava työllistymissuunnitelmassa tai sitä korvaavassa suunnitelmassa. Monialainen työllistymissuunnitelma on TTL:ssa tarkoitettu työllistymissuunnitelma.

Muut TE-toimistossa mahdollisesti käytössä olevat työllistymissuunnitelman kaltaiset suunnitelmat, esimerkiksi ammatinvalinnanohjauksen suunnitelmat, eivät luo työnhakijalle oikeutta työllistymistä edistävän palvelun ajalta maksettavaan korotettuun työttömyysetuuteen. Sopimista osallistumisesta työllistymistä edistävään palveluun työllistymissuunnitelmassa tai sitä korvaavassa suunnitelmassa ei korvaa myöskään esimerkiksi se, että TE-toimisto valitsee työnhakijan hänen hakemaansa palveluun ja tekee mahdollisia sopimuksia palvelun järjestämisestä.

6.2 Työllistymistä edistävän palvelun aloittaminen

Työllistymistä edistävän palvelun ajalta voidaan maksaa työttömyysetuutta myös silloin, kun työttömyysetuuden saaminen työttömyyden perusteella estyisi korvauksettoman määräajan, työsäolovelvoitteen tai 2 luvun 13 ja 14 §:ssä säädetyn ammatilliseen koulutukseen liittyvän rajoituksen takia. Mainitut seikat syrjäytyvät palvelun ajalta vain silloin, kun este työttömyysetuuden maksamiselle oli olemassa jo palvelun alkaessa. Työstä kieltäytymisen perusteella asetettava korvaukseton määräaika alkaa yleensä vasta 30 päivän kuluttua työstä kieltäytymisen jälkeen. Näissä tilanteissa ratkaisevaa on se, että työstä kieltäytyminen on tapahtunut ennen työllistymistä edistävän palvelun alkamista.

Jos työnhakijalle ei makseta työttömyysetuutta työttömyyden perusteella työttömyyspäivärahan tai työmarkkinatuen omavastuuajan, työmarkkinatuen odotusajan taikka työmarkkinatuen tarveharkinnan takia, hänelle voidaan silti maksaa työttömyysetuutta työllistymistä edistävän palvelun ajalta. Omavastuuajan, odotusajan ja tarveharkinnan vaikutuksen selvittäminen ei kuulu TE-toimiston tehtäviin, eikä niitä tarvitse ottaa huomioon työvoimapolitiista lausuntoa annettaessa.

Työvoimakoulutuksen ajalta oikeus työttömyysetuuteen on myös työttömyysuhan alaisella työnhakijalla ja TTL 2 luvun 5 §:n mukaisella päätoimisella yrittäjällä.

Työllistymistä edistävään palveluun osallistumisen perusteella voidaan maksaa työttömyysetuutta vain siltä ajalta, jona henkilö on JTYPL:ssa tarkoitettuna työnhakijana TE-toimistossa.

Jos työllistymistä edistävään palveluun osallistumisesta ei ole sovittu suunnitelmassa, työnhakijalle maksetaan palvelun ajalta työvoimapolitiittisen lausunnon perusteella työttömyysetuutta ilman korotusosia. Edellä mainitut työttömyyden perusteella maksettavan työttömyysetuuden maksamisen esteet (korvaukseton määräaika, työssäolovelvoite, ammatilliseen koulutukseen liittyvä rajoite, omavastuu-aika sekä työmarkkinatuen odotusaika ja tarveharkinta) kuitenkin syrjäytyvät palveluun osallistumisen ajalta. Lisäksi hakijalla voi olla oikeus kulukorvaukseen.

Työttömyysetuutta maksetaan työllistymistä edistävän palvelun perusteella viideltä päivältä viikossa palvelun koko ajalta, toisin sanoen myös niiltä päiviltä, joina palvelua ei järjestetä.

Korotusosia maksetaan työllistymistä edistäviin palveluihin osallistumisen perusteella enintään 200 päivältä. Työttömyysetuuden korotusosien maksamisella, kestolla tai korotuksien enimmäisajan kertymän nollaamisella ei ole vaikutusta TE-toimiston selvittäessä työttömyysetuuden maksamisen työvoimapolitiittisia edellytyksiä.

TE-toimiston velvollisuudesta toimittaa kulukorvauksen maksajan tarvitsemia tietoja säädetään julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annetun valtioneuvoston asetuksen 23 §:ssä. Työvoimapolitiittiseen lausuntoon kulukorvauksen maksamista varten merkityt tiedot eivät ole luonteeltaan työttömyysetuuden maksajaa sitovia, koska kulukorvauksen maksamisen edellytysten selvittäminen kuuluu kokonaisuudessaan työttömyyskassan tai Kansaneläkelaitoksen toimivaltaan.

6.3 TTL 2 ja 2 a lukujen soveltaminen sekä työllistymistä edistävän palvelun aikaiset tapahtumat

Muiden työllistymistä edistävien palvelujen kuin työvoimakoulutuksen ja työttömyysetuudella tuetun omaehtoisen opiskelun aikana sovelletaan myös TTL 2 ja 2 a luvuissa olevia säännöksiä. Tämä tarkoittaa sitä, että palvelun alkaessa olemassa oleva työttömyysetuuden saamisen työvoimapolitiittinen este (esimerkiksi päätoimiset opinnot tai päätoiminen yritystoiminta), joka ei syrjäydy palvelun ajalta, estää työttömyysetuuden saamisen palvelun perusteella kunnes este lakkaa.

TTL 10 luvun 4 §:n mukaan työvoimakoulutuksen ja työttömyysetuudella tuetun omaehtoisen opiskelun aikana ei sovelleta TTL 2 eikä 2 a luvun säännöksiä eikä TTL 6 luvun 8 §:ää. Esimerkiksi työvoimakoulutuksen aikana tapahtunut työstä kieltäytyminen tai muu työvoimapolitiittisesti moitittava menettely ei vaikuta työnhakijan oikeuteen saada työttömyysetuutta. (Alle 25-vuotiaan koulutusta vailla olevan nuoren osalta kts. edellä tässä ohjeessa kerrottu.) Koulutuksen aikaista moitittavaa menettelyä ei tutkita myöskään koulutuksen päättymisen jälkeen. Kotoutumisen edistämisestä annetun lain 22–24 §:n mukaisen tuetun opiskelun aikana sen sijaan sovelletaan TTL 2 ja 2 a lukua ja 6 luvun 8 §:ää normaalisti.

Jos henkilö työllistymistä edistävän palvelun aikana työllistyy yli kaksi viikkoa kestäväan kokoaikatyöhön, hänellä ei ole TTL 10 luvun 2 §:n 2 momentin mukaan oikeutta työttömyysetuuteen. Säännös koskee kaikkia työllistymistä edistäviä palveluita.

6.4 Työllistymistä edistävän palvelun päättymisen

Työllistymistä edistävän palvelun jälkeiseltä ajalta annetaan erikseen työttömyyden perusteella maksettavaa etuutta koskeva lausunto. Työnhakijalla voi olla oikeus etuuden korotusosiin suunnitelmassa sovittujen työllistymistä edistävien palveluiden väliseltä ajalta, jos tämä aika on enintään seitsemän kalenteripäivää. TE-toimisto ei ota kantaa maksettavan etuuden tasoon, vaan sen tehtävänä on ainoastaan ilmoittaa seuraavan suunnitelmassa sovitun palvelun alkamisajankohta. Säättämällä työttömyysetuuden aktiiviajan korotusosien maksamisesta työllistymistä edistävien palveluiden väliseltä ajalta on pyritty välttämään etuuden tason tarpeeton vaihtelu.

6.5 Poissaolo työllistymistä edistävästä palvelusta

Tässä kappaleessa kerrottua ei sovelleta työvoimakoulutuksen eikä JTYPL 6 luvussa tarkoitetun työttömyysetuudella tuetun työnhakijan omaehtoisen opiskelun aikana.

Työttömyysetuutta maksetaan palveluun osallistumisen perusteella viideltä päivältä viikossa siitä riippumatta, järjestetäänkö palvelua viikossa tätä vähemmän. Jos työnhakija on poissa palvelusta ja poissaolo johtuu TTL 10 luvun 3 §:ssä säädetyistä hyväksyttävistä syistä, työttömyysetuutta maksetaan palvelun perusteella myös tällaiselta päivältä. Jos poissaololle ei ole hyväksyttävää syytä, työnhakijalle ei makseta lainkaan työttömyysetuutta kyseiseltä päivältä. Kulukorvausta maksetaan vain todellisilta osallistumispäiviltä, toisin sanoen päiviltä, joina palvelua järjestetään ja työnhakija osallistuu siihen.

7 TYÖNHAKU TOISESSA EU- TAI ETA-MAASSA

EU-maiden kansalaisten liikkua EU-maiden välillä heidän oikeuteensa saada sosiaalietuuksia sovelletaan Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EY) N:o 883/2004 sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamisesta (jäljempänä perusasetus) ja Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EY) N:o 987/2009 sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamisesta annetun asetuksen (EY) N:o 883/2004 täytäntöönpanomenettelystä (jäljempänä täytäntöönpanoasetus). Perusasetus on tullut voimaan toukokuussa 2004, mutta sitä on alettu soveltaa 1.5.2010 alkaen, kun myös täytäntöönpanoasetus on tullut voimaan.

Perusasetuksella on kumottu neuvoston asetus (ETY) N:o 1408/71 sosiaaliturvajärjestelmien soveltamisesta yhteisön alueella liikkuviin palkattuihin työntekijöihin, itsenäisiin ammatinharjoittajiin ja heidän perheenjäseniinsä (jäljempänä sosiaaliturva-asetus). Tätä aiempaa sosiaaliturva-asetusta sovelletaan kuitenkin osittain edelleen.

Euroopan parlamentti ja neuvosto ovat antaneet asetuksen (EU) N:o 1231/2010 asetuksen (EY) N:o 883/2004 ja asetuksen (EY) N:o 987/2009 ulottamisesta koskemaan niitä kolmansien maiden kansalaisia, joita nämä asetukset eivät yksinomaan heidän kansalaisuutensa vuoksi vielä koske. Uusi asetus tuli voimaan 1.1.2011. Asetus ei kuitenkaan koske Yhdistynyttä kuningaskuntaa, Tanskaa eikä Sveitsiä.

Käytännössä edellä kerrotusta ja Pohjoismaisesta sosiaaliturvasopimuksesta johtuu, että vanhaa sosiaaliturva-asetusta sovelletaan edelleen ns. kolmansien maiden (eli muiden kuin EU- ja ETA-maiden sekä Sveitsin) kansalaisiin, jos lähtö- tai työnhakumaana on Yhdistynyt kuningaskunta tai Tanska.

Sisällöllisesti perusasetus vastaa melko pitkälle sosiaaliturva-asetusta. Toisessa EU-maassa tapahtuvan työnhaun ajalta maksettavan työttömyysetuuden osalta suurin ero on se, että perusasetuksen mukaan etuuden maksaa lähtömaan toimivaltainen laitos, kun sosiaaliturva-asetuksen mukaan etuus maksetaan työnhakumaasta.

Toisessa EU-maassa tai sopimusmaassa tapahtuvan työnhaun ajalta maksettavaa työttömyyspäivärahaa koskevia säännöksiä on myös TTL:ssa. Työnhakijaksi rekisteröimisessä puolestaan sovelletaan JTYPL:n säännöksiä. Myös muissa maissa voi olla kansallisia rajoituksia, jotka koskevat kolmansien maiden kansalaisten oikeutta rekisteröityä työnhakijaksi jossakin EU-maassa tai sopimusmaassa.

Jäljempänä EU-maista kerrottu koskee myös ETA-maita ja Sveitsiä.

Työttömän lähteminen työnhakijaksi Suomesta toiseen EU-maahan

Kokonaan työtön henkilö, jolla on oikeus saada työttömyyspäivärahaa Suomesta, voi lähteä työnhakijaksi toiseen EU-maahan ja säilyttää oikeutensa päivärahaan. Työmarkkinatukea ei tällaisen työnhaun ajalta voida maksaa. Kokonaan työttömällä tarkoitetaan henkilöä, jolla ei ole voimassa olevaa kokoaikaista tai osa-aikaista työsuhdetta. Esimerkiksi lomautettu ei ole kokonaan työtön. TE-toimisto ratkaisee, pidetäänkö henkilöä kokonaan työttömänä.

Jos työnhakijalla ei ole oikeutta työttömyyspäivärahaan esimerkiksi korvauksettoman määräajan tai työssäolovelvoitteen takia, hänellä ei ole oikeutta työttömyyspäivärahaan myöskään toisessa EU-maassa tapahtuvan työnhaun ajalta. Asian ratkaisee työttömyyskassa tai Kansaneläkelaitos.

Kun kyse on työttömyysetuuden työvoimapolitiittisten edellytysten täyttymisestä, etuuden maksajan ratkaisu perustuu TE-toimiston antamaan työvoimapolitiittiseen lausuntoon.

Oikeus työttömyyspäivärahaan jatkuu toisessa EU-maassa tapahtuvan työnhaun ajalta enintään kolme kuukautta. Suomi ei ole ottanut käyttöön perusasetuksessa säädettyä mahdollisuutta pidentää työttömyyspäivärahan maksamista kuuteen kuukauteen. Asiasta säädetään TTL 1 luvun 8 b §:ssä.

Henkilön on ennen lähtöään tullut rekisteröityä työnhakijaksi TE-toimistossa JTYPL:ssa tarkoitettulla tavalla. Lisäksi hänen on oltava työttömänä työnhakijana vähintään neljä viikkoa. Neljän viikon aika kuluu myös työnhakijan osallistuessa työllistymistä edistäviin palveluihin. TE-toimisto voi antaa luvan lähteä työnhakijaksi toiseen EU-maahan jo ennen neljän viikon työttömänä työnhakijana olemista, jos tähän on perusteltu syy.

Koska TE-toimisto ei seuraa työnhakijan oleskelua ulkomailla, työnhakija saattaa olla ulkomailla jo edellä tarkoitetun neljän viikon aikana. Perusasetuksen 64 artiklan sanamuodon mukaan henkilö säilyttää oikeuden lähtöään työttömyysetuuteen, jos hän *menee toiseen jäsenvaltioon haakeakseen sieltä työtä*. Täytäntöönpanoasetuksen mukaan etuusoikeuden säilyminen edellyttää lisäksi, että henkilön *on ennen lähtöään tehtävä ilmoitus toimivaltaiselle laitokselle ja pyydettyä U2-lomaketta*. Sosiaaliturva-asetuksessa ja sitä koskevassa neuvoston asetuksessa sosiaaliturvajärjestelmien soveltamisesta yhteisön alueella liikkuviin palkattuihin työntekijöihin, itsenäisiin ammattinharjoittajiin ja heidän perheenjäseniinsä annetun asetuksen (ETY) N:o 1408/72 täytäntöönpanomenettelystä (ETY N:o 574/72) on vastaavat säännökset. Mainittujen säännösten tulkinta kuuluu tältä osin työttömyysetuuden maksajalle, joka ratkaisee, voidaanko työnhakijalle antaa U2- tai E303-lomake, vaikka hakija oleskelee ulkomailla.

Perusteltu syy neljän viikon työttömänä työnhakijana oloa koskevasta vaatimuksesta poikkeamiseen voi olla esimerkiksi työhaastatteluun osallistuminen työnhakumaassa ennen neljän viikon täyttymistä. Lupa lähtöön tulisi myöntää myös työnhakijalle, joka täyttää muut edellytykset ja joka seuraisi muusta EU-maasta työtä saanutta puolisoaan.

Oikeutta lähteä työttömyyspäivärahaa menettämättä työnhakijaksi toiseen EU-maahan sosiaaliturva-asetuksen mukaisesti voi käyttää kerran kutakin työttömyysjaksoa kohti. Henkilöllä alkaa uusi työttömyysjakso hänen oltuaan Suomessa työssäoloehtoon luettavassa työssä vähintään viikon. Lisäksi henkilön on oltava työsuhteen päätyttyä vähintään neljä viikkoa työttömänä työnhakijana TE-toimistossa.

Perusasetuksen osalta vastaavaa työttömyysjaksokohtaista rajoitusta ei ole, eikä henkilön myöskään tarvitse olla uudelleen työnhakijana Suomessa edellä kerrotulla tavalla vähintään neljää viikkoa ennen uutta työnhakumatkaa. TE-toimiston tehtäviin ei kuulu ratkaista sitä, voidaanko työttömyyspäivärahaa maksaa uuden työnhakumatkan ajalta TTL 1 luvun 8 a §:ssä säädetyn rajoituksen takia. Käytännössä perusasetuksen mukaisesti voi siis lähteä kahden työskentelykauden välissä työnhakuun toiseen EU – maahan useita kertoja, mutta maksettavan työttömyysetuuden yhteenlaskettu kesto on enintään kolme kuukautta.